

วารสารนิติ รัฐกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

**The Journal of Law, Public
administration and Social science.**

**ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2561
No.2 Vol.2 July – December 2018
ISSN : 2539-7222**

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
80 ถ.พหลโยธิน ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100
โทรศัพท์ 053-776-137 , 095-413-1108 โทรสาร 053-776-137 ต่อ 18
เว็บไซต์: <http://law.crru.ac.th>
Facebook: นิติศาสตร์ มรช.

วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2561

***The Journal of Law, Public
administration and Social science.***

No.2 Vol.2 July – December 2018

สำนักวิชานิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานและทรรศนะทางวิชาการสาขานิติศาสตร์ รัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ให้แก่บุคคลทั่วไป
2. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนทัศนะและแนวคิดด้านนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
3. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการเสนอผลงาน บทความ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัย

เจ้าของ

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

จังหวัดเชียงราย 57100

โทรศัพท์ : 053-776137

โทรสาร : 053-776137 ต่อ 18

Homepage : <http://law.cru.in.th>

ISSN : 2539-7222

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สว่าง กันศรีเวียง

รองบรรณาธิการ

อาจารย์วรัณัฐ บุญเจริญ

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.มนัส สุวรรณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมนักพรพระนคร

รองศาสตราจารย์ดิเรก กวรสมาคม มหาวิทยาลัยพายัพ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทศพร มุลรัตน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิทักษ์ ศศิสุวรรณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อาจารย์สุรพี โพธิสาราช มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อาจารย์สุรัชย์ อุพารวงศ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อาจารย์พชรวรรณ จำด้อม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อาจารย์อังกศักดิ์ เพชรนิล มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

คุณเกรียงไกร เจียมบุญศรี บริษัท อีเอส เคนันเซล จำกัด

บทบรรณาธิการ

วารสารนิติ รัฐกิจและสังคมศาสตร์ฉบับนี้ นับเป็นปีที่สอง และเป็นฉบับที่สอง (กรกฎาคม 2561 – ธันวาคม 2561) เป็นการเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายและบุคคลทั่วไป โดยเป็นสื่อส่งเสริมการสร้างความรู้และองค์ความรู้ในสาขาวิชานิติศาสตร์ รัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ วารสารฉบับนี้ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการ รวมจำนวน 5 เรื่อง

ในนามของกองบรรณาธิการวารสารนิติ รัฐกิจและสังคมศาสตร์ ขอขอบคุณ ทุกฝ่ายที่ได้สนับสนุนวารสารเพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการไปสู่นักวิชาการและบุคคลทั่วไป ที่สนใจ ขอขอบคุณคณาจารย์และนักวิชาการที่ได้ส่งบทความจำนวนมาก ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) ทุกท่านที่ตรวจสอบงานวิชาการ แต่เนื่องจากข้อจำกัดทางกระบวนการจัดทำจึงไม่อาจจัดพิมพ์ได้ทั้งหมดในคราวเดียว และท้ายที่สุดกองบรรณาธิการใคร่ขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่ให้ความสนใจติดตามวารสารนิติ รัฐกิจและสังคมศาสตร์ ของสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

- 1 การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลจังหวัดเชียงใหม่
สว่าง กันศรีเวียง
- 15 การศึกษาบทบาทบัญญัติมั่งรายศาสตร์เพื่อสังเคราะห์
เจตนารมณ์กฎหมาย
พิทักษ์ ศติสุวรรณ
- 61 ปฏิรูปการสอบสวนคดีอาญา : องค์กร
ดร.วัฒนพงศ์ วงศ์ใหญ่
- 97 การดำเนินการทางวินัยของข้าราชการครูและบุคลากรทางการ
การศึกษา
ทศพร มุลรัตน์
- 135 สถานะทางกฎหมายของสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์
วรรณัฐ บุญเจริญ
- 171 รูปแบบการตีพิมพ์วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์

การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลจังหวัดเชียงใหม่

Feasibility Study for Establishing Chiang Saen Provincial Court

สว่าง กันศรีเวียง¹

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
80 หมู่ 9 ถนนพหลโยธิน ตำบลบ้านคู อำเภอมือ
จังหวัดเชียงราย 57100

อีเมลติดต่อ: songs_k@hotmail.com

Sawang Kansriwiang

School of Law, Chiang Rai Rajabhat University

80 moo. 9 Paholyothin Rd., Muang District Chiang Rai Province 57100

E-mail: niticrru@gmail.com

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลจังหวัดเชียงแสน ในจังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษารูปแบบศาลจังหวัดเชียงแสนที่เหมาะสมและทันสมัยและเพื่อจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบศาลจังหวัดเชียงแสน ผลการวิจัยพบว่า

1. ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลจังหวัดเชียงแสนพบว่า ประชาชนในจังหวัดเชียงรายในอำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอดอยหลวง มีจำนวนมาก ประกอบกับการคมนาคมมาศาลจังหวัดเชียงรายมีระยะทางห่างไกล ปริมาณคดีและจำนวนประชากร เงื่อนไขทางกฎหมาย การเข้าถึงการอำนวยความสะดวก ดังนั้นเพื่อให้ประชาชนผู้มีอรรถคดีสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้นจึงต้องมีจัดตั้งศาลจังหวัดเชียงแสน

2. รูปแบบศาลจังหวัดเชียงแสนที่เหมาะสมและทันสมัยพบว่า ควรอยู่ในรูปแบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ e-Court แม้ว่าผู้คนจะรู้สึว่าการนำข้อพิพาทขึ้นสู่ศาลมีความยุ่งยากและมีค่าใช้จ่ายมาก จึงหลีกเลี่ยงที่จะไม่เป็นคดีความ และหากกรณีใดที่พูดคุยกันได้ก็จะทำการประนีประนอมกันไป แต่ในปีหนึ่งๆ ก็ยังมีเรื่องราวข้อพิพาทหรือคดีความฟ้องร้องขึ้นสู่ศาลยุติธรรมอีกนับล้านคดี ซึ่งแต่ละคดีก็จำเป็นต้องมีการบันทึกเรื่องราวและพยานหลักฐานต่างๆ ผ่านเอกสารทั้งจากผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้อง

เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นสภาพการทำงานของศาล
ทั่วไปหรือที่เห็นในประเทศไทย ณ ปัจจุบันนี้ จึงเต็มไปด้วยเอกสาร
จำนวนมาก ทั้งที่กองอยู่บนโต๊ะทำงาน อยู่ในตู้เก็บเอกสาร หรืออยู่ใน
กล่องเก็บเอกสารที่เก็บไว้ในคลังเอกสารส่วนกลาง

3. ร่างกฎหมายต้นแบบศาลจังหวัดเชียงใหม่

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการจัดตั้ง
ศาลจังหวัดเชียงใหม่ พุทธศักราช”

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุ
เบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 จะเปิดทำการเป็นศาลจังหวัดเชียงใหม่เมื่อใด จะได้มี
พระราชกฤษฎีกาประกาศอีกชั้นหนึ่ง

มาตรา 4 ให้ศาลจังหวัดเชียงใหม่มีเขตตลอดท้องที่อำเภอแม่
สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอดอยหลวง
จังหวัดเชียงราย

มาตรา 5 ให้ประธานศาลฎีกามีหน้าที่รักษาการให้เป็นไปตาม
พระราชบัญญัตินี้

คำสำคัญ: ศาลจังหวัดเชียงใหม่ , รูปแบบศาล , ร่างกฎหมาย

Abstracts

The objective of this research was to study the suitability of establishing Chiangsaen provincial court, the proper and modern construction for the court building and to draft the law concerning court establishment, the research findings were as followings;

1. The establishing of provincial court in Chiangsaen, Maechan, Mae Fah Luang and Doi Luang district was suitable to the size of population, location, legal cases and the convenience of people access ability to justice. Hence, in order to provide accessibility to people in Chiangrai, the establishment of Chiangsaen provincial court is necessary.

2. The suitable model for Chiangsaen court system was electronic court (e-court). People avoid filing the lawsuit because of the complexity and confusing procedure needed. Even though, there were a lot of cases needed prosecution each year and each case needed tremendous amount of paperwork to process. Hence, The court office environment in present was overwhelmed with stacks of documents on the table, in the cabinet or piled up boxes all over the place.

3. The drafted provision of Chiangsaen provincial court are;

Section 1 This Act shall be called the “Act of the establishment of Chiangsaen provincial court”.

Section 2 This Act shall come into force on and from the date following the date of its publication in the Royal Gazette.

Section 3 The inaugurated date shall be proclaimed by Royal Decree on the date of the Chiang saen Povincal Court Establishment.

Section 4 A provincial court territorial jurisdiction shall over the area of Chaing saen, Mae chan, Mae Fah Luang and doiluang district, Chiang rai province.

Section 5 Chief justice of the supreme court was in charge of the act enforcement.

Keywords: Chieng saen provincial court, court model, draft law

1. บทนำ

ในจังหวัดเชียงรายมีอำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอดอยหลวง เป็นกลุ่มอำเภอที่อยู่เหนือสุดในประเทศไทยและมีเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อระหว่างเมืองสำคัญๆ ในกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion) ประกอบด้วย 5 ประเทศคือ จีน เวียดนาม กัมพูชา ลาว พม่า มีการค้าการลงทุน อุตสาหกรรม การเกษตร และบริการ ก่อเกิดการจ้างงาน และยกระดับการครองชีพของประชาชนในพื้นที่ ส่งเสริมและพัฒนาความร่วมมือทางเทคโนโลยีและการศึกษาระหว่างกัน มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่

ส่งเสริมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสทางเศรษฐกิจ การเคลื่อนย้ายคนหรือแรงงาน ทำให้เกิดปัญหาทางคดีเกี่ยวกับการค้าการลงทุน อุตสาหกรรม การเกษตร และบริการ การจ้างงาน เทคโนโลยีและการศึกษา ทรัพยากรธรรมชาติ การเคลื่อนย้ายคนหรือแรงงานข้ามชาติ ยาเสพติด สัญชาติ การค้ามนุษย์ เมื่อเกิดอรรถคดีขึ้นก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องที่ศาลจังหวัดเชียงรายซึ่งการคมนาคมจากอำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอค้อหลวง ไปอำเภอเมืองเชียงรายโดยเฉลี่ยแล้วระยะทาง 63 กิโลเมตร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลจังหวัดเชียงแสน
ในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษารูปแบบศาลจังหวัดเชียงแสนที่เหมาะสมและ
ทันสมัย
3. เพื่อจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบศาลจังหวัดเชียงแสน

3. วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนวิธีการดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1. ทำการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารได้แก่ งานวิจัย ตำรา หนังสือ ตลอดจนวิทยานิพนธ์ คำพิพากษาศาลฎีกา ความเห็นของนักกฎหมาย และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 2. วิเคราะห์ข้อมูล (content analysis)

ขั้นตอนที่ 3. สรุปผล

ขั้นตอนที่ 4. นำมาบรรยายในรูปของความเรียง(analytical description)

4. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาสำหรับการวิจัยภาคสนามแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. ประชาชนอำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย

2. ตำรวจอำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย

3. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย

4. พนักงานอัยการจังหวัดเชียงราย

5 .ผู้พิพากษาศาลจังหวัดเชียงราย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการที่สำคัญ คือ วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งชั้นต้นและชั้นรอง (primary and secondary sources) ตลอดจนหนังสือ ตำราเรียน กฎหมายและวารสาร วิทยานิพนธ์ คำพิพากษากฎีกา ความเห็นของนักกฎหมาย บทความที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ งานวิจัยต่างๆทางเว็บไซต์ เป็นต้น

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ในการวิเคราะห์และตีความและนำมาบรรยายในรูปของความเรียง(analytical description)

7. ผลการวิจัย

1. ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลจังหวัดเชียงแสนพบว่า ประชาชนในจังหวัดเชียงรายในอำเภอ แม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอดอยหลวง มีจำนวนมาก ประกอบกับการคมนาคมศาลจังหวัดเชียงรายมีระยะทางห่างไกล ปริมาณคดีและ

จำนวนประชากร เงื่อนไขทางกฎหมาย การเข้าถึงการอำนวยความสะดวก
ยุติธรรม ดังนั้นเพื่อให้ประชาชนผู้มีอรรถคดีสามารถเข้าถึงกระบวนการ
ยุติธรรมได้โดยสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้นจึงต้องมีจัดตั้งศาลจังหวัดเชียงใหม่
แสน

2. รูปแบบศาลจังหวัดเชียงใหม่ที่เหมาะสมและทันสมัยพบว่า
ควรอยู่ในรูปแบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ e-Court แม้ว่าผู้คนจะรู้สึว่าการนำ
ข้อพิพาทขึ้นสู่ศาลมีความยุ่งยากและมีค่าใช้จ่ายมาก จึงหลีกเลี่ยงที่จะไม่
เป็นคดีความ และหากกรณีใดที่พูดคุยกันได้ก็จะทำการประนีประนอม
กันไป แต่ในปีหนึ่งๆ ก็ยังมีเรื่องราวข้อพิพาทหรือคดีความฟ้องร้องขึ้นสู่
ศาลยุติธรรมอีกนับล้านคดี ซึ่งแต่ละคดีก็จำเป็นต้องมีการบันทึกเรื่องราว
และพยานหลักฐานต่างๆ ผ่านเอกสารทั้งจากผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้อง
เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นสภาพการทำงานของศาล
ทั่วไปหรือที่เห็นในประเทศไทย ณ ปัจจุบันนี้ จึงเต็มไปด้วยเอกสาร
จำนวนมาก ทั้งที่กองอยู่บนโต๊ะทำงาน อยู่ในตู้เก็บเอกสาร หรืออยู่ใน
กล่องเก็บเอกสารที่เก็บไว้ในคลังเอกสารส่วนกลาง

3. ร่างกฎหมายต้นแบบศาลจังหวัดเชียงใหม่พบว่า

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการจัดตั้ง
ศาลจังหวัดเชียงใหม่ พุทธศักราช”

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุ
เบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 จะเปิดทำการเป็นศาลจังหวัดเชียงแสนเมื่อใด จะได้มีพระราช
กฤษฎีกาประกาศอีกชั้นหนึ่ง

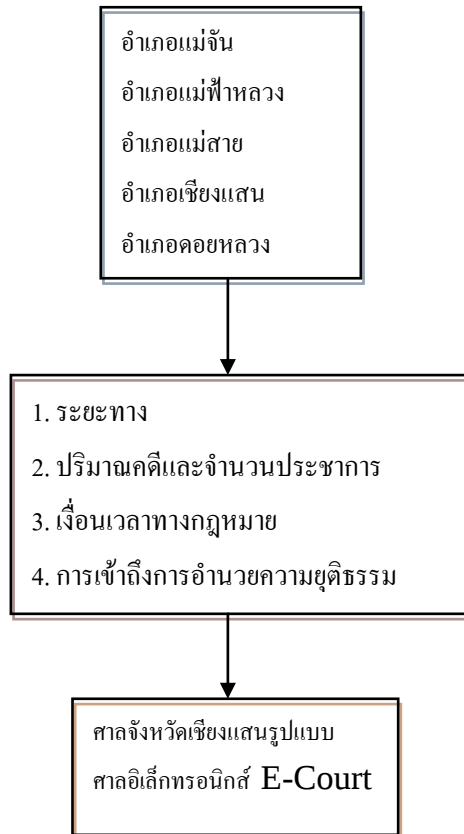
มาตรา 4 ให้ศาลจังหวัดเชียงแสนมีเขตตลอดท้องที่อำเภอแม่สาย อำเภอ
เชียงแสน อำเภอแม่จัน

อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย

มาตรา 5 ให้ประธานศาลฎีกามีหน้าที่รักษาการให้เป็นไปตาม
พระราชบัญญัตินี้

8. สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ให้จัดตั้งศาลจังหวัดเชียงใหม่
2. ให้ใช้รูปแบบรูปแบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ E-Court
- 3.ให้นำร่างกฎหมายต้นแบบศาลจังหวัดเชียงใหม่เสนอ

ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

9. ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาในการจัดตั้งศาลเยาวชนคดีในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมมณูญศาลยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

พระราชบัญญัติยกฐานะศาลแขวงดุสิต ศาลแขวงตลิ่งชัน ศาลแขวงปทุม
วัน และศาลแขวงพระโขนง เป็นศาลจังหวัด พ.ศ. 2549

พระราชบัญญัติยกฐานะศาลแขวงแม่สะเรียง ศาลแขวงแม่สอด ศาลแขวง
ตะกั่วป่า และศาลแขวงหลังสวนเป็นศาลจังหวัด พุทธศักราช
2475

พระราชบัญญัติยกฐานะศาลแขวงมีนบุรี เป็นศาลจังหวัดพุทธศักราช
2480

พระราชบัญญัติยกฐานะศาลแขวงกบินทร์บุรีเป็นศาลจังหวัด พุทธศักราช
2481

พระราชบัญญัติยกฐานะศาลแขวงเบตงเป็นศาลจังหวัด พุทธศักราช 2483
ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 51

การศึกษาบทบัญญัติมังรายศาสตร์เพื่อสังเคราะห์

เจตนารมณ์กฎหมาย

The study of Mangraithammasat to synthesize the spirit of law.

พิทักษ์ สติสุวรรณ²

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

80 หมู่ 9 ถนนพหลโยธิน ตำบลบ้านคู อำเภอมือเมือง

จังหวัดเชียงราย 57100

อีเมลติดต่อ : pitak.sas@cr.ru.ac.th

Pitak Sasisuwan

School of Law, Chiang Rai Rajabhat University

80 moo. 9 Paholyothin Rd., Muang District Chiang Rai

Province 57100

Email : pitak.sas@cr.ru.ac.th

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง การศึกษาบทบาทบัญญัติมั่งรายศาสตร์เพื่อสังเคราะห์
เจตนารมณ์กฎหมาย ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้คือ เพื่อ
ศึกษาบทบัญญัติในมั่งรายศาสตร์ และ เพื่อสรุปสังเคราะห์เจตนารมณ์
บทบัญญัติในมั่งรายศาสตร์

ขอบเขตการศึกษาประกอบด้วย บทบัญญัติที่สะท้อนถึงสภาพ
สังคมและบ้านเมืองในสมัยพญามั่งราย การถอดบทเรียนจากกฎหมาย
ล้านนาโบราณทำให้เราพบว่าล้านนาคืออารยธรรมที่สร้างตนมาจากความ
มีระเบียบ ระเบียบซึ่งนำพาผู้คนหลากหลาย เชื้อสาย ความเชื่อ และวิถีชีวิตให้
สามารถร้อยรวมสมานกัน ได้เป็นแผ่นดินเดียวกัน ซึ่งบทบัญญัติต่างๆเมื่อ
ได้ศึกษาและสังเคราะห์แล้วสามารถแบ่งประเภทของเจตนารมณ์การร่าง
กฎหมายได้ดังนี้

1. กฎหมายเกี่ยวกับการสงคราม เพื่อความมั่นคงเข้มแข็งของ
อาณาจักร
2. กฎหมายปกครอง และการจัดระเบียบสังคม เพื่อความสงบ
เรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน
3. กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว และการทำกิน เพื่อความสมัค
สมานสามัคคีของครอบครัว และวิถีชุมชน

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยแล้วพบว่าสามารถถอดความและ
สังเคราะห์แนวความคิดทางปรัชญาที่ได้ตามผลการวิจัยสามารถเป็น

ต้นแบบในการสะท้อนมุมมองของผู้ร่างกฎหมาย อีกทั้งครอบคลุมเนื้อหา
ที่นักศึกษาในรายวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมาย
หลักควรทราบ ตลอดจนสามารถนำไปต่อยอดบูรณาการในการอธิบาย
ความในชั้นเรียนได้

Abstract

The study of Mangraithammasat to synthesize the spirit of law objective was to study the Mangraithammasat and analyze the spirits within the context of the provisions provided.

The scope of the study included the provision which reflects the social order in the age of King Mangrai. The decoded Lanna law shows the orderly base which was the society was built on. The order of Lanna culture brought people from different lineage, believe and way of life to live together in harmony in the same kingdom. The provisions could be categorized by the purpose of the legislator as follow;

- 1.Law regarding war and forces of the kingdom
- 2.Administration law of social order and public order
- 3.Family and livelihood of citizen's law encouraging the unity of people

The research decoded and analyze the concept and philosophy which will further be used as a coverage of the subject matter within Historical of law class. Moreover, the information collected for this research could be integrated in future class presentation.

1. บทนำ

กฎหมายคือเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกในสังคม การใช้กฎหมายก็เพื่อสร้างสังคมให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ที่ใดมีสังคมที่นั่นย่อมมีมนุษย์ และที่แห่งใดมีมนุษย์ที่แห่งนั้นย่อมประกอบไปด้วยความขัดแย้งอยู่เสมอ เนื่องจากลักษณะทางธรรมชาติกำหนดให้มนุษย์มีความหลายทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ตลอดจนมนุษย์นั้นมีพลวัตร (Dynamic) กล่าวคือมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวเรื่อยไปตามกระแสแห่งกาลเวลา กฎหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญนับแต่ยุคบรรพกาลที่เป็นจุดผลผลิตทางสติปัญญาของมนุษย์ในการเข้ามามีการจัดการภาวะเหล่านี้

ในประเทศไทยมีพัฒนาการทางกฎหมายอย่างช้านาน ซึ่งในอารยธรรมที่น่าสนใจศึกษาให้เข้าใจถึงเจตนารมณ์ทางกฎหมายได้แก่กฎหมายล้านนาโบราณเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาประวัติศาสตร์กฎหมายอันเป็นรากกำเนิดความเป็นไทย และเป็นการค้นหาเจตจำนงอันแท้จริงซึ่งผู้บัญญัติได้สอดแทรกไว้ การค้นหา

เจตนารมณ์ดังกล่าวนี้จะเป็นการเปิดให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต ในทุกมิติของบรรพชน ทำให้เข้าใจลึกซึ้งถึงเนื้อหาทางวิชาการมากยิ่งขึ้น

มังรายศาสตร์ คือกฎหมายของพญามังรายผู้สถาปนาอาณาจักร ล้านนา ในการก่อร่างสร้างเมืองนั้นมีการรวบรวมผู้คนและดินแดนผนวก รวมเข้ามาเป็นอันมาก การควบคุมดูแลบ้านเมืองจึงจำเป็นต้องอาศัย บรรทัดฐานอย่างใดอย่างหนึ่งในการให้รางวัลหรือลงโทษอย่างเด็ดขาด รวมทั้งการวางรากฐานของระบบสังคม การทำกิน อาชญากรรม และการทหาร ซึ่งผู้บัญญัติได้รวบรวมเข้าไว้อย่างเป็นระบบในกฎหมายมัง รายศาสตร์

แม้ว่าความยุติธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมจะมีความแตกต่างจากในครั้งอดีต เป็นอันมาก แต่ในเจตนารมณ์หลักของกฎหมายก็มีจุดร่วมเดียวกันคือ ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้โดยสันติ

การสังเคราะห์เพื่อค้นหาแนวความคิดรวบยอดอันสูงสุดเป็นสิ่ง ทำทนายสำหรับงานวิชาการด้านนิติศาสตร์เพื่อทำให้ทราบถึงเจตนารมณ์ ของผู้สร้างบทบัญญัติ ว่าต้องการให้บ้านเมืองมีทิศทางและการพัฒนาไป ในแนวใด เนื่องจากรูปร่างลักษณะของบ้านเมืองใดบ้านเมืองหนึ่งย่อม สะท้อนออกมาได้จากระบบกฎหมายของบ้านเมืองนั้นซึ่งแม้จะเป็นเพียง

ช่องทางหนึ่งในมุมมองที่ควรค่าแก่การศึกษา แต่ถือเป็นการเริ่มต้นที่จะพยายามเข้าใจวิถีด้านนาให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

ในงานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาเพื่อค้นหากรอบวิธีคิด และเจตจำนงในการบัญญัติกฎหมายล้านนาโบราณ ซึ่งบังคับใช้มากกว่า 700 ปี เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์กฎหมาย และด้านนิติปรัชญา โดยเฉพาะในสังคมยุค 4.0 ที่จะต้องมีการพัฒนาในทุกมิติ องค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ และมิติทางภูมิปัญญาของบรรพชนจะมีส่วนสำคัญในการช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียว สนับสนุนการอยู่อย่างพอเพียงและยั่งยืนในวิถีชุมชนไทย อีกทั้งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการในอนาคต

2. โจทย์การวิจัย

เนื้อหากฎหมายในมั่งราชศาสตร์มีอย่างไร และเจตนารมณ์เบื้องหลังของบทบัญญัติในมั่งราชศาสตร์เป็นเช่นไร

3. คำถามการวิจัย

ควรตีความบทบัญญัติในมั่งราชศาสตร์อย่างไร และควรจัดหมวดหมู่ผลลัพธ์ของสิ่งที่ตีความได้อย่างไร

4. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 4.1 เพื่อศึกษาบทบาทบัญญัติในมั่งรายศาสตร์
- 4.2 เพื่อสรุปสังเคราะห์เจตนารมณ์บทบัญญัติในมั่งรายศาสตร์

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาโดยสังเคราะห์บทบัญญัติมั่งรายศาสตร์โดยเน้นการตีความ
และจัดหมวดหมู่แนวความคิดตามเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติ

6. ขอบเขตของการวิจัย

6.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเนื้อหาที่ระบุไว้ในมั่งรายศาสตร์ โดยเฉพาะ ประเด็น
การเมืองการปกครอง(การจัดรูปแบบสังคม ความเชื่อทางศาสนาที่ผนวก
รวมกับข้อกฎหมาย) การศึกษสังคม กฎหมายอาญา (การกระทำผิด และ
การลงโทษ) กฎหมายแพ่ง (ครอบครัว มรดก การค้าขาย การละเมิด
ในทางแพ่ง)

6.2 ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา

ตลอดปีงบประมาณ 2560

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

มังรายศาสตร์ หมายถึง กฎหมายล้านนาโบราณซึ่งพญามังราย
ปฐมกษัตริย์ได้ทรงบัญญัติขึ้น

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

8.1 ได้ทราบถึงบทบัญญัติในมังรายศาสตร์

8.2 ได้ทราบถึงผลการสรุปสังเคราะห์เจตนารมณ์บทบัญญัติ
ในมังรายศาสตร์

9. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย สำนักวิชานิติศาสตร์ นักวิชาการ
และประชาชนผู้สนใจ

10. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในอาณาจักรล้านนาเมื่อแรกตั้งนั้นมีความพยายามจัดระเบียบ
สังคมโดยมีเครื่องมือคือกฎหมาย “มังรายศาสตร์” คือกฎหมายที่เป็นจุด
กำเนิดการเข้ามารวมกลุ่มกันของผู้คนหลากหลาย พญามังรายผู้สถาปนา
แว่นแคว้นล้านนาเมื่อปี พ.ศ. 1835 ได้ทรงบัญญัติมังรายศาสตร์ขึ้น เพื่อ

จัดระเบียบบนครล้านนาของพระองค์เมื่อ700กว่าปีมาแล้ว มังรายศาสตร์ หรือ“วินิจัยมังราย” เป็นคำมาจากภาษาบาลีแปลว่าตัดสิน ไตร่ตรอง ใน ที่นี้ก็คือการตัดสินของพระเจ้ามังรายโดยการนำกฎในธรรมศาสตร์ หรือ “คัมภีร์พระธรรมศาสตร์” ของอินเดียมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ ความเป็นจริงทางสังคมและวัฒนธรรมถิ่น

แต่เดิมนั้นยังไม่มีกฎหมายทั่วไปในการใช้ปกครองอาณาจักร เป็นแต่เพียงใช้กฎของชนเผ่าแต่ละเผ่าปกครองกันเอง โดยอิงหลักความ เชื่อและพิธีกรรมนับถือผี จนเมื่อพญามังรายได้บัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อ ควบคุมพฤติกรรมของผู้คนในล้านนาให้อยู่อย่างปกติสุข เนื่องจากการ รวบรวมผู้คน และดินแดนมีความแตกต่างหลากหลายจนจำเป็นต้องจัด ระเบียบทางสังคมครั้งยิ่งใหญ่ ดังนั้นมังรายศาสตร์จึงต้องเป็นกฎหมายที่ กล่าวถึงวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างละเอียด

เนื่องจากการเข้าผนวกชนเผ่าต่างๆ เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การปกครองคนกลุ่มใหญ่ที่มีความแตกต่างกันมากอาทิ วิถีชีวิต การนับ ถือศาสนา โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องภูตผีซึ่งเป็นรากฐานความเชื่อ ในล้านนา³ เป็นต้น จะต้องมีความเด็ดขาด เข้มงวด จึงต้องมีระบบ กฎหมายที่ชัดเจนเพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครอง

³ เวียงเจียงฮาย255เฉลิมฉลอง 750ปีเมืองเชียงรายและ39ปี มรช .มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย , 2554หน้า1.8-9

ในการศึกษาบทกฎหมายกฎหมายที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตชาวล้านนาในมัยราชศาสตร์มีเป็นจำนวนมาก แต่สามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆได้หลายประเภทและยกตัวอย่างกฎหมายบางข้อดังนี้

1. กฎหมายเกี่ยวกับการสงคราม
2. กฎหมายปกครอง และการจัดระเบียบสังคม
3. กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว และการทำกิน

1. กฎหมายเกี่ยวกับการสงคราม

การสงครามเป็นกิจกรรมหลักเพื่อขยายพระราชอำนาจของกษัตริย์ในสมัยโบราณ การสร้างความมั่นคงและมั่งคั่งของแผ่นดินจำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยหลายประการ การทำศึกสงครามก็เป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมให้การแผ่ขยายพระราชอำนาจเป็นไปด้วยความรวดเร็ว นอกจากนี้การศึกสงครามยังเป็นหลักประกันความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมืองได้ เนื่องจากแม้ว่าอาณาจักรใดมิได้เข้ารุกรานทำสงครามกับบ้านเมืองอื่น แต่ในบางโอกาสก็อาจตกอยู่ในภาวะเป็นผู้ถูกรุกรานได้

กฎหมายกำหนดบรรดาศักดิ์ของทหาร

ในมัยราชศาสตร์ตอนต้นอ้างว่าเพื่อให้ท้าวพญาทั้งหลายผู้ปกครองเมืองสืบไป รู้จักผิดชอบ พญาเมืองจึงบัญญัติมัยราชศาสตร์ไว้ให้ไพร่(บุคคลทั่วไป)สืบคนมีนายสืบผู้หนึ่ง ช่มกวันผู้หนึ่ง ทำหน้าที่

เป็นผู้ติดต่อ (ล่าม) ป่าวประกาศเรื่องงานการประจํานายสิบทุกคน นายสิบห้าคน ให้มีนายห้าสิบผู้หนึ่ง มีปากขวาและปากซ้ายเป็นผู้ช่วยรวมสองคน นายห้าสิบสองคน ให้มีนายร้อยผู้หนึ่ง นายร้อยสิบคนให้มีเจ้าพันผู้หนึ่ง เจ้าพันสิบคน ให้มีเจ้าหมื่นสิบคน ให้มีเจ้าแสนผู้หนึ่ง ปกครองเมืองเพื่อมิให้ขัดเคืองใจพระเจ้าแผ่นดิน

เป็นการจัดลำดับการปกครองจากยศเล็กไปถึงใหญ่ เป็นการกระจายอำนาจการปกครองให้แก่บรรดานายทหาร หากเกิดกรณีพิพาท ก็จะจัดการกันได้ตามประเพณีผู้ใหญ่ผู้น้อย

การหนีศึก

ในการรบ ผู้ใดหลบหนีละทิ้งผู้บังคับบัญชา ให้ฆ่าเสีย ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น มีดังนี้ ไพร่ นายสิบ นายห้าสิบ นายร้อย เจ้าพัน เจ้าแสน และพระยา เมื่อฆ่าแล้ว ให้บริบครบครัวทรัพย์สินทั้งสิ้นเพื่อมิให้ผู้อื่นดูเยี่ยงอย่าง ให้สักหมึกไว้ที่หน้าผากว่า มันผู้นี้เจ้านายไม่รับเลี้ยง เพื่อให้เป็นที่น่าละอายยิ่งนัก ในทำนองเดียวกัน ให้ฆ่าผู้ซึ่งละทิ้งลูกน้องในที่รบ ผู้บังคับบัญชามีลำดับลงมาดังนี้ เจ้าแสน เจ้าหมื่น ล่ามหมื่น เจ้าพัน ล่ามพันและพันน้อย ล่ามบ่าว กว้าน ไพร่ เมื่อฆ่าแล้วให้บริบครอบครัวทรัพย์สินทั้งสิ้น

ข้อความดังนี้มีมาแต่โบราณ ผู้เป็นใหญ่และสัปบุรุษก็ควรพิจารณาว่า ชาติสัตว์ทั้งหลายมียศศักดิ์มากนักยังไม่รักเจ้านายตน จี้อลาดละทิ้งเจ้านายเสียดังนี้ ผู้จี้อลาดอื่น ๆ ก็จะทำอย่างเดียวกันนี้ ให้สักหน้าผากด้วยหมึกแล้วปล่อยเสียเถิด ฉบับวัดเชียงหมั่น อธิบายว่า ทำดังนี้เสียหาย(ร้าย) ยิ่งกว่าตามเสียอีก

อนึ่ง พระยาเจ้าผู้มีธรรมกรุณา ก็ควรพิจารณาถึงคุณความดีของผู้ขลาดนี้ หากทำดีไว้แต่ก่อน ก็ควรตามควร เพราะทุกคนก็ย่อมกลัวตายด้วยกันทั้งสิ้น ควรลงโทษบ้างเพื่อมิให้คนอื่นดูเยี่ยงดูอย่าง แต่ไม่ควรประหารชีวิต เพราะการเกิดเป็นคนนี้ยากนัก

พอสรุปได้ว่า ในการรบบหากผู้ใดหลบหนีละทิ้งผู้บังคับบัญชา ให้ฆ่าเสีย เมื่อฆ่าแล้วให้บริบครอบครัวทรัพย์สินให้สิ้น เพื่อมิให้ผู้อื่นดูเยี่ยงอย่างให้สักหมึกไว้ที่หน้าผาก ว่ามันผู้นี้เจ้านายไม่รับเลี้ยงเพื่อให้เป็นที่น่าละอายยิ่งนัก ในทำนองเดียวกัน ให้ฆ่าผู้ซึ่งละทิ้งลูกน้องในที่รบ เมื่อฆ่าแล้ว ให้บริบเอาครอบครัวทรัพย์สินทั้งสิ้น

จากนั้นมังรายศาสตร์ได้อธิบายเหตุผลว่า ข้อความนี้มีมาแต่โบราณ ผู้เป็นใหญ่และสัปบุรุษก็ควรพิจารณาว่า ชาติสัตว์ทั้งหลายมียศศักดิ์มากนักยังไม่รักเจ้านายตน จี้อลาดละทิ้งเจ้านายเสียดังนี้ ผู้จี้อลาดอื่น ๆ จะทำอย่างเดียวกันนี้

ข้อที่น่าสังเกตคือนอกจากโทษประหารแล้วยังมีการลงโทษด้วยการลักหน้าผากประจาน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้รับความอับอาย และเพื่อประจานมิให้ผู้อื่นกระทำความผิดตามในภายหลัง

คนตายกลางสนามรบ

เจ้าขุนผู้ใดกล้าหาญมากไม่ถอยหนี ได้รับได้ชนได้ฆ่าในที่รบ ตาถูกข้าศึกฆ่าตาย ไม่ควรริบครอบครัวทรัพย์สินเข้าพระคลัง เพราะคนทั้งหลายมาอาสาต่อท้าวพระยา ก็เพื่อจะคุ้มครองลูกเมีย เมื่อตายเพราะรับอาสาเจ้านาย ก็ไม่ควรให้ลูกเมียผู้ตายได้รับทุกข์ ควรปล่อยให้อยู่ตามใจเขา ถ้ามีลูกหลานควรเลี้ยงไว้สืบเชื้อสายต่อไป

2. กฎหมายปกครอง และการจัดระเบียบสังคม

กฎหมายเกี่ยวกับการรับใช้ทางการของไพร่

มาตรา 1 ควรจัดให้ไพร่มีเวรผลัดเปลี่ยนกันมาทำงานหลวงสิบวัน กลับไปสร้างเหมืองฝาย ไร่นาสวนเรือกที่ดิน สิบวัน จัดเช่นนี้ถูกตามทำนองคลองธรรมแต่โบราณ

ข้อความข้างต้นเป็นการจัดระเบียบแรงงานหลวง เพื่อใช้งานแผ่นดิน เนื่องจากพญามังรายมีพระประสงค์ให้ประชาชน(ไพร่) ได้มีส่วนร่วม หรือมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างบ้านสร้างเมือง มิได้ปล่อยให้อยู่กันตามใจชอบ เป็นการผูกอำนาจผู้ปกครองไว้กับผู้ถูกปกครองโดยทางอ้อม

ไพร่ที่ขุนไม่ควรรับเป็นข้า

ขุนไม่ควรรับไพร่ 4 ประเภทนี้ไปเป็นข้า คือ 1.ผู้มีหนี้สินมาก ไม่มีทางชำระหนี้ จะหนีไปเป็นข้าขุนเพื่อให้พ้นหนี้ 2.ผู้กำลังจะแพ้ความ 3. ผู้เป็นโจรแย่งชิงฆ่าคนลักข้าวของท่าน 4.ผู้ละทิ้งราชการ

ข้าขอรับมรดก

มาตรา 1 เดิมเป็นไพร่เอาตัวไม่รอดจึงเข้าไปเป็นข้าของขุนท้าวพระยา ต่อมาพ่อแม่พี่น้องผู้เป็นไพร่ตาย โดยไม่ได้สั่งเสียเรื่องมรดกไว้ หากมันจะไปขอรับมรดกเท่าที่สั่งไว้ได้ เพราะว่ามันเอาตัวไม่รอด จะพลอยพาพี่น้องอื่นล่มจมไปด้วย

ข้าพระยาไปอยู่กินกับไพร่

มาตรา 1 ข้าของท้าวพระยาไปอยู่กินกับไพร่ เกิดลูกหญิงลูกชาย จำนวนเท่าใด หากพ่อซึ่งเป็นข้าท้าวพระยาตาย หรือทิ้งลูกเมียไว้ ก็ไม่ควรให้ลูกไปเป็นข้าของท้าวพระยา ควรให้อยู่กับแม่เป็นไพร่เมือง เพราะว่าไพร่เมืองหาได้ยาก

มาตรา 1 ข้าของพระยามาอาศัยอยู่กินกับไพร่ในบ้านเรือนไพร่ มันยังเป็นเจ้าของแผ่นดินอยู่ ให้เมียส่งข้าวห่อเมื่อถึงเวรมาทำงานให้เจ้านายคน เทานี้ก็ดีพอแล้ว หากข้ามันตายไม่ควรเอาลูกเมียมันมาเป็นข้า โบราณกล่าวว่า ท้าวพระยาครองเมืองได้ก็ด้วยไพร่ และไพร่ก็หายากนักไม่ควรบังคับมาเป็นข้า เพราะเหตุนี้

ลักษณะการปกครองของนายที่ดี และนายที่เลว

มาตรา 1 ขุนในโลกนี้มีสองประเภท คือขุนธรรม และขุนมาร
ขุนธรรมมีลักษณะดังนี้ ขุนผู้ใดประกอบด้วยสังกหัตถุสี่ประการ คือ
เมตตา กรุณา ไพโรหเมไทย ไม่บาปบาป ไพโรหเมไทย ราวีทุบตีผูกมัดไพโรห
เมไทย ขุนผู้เป็นเช่นนี้คือขุนธรรม ขุนผู้ใดไม่ประกอบด้วยสังกหัตถุสี่
ประการคือ ไม่เมตตา กรุณา ไพโรหเมไทย ย่อมบาป ไพโรหเมไทย ตีราวีทุบ
ผูกมัดไพโรหเมไทย ใส่ชื่อความผิดเชือกแล้วรังแก ข่มขู่เอาข้าวของ บังคับ
ลูกหลานไพโรหไปเป็นเมีย หรือข่มขืนเมียไพโรห ขุนเช่นนี้ชื่อว่าขุนมารอยู่ที่
ไหนไพโรหเมืองฉิบหายที่นั่น คนเช่นนี้ไม่ควรให้เป็นใหญ่ มันเป็นตัวจัญ
ตัวพิษ ถ้ามีหน่อลำก็จะเป็พิษร้ายแก่บ้านเมือง เจ้าขุนผู้อาสาต่างหุดต่าง
ดาตัวพระยา ควรทำตามแบบขุนธรรมแล

มาตราข้างต้นเป็นการสั่งสอน และวางระเบียบธรรมเนียมการ
ปกครองแผ่นดิน ซึ่งผู้ปกครองที่ดีจึงเรียกว่า “ขุนธรรม” เป็นการ
กำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ปกครอง
ให้อยู่ในธรรม ไม่รังแกเบียดเบียนไพโรหให้ไ้ยาก

กฎหมายเกี่ยวกับของตกของหาย

การเก็บของตกของหายในมังรายศาสตร์แบ่งออกเป็น ของตก
ของหายที่เป็นของไม่มีวิญญาณ เช่น เงิน หรือทอง ผู้เก็บได้ต้องร้อง
ประกาศ ณ ที่เก็บได้ 3 ครั้ง หากไม่มีผู้ใดเห็นหรือได้ยิน ก็ให้บอกเพื่อน

บ้านให้รับทราบไว้ โดยให้นำของที่เก็บได้ไปให้เพื่อนบ้านดูด้วย แล้วจึงเก็บไว้ เมื่อใดก็ตามที่เจ้าของมาถามหา ให้ผู้เก็บได้รับรางวัลเป็นครึ่งหนึ่งของราคาทรัพย์สินที่เก็บได้

ถ้าขณะเก็บของได้ผู้เก็บได้ไม่ได้ตะโกนให้ใครรับทราบไว้ หรือไม่มีใครรู้เห็นเลยผู้เก็บได้นำไปเก็บไว้จนกระทั่งเจ้าของไปทวงถามจึงบอก ให้แบ่งราคาทรัพย์สินออกเป็น 3 ส่วน ให้ผู้เก็บได้ได้รับส่วนแบ่งหนึ่งในสามของราคาทรัพย์สินที่เก็บได้

หากผู้เก็บไว้ไม่ตะโกน และนำมาซ่อนไว้ เมื่อมีผู้มาพบก็ให้คืนแต่ทรัพย์สิน ไม่มีโทษ แต่ไม่ได้ส่วนแบ่งเลย

บทบัญญัติข้างต้นถือว่าเป็นการส่งเสริมให้ผู้คนมีจิตสำนึก สร้างให้คนสัตย์ซื่อ แม้ว่าขณะเก็บของได้จะไม่พบใคร แต่ก็ให้ตะโกนร้องบอกถึงสามครั้ง อาจเป็นกุศโลบายว่าแม้ผู้ใดไม่รู้เห็นแต่ภูตผี เทวดาฟ้าดิน ณ ที่นั้น และตัวผู้เก็บได้เองรับรู้ และเกิดความละอายต่อบาป หากจะยึดเอาทรัพย์สินนั้นไว้เอง

บทบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญา

กฎหมายอาญาคือกฎหมายที่ว่าด้วยการบัญญัติให้การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเป็นความผิด และมีโทษ โดยโทษที่จะได้รับตั้งแต่ครั้งโบราณมักจะเป็นในรูปแบบของการบังคับโทษโดย

กระทำการร่างกายของผู้กระทำความผิด ซึ่งมีที่มาจากแนวความคิดการแก้
แค้นทดแทนผู้กระทำให้สาสมกับความผิด

โทษหนัก 3 สถาน

โทษหนักมี 3 สถานคือ

1. ประหารชีวิต

2. ตัดดินตัดมือ

3. เอาไปขายเสียต่างเมือง หรืออีกนัยหนึ่งขับออกจากเมือง

การพิจารณาความให้คู่เหตุ 4 ประการ

การพิจารณาความทั้งปวง ให้คู่เหตุ 4 ประการคือ ให้ดูราคาของ
ว่าถูกหรือแพง วัตถุถ้อยความหนักหรือเบา

1. ให้ดูเวลาที่เสียขาวของไป ถ้าเสียของไปเมื่อราคาถูก ให้ตัดสิน
อย่างของราคาถูก ถ้าเสียของไปเมื่อราคาแพง ให้ตัดสินอย่างของราคา
แพง

2. ให้ดูว่าความที่พิพาทกันนั้น เกิดนานแล้วหรือเพิ่งเกิด เหตุเกิด
กลางคืนหรือกลางวัน เช้าหรือค่ำ

3. สอบสวนดูว่าของราคาถูกหรือราคาแพง

4. ให้ดูว่าของเก่าใหม่ ได้ใช้ไปแล้วเพียงใด ตามคาถาที่มีมาแต่
โบราณว่า วัตถุ กาลัญญ เวสัญ อมฺ ปรีโกคฺญณฺ ตฺลยิตฺวา ปญฺจฐานานิ
ธาเลยฺยตถํ วัจจกฺขิณา

ลักษณะวิวาท (ค่ากันตีกัน)

มาตรา 1 ผู้ไม่มีทรัพย์สินค่าผู้มีทรัพย์สินไม่ 33,000 เบี้ย

มาตรา 1 ผู้ใดค่าคนระดับเดียวกันผู้ไม่มีความผิด ให้ไหม 33,000

เบี้ย

ผู้ใดผู้ใหญ่กว่าต้น ให้ขอมาตามสมควร ให้กราบและยกเท้าขึ้นบนหัวเพื่อถ่ายโทษ หากไม่ยอมขอขมา ให้เขียน 7 ทีหรือ 15 ที แล้วปล่อยไป(ปล่อยเสีย = ไล่จากบ้าน) เพื่อมิให้คนเอาเป็นเยี่ยงอย่างดูหมิ่นกัน

ผู้ใดกันและขู่ว่าจะฆ่า แต่ไม่มีอาวุธ ลูกขึ้น ไปแต่มีคนห้ามก็ดี ไม่มีคนห้ามก็ดี ไม่ไป แต่มีคนไปบอกก็ดี ให้ไหม 33,000 เบี้ย

กฎหมายนั้นจะฆ่าให้รู้กันต่อหน้า พิจารณาให้ไหม 100 บาทเงิน หากกฎหมายนั้นจะฆ่ากันลับหลัง แต่มีผู้ไปบอก พิจารณาให้ไหม 52 บาทเงิน

พิธีกรธกันมาก่อน ข้างหนึ่งชวนคนร้ายไปว่าจะฆ่า แต่ไม่ได้ฆ่า มีผู้บอกให้ทราบ ถือเสมือนฆ่าแต่ไม่ตาย (พยายามฆ่าคนตาย) ให้ไหม 606 บาทเงิน (ที่ถูก 660 บาทเงิน)

มาตรา 1 คนสองคนต่อสู้กัน ผู้ลงมือก่อนตีท่านไม่แตกเลือดไม่ตก คนหลังนี้ตีตอบได้จนคนแรกเลือดตก ให้ลงโทษเท่ากัน ผิดหัวแตกทั้งคู่ ให้ผู้ลงมือก่อนใช้เบี้ย 55,000 เบี้ย

มาตรา 1 ผู้ลงมือตีท่านก่อนให้หัวแตก ต้องไหมหนึ่งแสนหนึ่งหมื่นเบี้ย หรือ 100 บาทเงินตรา

มาตรา 1 ท่านตีมันด้วยมือหัวไม่แตก มันกลับใช้ไม้ตะพด(ค้อน) ตีตอบท่านหัวแตก ให้ไหม 110,000 เบี้ย

มาตรา 1 ท่านใช้ไม้ตะพดตีหัวมันแตกหรือไม่แตกก็ดี มันกลับใช้ดาบฟันท่านตายก็ดี ไม่ตายก็ดี ก็ให้ตัดสินตามกรณีตาย ที่ไม่ตาย และที่บาดเจ็บนั้นเถิด

มาตรา 1 ผู้ใดถือไม้ตะพดไปตีท่านถึงบ้าน(ไปชูตีท่าน) เข้าบ้านใช้ไม้ตะพดตีตาย ถือเป็นเล็กแล้วกันอย่าว่าอะไรแก่เจ้าที่ แต่ถ้าเจ้าที่ใช้หอกดาบหน้าไม้กงธนูยิงฟันแทงตาย หรือไม้ตายก็ดี ให้เจ้าที่ชดใช้ค่าตามกรณีตาย ไม่ตาย เสียและไม่เสียอวัยวะตามบาดเจ็บมากนัก้อย หากตายก็ให้ไหมตามกรณีตายเถิด

มาตรา 1 มันไปตีท่านถึงบ้านให้เจ้าที่บาดเจ็บให้ไหมตามลักษณะบาดเจ็บ

โบราณ กล่าวไว้ว่า ท่านค่าให้ค่าตอบ ท่านตีให้ตีตอบ ท่านใช้มือตีให้ใช้มือตีตอบท่านใช้ไม้ตีให้ใช้ไม้ตีตอบ ท่านถือดาบให้ถือดาบตอบ ท่านถือหอกให้ถือหอกตอบ ผู้ใดกระทำเช่นนี้ เรียกว่าไม่ผิดอาญาเมืองแล

พิสองสหยาตักัน ฝ่ายโคบาดเจ็บ ฝ่ายโคตายก็ดีถือว่าทั้งสองส
หาว(=สามหาว? อุกอาจ)พอกันโบราณท่านไม่ปรับไหม เหตุมีคาถา
กล่าวมาแต่โบราณดังนี้ สุรทโท อวิจโร สดทตโธ จรมร อุปคณตวา
เคหสามิ ฆาเจตวา อโทสยิ

มาตรา 1 ผู้ใดฆ่าผู้ไม่มีความผิดตาย ให้ไหมเท่ากับ 4 คน ตีราคา
คนละ 330 เงิน

พิฆ่าแล้วไม่ตายเป็นแต่เสียอวัยวะ ให้ใช้ 3 คนคิดเป็นเงิน 990
เงิน พิฆ่าไม่ตายแต่บาดเจ็บมากน้อยก็ดี ให้ใช้ 2 คนคิดเป็นเงิน 660 เงิน

มาตรา 1 หากถอดดาบไล่ฟันแต่ไม่ถูก ให้ไหม 330 เงิน

ผิดถอดดาบว่าจะฟันแต่ไม่ทันได้ไล่ฟัน ไหม 220 เงิน

ผิดถอดดาบว่าจะฟัน แต่ยังไม่ได้ถอดดาบจากฝัก ให้ไหม 100 บาท
เงิน

ผิดถือดาบอยู่กับที่มันว่าจะฟันท่าน ให้ไหม 5 บาท เพื่องเงิน

ลักษณะลักทรัพย์และลักพา

ลักนกตีราคาตัวละ 500 เบี้ย ไหม 9 เท่า ลักไก่ตีราคาตัวละ 1,000
เบี้ย ไหม 9 เท่า พิเป็นไก่มีราคาแพง ให้ผู้ลักใช้ค่าตามราคาที่เจ้าของซื้อ
มาแล้ว ให้ไหมอีก 8 ตัวๆ ละ 1,000 เบี้ย มิมิไขไก่ต่อไก่ชนตีราคาตัวละ
พันเบี้ยใช้ 9 ตัว ถ้าเป็นไก่แจ้ ตีราคาตัวละ 5,000 เบี้ยให้ 9 ตัว ถ้าเป็นไก่
ต่อไก่ชนตีราคาตัวละ 22 เงิน (ฉบับเสนาให้คิดผิดเป็น 220 เงิน) ให้ 5 เท่า

พิเป็นไก่ล่ำหมื่นน้อยเจ้าพันพวงเล่นไก่ ตีราคาตัวละบาทเงินใช้ 9 ตัว พิเป็นไก่ขอเจ้าแสนตีราคาตัวละ 50 เงินใช้ 4 เท่า ตีราคาแพงถึง 100 เงิน ใช้ 3 เท่า ตีราคาแพงถึง 200 เงินใช้ 2 เท่า

พิลักเปิดตีราคาตัวละ 1,500 เบี้ย ใช้ 9 เท่าลักห่านตีราคาตัวละ 3,000 เบี้ย พิลักหมาไล่สัตว์หมาดี ให้ใช้ค่าหมานั้นแล้วไหมอีก 8 ตัว พิเป็นหมาพรานตีราคาตัวละ 20 เงินใช้ 9 เท่าพิเป็นมาดีแท้ไล่ต่อตัวได้ ตัวโคอันพระยาให้ดูแล ให้ตีราคาตัวละ 100 เงินใช้ 3 ตัว ถ้าราคาถึง 150 เงิน ให้ใช้ 3 ตัว ถ้าเจ็ญใจ ให้ตัดสินเป็น 3 สถาน (ถาน) ลักหมูตีราคาตัวละ 10,000 เบี้ยใช้ 9 เท่า ราคาของ 10,000 เบี้ยลงมาให้ใช้ 9 เท่า ถ้าเกิด 10,000 เบี้ยขึ้นไปให้ใช้ 4 เท่า หมูตัวผู้ก็ดี ตัวเมียก็ดี ตีราคาตัวละ 10,000 เบี้ยไหม 9 เท่า ถ้ามีลูกอยู่ในท้องคิดให้ตัวละ 11,000 เบี้ย (คงจะรวมราคาแม่และลูกเข้าด้วยกัน)

ลักจั่วถุน(เถื่อน?)ตัวถึก(กำลังหนุ่ม)ตีราคาตัวละ 110 เงินใช้ 4 ตัว พิเป็นจั่วมีราคาแพง ให้ใช้ค่าตามราคาซื้อก่อนแล้วไหมอีก 3 ตัวเป็นเงิน 330 เงินพิลักจั่วตัวเมียตีราคาตัวละ 52 เงินไหม 4 เท่า พิลักจั่วตัวสือ (ตัวยังไม่มีท้อง) ตีราคาตัวละ 22 เงินใช้ 4 เท่า

มาตรา 1 ลักควายถุนตัวถึกหรือตัวสือ(ยังไม่มีท้อง)ตีราคา 110 เงิน พิลูกในท้อง ตีราคาลูก 10 เงิน ต้องใช้ 4 เท่า หากเป็นควายมีราคาสูง ให้ใช้ค่านันก่อนแล้วจึงไหม 3 ตัวคือ 330 เงิน

การลักจ้วงควายนี้ แม้จะฆ่าผู้ลักตาย ก็ยังเอาทรัพย์สินสมบัติของมัน
ได้อีก โดยแบ่งสมบัติใช้เป็นสินใช้แล้วให้เป็นสมบัติของไพร่บ้าง

พิลักจ้วงควายท่านมาฆ่ากิน พี่น้องเพื่อนบ้านไม่ทราบและมาร่วม
กินด้วยให้ใหม่ 110 เงิน

พี่ข้าของท่าไปลัก(จ้วงควาย) มา ถ้ามีข้าวของอยู่ ให้เอาข้าวของนั้น
ใช้เป็นสินใช้ เหลือเท่าใดให้เจ้านายชำนั้นไว้

พี่ข้าไปลัก(จ้วงควาย) มา เจ้านายไม่ทราบและมาร่วมกินด้วย ให้
ใหม่ 110 เงิน พิเอาแกลงไปให้ผู้อื่นกินให้ใหม่ถ้วยละ 110 เงิน เพราะว่า
มันไม่พิจารณาดูให้ดี พิผู้ใดไม่ทราบและไปร่วมกิน เห็นชากน่าสงสัยให้
บอกเจ้าขุนให้ทราบจึงจะพ้นผิด

ลักม้าตีราคาตัวละ 330 เงิน ให้ใหม่ 4 ตัวเป็นเงิน 1,320 เงิน พิ(ม้าตัว
นั้น) ไม่หายไปให้ใหม่ 3 ตัวเป็น 990 เงิน พิหายไปต้องใช้แทนอีกตัวหนึ่ง
รวมเป็น 1,320 เงิน

ลักช้างตีราคาตัวละ 3,300 เงิน ให้ใหม่ 3 ตัวเป็น 9,900 เงิน พิ(ช้างตัว
นั้น)หายไปให้ใช้แทนอีกตัวหนึ่งรวมเป็น 13,200 เงิน

ลักคนคนหนึ่ง ให้ใช้ 3 คน หาก(คนเดิม)หายไป ให้ใช้แทนอีกคน
หนึ่ง รวมเป็น 4 คน เป็นเงิน 1,320 เงิน

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการส่งเสริมให้คนในชุมชน รู้จักความสามัคคีและเป็นหูเป็นตาให้แก่กันและกันเพื่อป้องกันเหตุร้าย และลดอาชญากรรมอย่างเรียบง่ายแต่มีประสิทธิภาพ เป็นการดูแลตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอำนาจจากทางการ

โจรมาพักอยู่(จอด) ที่เรือน เจ้าเรือนก็รู้ว่าเป็นโจร แต่ยอมให้มา พักอยู่ ให้ไหม330เงิน ผิไม่รู้ว่าเป็นโจรและยอมให้พักอยู่ ให้ไหม110เงิน

มาตรา 1 ไม่มีเหตุไม่มีงาน หากตึกกลอง (ที่อวงกลองเป่ากลอง) ให้ไหม 330เงิน ผิดคนปล้นฆ่าฟันกันขโมยกัน เป็นขู่เมียกัน(มักเมีย) ฆ่า กันตาย ได้ยินเสียงกลองไม่วิ่งไปช่วย ให้ไหม110เงิน

มาตรา 1 พี่น้องมาเยี่ยมกันกินเหล้าเมา ให้เจ้าเรือนไปส่ง หากไม่ ไปส่งและไม่ให้อนค้ำ ญาคินนั้นกลับไปถูกฆ่าตายระหว่างทาง ให้ เจ้าของเหล้าชดใช้เงิน110เงิน ผิเจ้าเหล้าบอกให้อนค้ำ แต่ไม่ขอมนอน ให้บอกเพื่อนบ้านให้เป็นพยาน ถ้ามันไปถูกฆ่าตายระหว่างทางก็เลิกแล้ว กันไป อย่าว่าอะไรแก่เจ้าเหล้า

ผิเจ้าเหล้าไปส่งผู้เมาถึงเรือน เจ้าเรือนผู้เมาไม่บอกให้อนค้ำ เจ้าเหล้ามาถูกฆ่าตายกลางทางให้ผู้เมาชดใช้ค่ามัน110เงิน ผิผู้เมาบอกให้ นอนค้ำแล้วไม่ขอมนอนมาถูกฆ่าตายกลางทางอย่าว่าอะไรแก่ผู้เมา

มาตรา 1 เจ้าเรือนไม่ได้เรียกร้อง แต่ไปกินเหล้าที่เรือนท่านเองก็ ดี หรือเจ้าเรือนเชิญท่านมากินเหล้าก็ดี ช่วยทำงานแล้วเลี้ยงเหล้ากันก็ดี

ตกลงบอกให้คนอื่นค้างถ้าไม่ยอมนอน ก็ต้องไปส่ง หากไม่ไปส่งเพื่อถูกฆ่าตาย ให้ใช้ค่า330เงิน

ผีไปส่งถึงเรือน แล้วผู้เฒ่าไม่บังคับให้คนอื่นค้าง หรือบอกแล้วแต่ไม่ยอมนอนก็ดี ผู้เลี้ยงเหล้ากลับมาถูกฆ่าตายกลางทาง อย่างอะไรแก่ผู้เฒ่า เพราะเมื่อมันหาเพื่อนมากินเหล้า มันก็ต้องไปส่งเพื่อนอยู่เอง ไม่ตำหนิผู้เฒ่าเพราะเหตุนี้

มาตรา 1 คนมากินเหล้าในเรือนท่านจนถึงค่ามากก็เป็นความผิดของเจ้าเหล้า ผีเจ้าเหล้าไม่พาไปส่งบ้าน ท่านฆ่ามันตาย ให้เจ้าเหล้าชดใช้ค่า330เงิน ผีเชิญใจให้ใช้220เงิน การกินเหล้าถ้ากินแต่เวลากลางวัน ก็ไม่มีความผิดแก่เจ้าเหล้าแล

3. กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวและการทำกิน

สังคมล้านนาเป็นสังคมเกษตรกรรมและพึ่งพาปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐานได้แก่ที่นาป่าไร่ โค กระบือ และสัตว์พาหนะต่างๆเป็นจักรสำคัญในการสร้างบ้านแปงเมือง

1. กรณีที่บิดาเป็นข้าทาสท้าวพญา มารดาเป็นสามัญชน มีบุตรภักคนก็ดี เมื่อบิดาทอดทิ้งครอบครัวไป จะยังมีชีวิตอยู่ก็ดี หรือตายไปก็ดี ให้บุตรตกอยู่ภายใต้การคุ้มครองดูแลของมารดา ความว่า

อนึ่ง ข้าของท้าวพญาไปอยู่กินกับไพร่ มีลูกหญิงชายเท่าใดก็ดี หากพ่อหนีจากลูกเมีย ข้าผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่ก็ดี ตายก็ดี ไม่ควรให้ลูกตกเป็น

ข้าท้าวพญาให้ไว้กับแม่ทั้งสิ้น เหตุว่าไพร่เมืองหาได้ยาก ฯ [ข้า-ทาส, บ่าวไพร่, ท้าวพญา-ผู้เป็นใหญ่, ไพร่, ไพร่เมือง-ชาวเมือง, ราษฎร, สามัญชน]

2. กรณีที่บิดามารดาเป็นข้าของท่าน บุตรย่อมตกเป็นข้าทาสด้วย เมื่อบุตรจะบวชหากท้าวพญาไม่อนุญาต ห้ามไม่ให้ภิกษุบวชให้ และถ้ามารดาเป็นสามัญชนบุตรต้องอยู่ในความปกครองของมารดา ไม่ต้องตกเป็นข้าทาสเช่นบิดา และก็ห้ามไม่ให้พระภิกษุบวชให้เช่นกัน

3. กรณี เมื่อบิดามารดาตาย โดยมีพินัยกรรม หรือสั่งเสียไว้ ให้แบ่งตามพินัยกรรมนั้นหากไม่ได้สั่งเสียไว้ก็ให้แบ่งตามสมควร ความว่า หนึ่ง มีลูกหญิงชายหลายคน พ่อแม่ตาย ไม่รู้ว่าจะแบ่งปันข้าวของกัน หากพ่อแม่สั่งเสียไว้ มีพยานรู้เห็นก็ให้ทำตามคำสั่งเสียดังที่พยานรู้ทุกอย่าง ลูกคนใดอยู่เลี้ยงดูพ่อแม่อยู่ ลูกคนใดถือว่าพ่อแม่เป็นศัตรูหรือว่าไม่เป็นศัตรู ลูกคนใดที่พ่อแม่ขายหรือไม่ได้ขายไป คนใดมีคุณหรือไม่มีคุณ ก็ให้แบ่งปันกันตามสมควร ฯ⁴

4. บุตรหญิงและบุตรชายมีสิทธิในมรดกทัดเทียมกัน ความว่า
คหปติ ดูกราคหบดี อันว่าลูกหญิงลูกชายก็ดีแห่งพ่อแม่ก็หาล้าง
สืบเชื้อชาติแทนพ่อแม่แท้ ลูกหญิงก็ควรแทนเรือนพ่อแม่ท่านว่าอัน ฯ⁵

⁴ มังรายศาสตร์ฉบับวัดแม่คือ

⁵ กฎหมายโบราณฉบับวัดกาสา

5. กรณีที่เป็นบุตรบุญธรรมก็ควรแบ่งปันมรดกให้ครึ่งส่วน
ความว่า

อนึ่ง เมื่อพ่อแม่เขายังมีชีวิต เอาลูกเขามาเลี้ยงเป็นลูกควรแบ่งให้
ครึ่งส่วนฯ

6. กรณีที่มีบุตรกับภริยาหลวงและภริยาน้อย บุตรควรได้รับ
มรดกเท่ากันและกรณีที่มารดามีสามีใหม่ ให้แบ่งมรดกให้แก่บุตรที่เกิด
กับสามีใหม่และสามีเก่าเท่ากัน และถ้าหากมารดาไม่มีบุตรกับสามีใหม่
มารดาตายให้แบ่งทรัพย์สินออกเป็น 2 ส่วน ให้บุตรสามีเก่าครึ่งหนึ่ง สามี
ใหม่ครึ่งหนึ่ง และถ้าสามีใหม่ทอดทิ้งไป ให้นำส่วนของสามีใหม่
ครึ่งหนึ่งแบ่งให้กับบุตรที่เกิดกับสามีเก่า และมารดามีสามีใหม่ มีบุตรที่
เกิดจากสามีใหม่มาอยู่ด้วยและมีบุตรกับสามีใหม่ เมื่อบิดา(พ่อเลี้ยง) และ
มารดาตายให้แบ่งมรดกแก่ลูกทั้งที่เกิดกับสามีใหม่และสามีเก่าฝ่ายละกึ่ง
หนึ่ง ความว่า

อนึ่ง หากว่าลูกเมียหลวงก็ดี ลูกเมียน้อยก็ดี มีชาติกำเนิดเสมอกัน
ควรได้รับส่วนแบ่งเท่ากันฯ

7.กรณีทพตีบุตรหลานตนเจตนาจะให้ตาย ให้ปรับไหมเข้าคลัง
หลวง หากไม่เจตนาไม่ถือว่ามีความผิด ความว่า

อนึ่ง ผู้ใดตีข้าตีลูกตีหลาน มันก็ตีใส่ใจหือตาย หือไหมมัน เอาค่าใส่ราชโกฏฐ์ ฝึว่าบ่ใส่ใจหือตาย มันหากตาย ก็แล้ว อย่าว่าสังฯ (ธรรมศาสตร์หลวงฉบับวัดล้อมแรด)

8. กรณีรับดูแลบุตรผู้อื่น ไม่ระวังปล่อยให้ตกน้ำตาย หรือสัตว์ทำร้ายต้องชดใช้ ความว่า

อนึ่ง ท่านฝากลูกไว้ด้วยตน มันปรักษาหือดี หือตกน้ำตายก็ดี ช้างม้าวัวควายฆ่าตายก็ดี หือใช้ลูกท่านเทอะฯ (ธรรมศาสตร์หลวงฉบับวัดล้อมแรด)

ในเรื่องลักษณะการทำมาหากินในสมัยล้านนาโบราณมักจะพึ่งพาการเพาะปลูกเป็นหลัก และเนื่องจากความสำคัญนี้เองจึงถือว่าที่นา ที่ไร่ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มีควรที่จะทำละเมิด หากผู้ใดทำละเมิดต่อที่นากล้าพันธุ์จะต้องได้รับผลทางกฎหมาย หากผู้ใดขยันขันแข็งในการบุกเบิกที่ดินก็ควรส่งเสริม หากทำการเกียจคร้านก็ไม่ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

ผู้ใดลักกล้าข้าวท่าน ติราคากำมือละ 1เงิน ให้ชดใช้ทุกกำมืออย่าไหมเลย เรื่องลักข้าวนี้ นับว่าแตกต่างกับลักทรัพย์อื่น ผู้ใดเกี่ยวต้นข้าว ฟันต้นข้าวท่านทิ้งให้ติราคากอละ 2เงิน คิดทุกกอแต่อย่าไหม

ผิดกรวงข้าวท่านให้ติราคารวงละเฟื้องเงินคิดทุกรวงแต่อย่าไหม ผู้ใดเผาฟ่อนข้าวท่านเสียหายให้ติราคาข้าวฟ่อนละ 2เงิน คิดทุกฟ่อน แต่

อย่าใหม่ ผู้ใดลักข้าวเป็นเมล็ดท่านให้ตีราคาหาบละ2เงินใหม่4เท่า ลัก
ฟางที่ท่านมัดกองเข้าไว้ให้ตีราคามัดละเพื่องเงินให้ใช้9เท่า

ผู้ใดห้ามสพลงในนาท่านระหว่างเวลาหว่านกล้าไปจนถึงเวลาจะ
เกี่ยวข้าวให้มอบข้านั้นให้แก่เจ้าของสพแล้วให้เจ้าของสพชดใช้ข้านั้น
และให้จัดเครื่องขอมมาเจ้าของนา ประกอบด้วยเหล้า2ไห ไก่2คู่ เทียน4
เล่ม ข้าวตอกดอกไม้มิห้ามสพลงในนาข้าวแรกก็ให้มอบข้านั้นไว้แก่
เจ้าของสพ ให้เจ้าของสพชดใช้ข้าวไร่นั้น2เท่า แล้วให้หาหมูตัวหนึ่ง
ขนาดดินเต็มกำมือ เหล้า2ไห ไก่2คู่ เทียน4เล่ม ข้าวตอกดอกไม้มอบให้
เจ้าของนาบูชาเสื่อนาขวัญข้าว ผู้ใดเอาฝิดิบ (คงหมายถึงสพที่ตายใหม่ๆ)
มาฝังมาถึงลงในนาที่ยังให้ผลทุกปี ก็ให้เจ้าของสพนั้นเผาเสีย แล้วให้หา
เหล้า2ไห ไก่2คู่ ข้าวตอกดอกไม้มอบมาเจ้าของนา ผู้ใดเอาสพมาเผาที่นา
ท่านให้มันเผาเสียให้สิ้นซากแล้วให้หาเหล้า2ไห ไก่2คู่ เทียน2เล่ม
ข้าวตอกดอกไม้มอบมาเจ้าของนาเถิด

ผู้ใดทำลายแทนาท่าน (แต่=แยก จากฝ่ายเข้าคลองหรือเหมือง=คู
หรือคันคู) ผิเท่าใหญ่ ให้ใหม่52เงิน ผิเท่าเล็ก ให้ใหม่11เงิน

ผู้ใดขี้ใส่ข้าวแรกท่านตั้งแต่ตอนหว่านกล้าไปจนถึงตอนจะย้าย
ปลูกเก็บเกี่ยว ให้มันหาเหล้า2ไห ไก่2คู่ เทียน2เล่ม ข้าวตอกดอกไม้มอบมา
บูชาขวัญข้าวและเสื่อนา ผิเพียงแต่เกี่ยวไม่ได้ขี้ ให้มันหาไก่คู่หนึ่งเหล้าขวด
หนึ่ง(ฟางหนึ่ง) เทียนคู่หนึ่ง ข้าวตอกดอกไม้มอบมาบูชาเสื่อนา ถ้าถึงตอนเกี่ยว

ข้าวแล้วอย่าทำอะไรเกิดผู้ใดซื้อข้าวใส่ฟ่อนข้าวท่าน(เฟ่าข้าว) ให้หาเหล้า2
ไห ไก่2คู่ข้าวตอกคอกไม้ ไม้บูชาเสื่อนาขวัญข้าวส่วนที่ออกอาจซื้อใส่ข้าว ให้
ใหม่110เงินเพราะว่าข้าวเป็นของวิเศษเลี้ยงชีวิตคนทั้งหลาย

ผู้ใดซื้อใส่ไรท่านในระหว่างเอน้ำเข้าไรจนกระทั่งถึงตอนเก็บ
เกี่ยวข้าวแล้ว(แรกแต่น้ำไรแล้วต่อทำเอาข้าวแล้ว) ให้มันหาเหล้าไห ไก่
คู่ข้าวตอกคอกไม้ เพื่อให้เจ้าของไร่บูชาเสื่อไร่

ผีเยียวใส่ไรท่าน เยียวรดของปลูกในไรให้หักคดเสีย แล้วให้มัน
ชดใช้ตามราคาของนั้น ไม่ต้องไหม แล้วให้หาเหล้าไห ไก่คู่ข้าวตอก
คอกไม้บูชาเสื่อไร่เกิด

มาตรา 1 จัวควายกินข้าวสวนก็ดี ให้เจ้าของข้าวสวนจับผูกไว้
แล้วบอกเจ้าของจัวควายให้มาเอากลับไป หากไม่มาเอา ตายเป็นอย่างไร
อย่าทำอะไรกับเจ้าสวนเจ้านา ผีเจ้าสวนเจ้านาไม่ไปบอกเจ้าของจัวควาย
สัตว์นั้นตายให้เจ้าสวนเจ้านาชดใช้ค่าสัตว์เต็มค่า แล้วให้เจ้าของจัวควาย
ชดใช้ค่าปลูกของชาอันเสียหายนั้น ผีเจ้าสวนเจ้านาฟันแทงสัตว์ตายยังที่
นั้นให้ชดใช้ค่าสัตว์เต็มค่า ผีสัตว์ไม่ตาย ให้ปฏิบัติตามใจเจ้าของจัวควาย
ถ้าไม่อยากเอาสัตว์นั้นกลับไป ก็ให้ตีราคาสัตว์ให้เจ้าสวนเจ้านาชดใช้
และมอบสัตว์ไว้ให้เจ้าสวนเจ้านาใช้ ถ้าเจ้าของจัวควายต้องการสัตว์นั้น
คืน ให้เจ้าสวนเจ้านารักษาให้หาย ถ้าเจ้าของมาถามหาสัตว์ เจ้าสวนเจ้านา

ไม่บอกความจริง กลับอำไว้ ให้โหมมันเท่าราคาสัตว์ ถ้ามั่นขายสัตว์นั้น
ไป ถือว่ามันลักทรัพย์ให้โหม 4 เท่า

มาตรา 1 เปิดไก่หมูหมากินข้าวนา ข้าวสวนท่านก็ดี ให้บอก
กล่าวเจ้าของสัตว์ให้ผูกขังไว้ ถ้าบอก 2 ครั้ง 3 ครั้ง ยังไม่ผูกขังไว้ ถ้าเจ้า
สวนตีสัตว์ตาย ให้เจ้าของสัตว์และเจ้าสวนกินสัตว์นั้นคนละครั้ง ผิดไม่ได้
บอกกล่าวให้เจ้าของสัตว์ผูกขังสัตว์ไว้ เจ้านาเจ้าสวนตีสัตว์ท่านตายก่อน
แล้วจึงไปบอกท่าน ให้เจ้าสวนใช้ค่าสัตว์นั้นเต็มค่า แล้วมอบสัตว์ที่ตาย
ไว้ให้มัน ผิดเจ้าสวนเจ้านาตีสัตว์ท่านตายไม่บอกให้ท่านทราบแล้วเอาสัตว์
นั้นไปกินเสีย จักก้วย? ถือว่ามันลักทรัพย์ ให้โหมตามประเพณี

11. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเอกสาร

โดยสังเคราะห์แนวความคิดด้านประวัติศาสตร์ ปรัชญาแนว
สำนักหลักทั้งฝ่ายตะวันออก และตะวันตก เกี่ยวกับบทบัญญัติมั่งราย
ศาสตร์อย่างเป็นระบบผ่านระเบียบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary
Research) อาทิ เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย เว็บไซต์ หรือเนื้อหาที่มี
ผู้เรียบเรียงไว้ โดยเน้นการตีความเพื่อให้ทราบถึงเจตนารมณ์ในมั่งราย
ศาสตร์ แล้วนำมาจัดทำแผนที่ความคิดหรือตารางอย่างเป็นระบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารด้วยการตีความและเรียบเรียงตรวจสอบกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การตรวจสอบความถูกต้องระหว่างเนื้อหา และแผนที่ความคิดเพื่อให้เกิดความสอดคล้องต้องกันในเนื้อหาสาระตรงตามฐานแห่งทฤษฎี วิเคราะห์โดยเทียบกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำเสนอแผนที่ความคิดหรือตารางที่สมบูรณ์แบบ

12. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ตำรา และงานที่เกี่ยวข้องจากนั้นได้นำมาสังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบร่วมกับ สำนักกฎหมายประวัติศาสตร์เพื่อเป็นภาพสะท้อนเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติซึ่งใช้เป็นหลักในการวางแนวทางการบัญญัติกฎหมาย ดังนี้

Savigny เสนอว่า “ในการบัญญัติกฎหมาย ต้องศึกษาถึงจารีตประเพณีของชนชาติก่อน”

จากการสังเคราะห์บทบัญญัติในมั่งรายศาสตร์แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อความแนวคิดปรัชญาสำนักกฎหมายประวัติศาสตร์จะพบว่า ผู้ปกครองได้บัญญัติกฎหมายขึ้นเนื่องจากมีเจตนารมณ์ที่จะผนวกความเป็นชนชาติของตนให้มีความปึกแผ่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้ง

เชิดชูวิถีประชาที่มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขภายใต้การจัดระเบียบ
“บ้านเมืองใหม่” ให้เป็นเอกภาพสร้างอำนาจต่อรองระหว่างรัฐในสมัย
นั้นได้

จากการสังเคราะห์ ถอดบทเรียนมั่งราชศาสตร์ผ่านการตีความตัว
บทกฎหมาย สามารถสรุปผลการวิจัยในเบื้องต้นได้ว่า มั่งราชศาสตร์
สะท้อนอัตลักษณ์ของบทบัญญัติให้ภาพสังคมล้านนาในสามมิติใหญ่ๆ
พอสรุปได้ดังนี้

1. กฎหมายเกี่ยวกับการสงคราม
2. กฎหมายปกครอง และการจัดระเบียบสังคม
3. กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว และการทำกิน

1. กฎหมายเกี่ยวกับการสงคราม

การทำศึกสงครามกับอาณาจักรต่างๆถือเป็นภารกิจหลักในรัช
สมัยพญาเม็งราย การรบพุ่งเพื่อยึดครองอาณาเขตที่ดี การต่อสู้เพื่อป้องกัน
บ้านเมืองของตนก็ดี ล้วนต้องพึ่งพาอาศัยกำลังกายและกำลังใจของปวง
ชน จากการสังเคราะห์บทบัญญัติในมั่งราชศาสตร์พบว่าหลักการทำศึก
สงครามในครั้งโบราณนอกจากปัจจัยด้านกำลังคนแล้ว ระเบียบวินัยของ
กำลังพลและกองทัพเป็นสิ่งที่ขาดมิได้ ในหลายๆมาตรามีการกล่าวถึง
การจัดระเบียบกำลังพล การสับเปลี่ยนเวรของไพร่เพื่อรับใช้ภาครัฐอย่าง

เป็นระบบระเบียบ ทั้งแบ่งแยกให้เห็นถึงลักษณะของนายและข้าที่ดี การ
ให้น่าเห็นใจรางวัลและการลงโทษสำหรับการทำศึก

2. กฎหมายปกครอง และการจัดระเบียบสังคม

เนื่องจากสภาพสังคมของล้านนาประกอบไปด้วยผู้คนหลายเชื้อ
ชาติเข้ามารวมกัน โดยเฉพาะในสมัยของพญามังรายซึ่งเน้นการรวมผู้คน
เข้ามาเป็นอาณาจักรเดียวกันตลอดรัชสมัยของพระองค์ จึงเป็นธรรมดาที่
จะเกิดปัญหาที่เกิดจากการรวมชนชาติจากอาณาจักรแคว้นต่างๆเข้า
มารวมไว้ในอาณาจักรเดียวกัน จากการถอดบทเรียนจากมังรายศาสตร์
สามารถที่จะสังเคราะห์เจตนารมณ์ของพญามังรายในการบัญญัติ
กฎหมายได้ว่าการจัดรูปแบบระเบียบสังคมเน้นระบบอุปถัมภ์โดยให้ไพร่
ฟั่งฟิงเจ้า ทั้งนี้สามารถสรุปทบทวนที่เกี่ยวกับได้ดังนี้

มาตรา 1 ควรจัดให้ไพร่มีเวรพลัดเปลี่ยนกันมาทำงานหลวงสิบ
วัน กลับไปสร้างเหมืองฝาย ไร่ นา สวน เรือกที่ดิน สิบวัน จัดเช่นนี้ถูกตาม
ทำนองคลองธรรมแต่โบราณ

ข้อความข้างต้นเป็นการจัดระเบียบแรงงานหลวง เพื่อใช้งาน
แผ่นดิน เนื่องจากพญามังรายมีพระประสงค์ให้ประชาชน(ไพร่) ได้มี
ส่วนร่วม หรือมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างบ้านสร้างเมือง มิได้ปล่อยให้อยู่
กันตามใจชอบ เป็นการผูกอำนาจผู้ปกครองไว้กับผู้ถูกปกครองโดย

ทางอ้อม อย่างไรก็ตามการเลือกผู้เข้าสังกัดขุนในสมัยมังรายมีวิธีคัดเลือกเพื่อให้ได้แรงงานคุณภาพมากที่สุดโดยมีหลักเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

ไพร่ที่ขุนไม่ควรรับเป็นข้าขุนไม่ควรรับไพร่ 4 ประเภทนี้ไปเป็นข้า คือ 1.ผู้มีหนี้สินมาก ไม่มีทางชำระหนี้ จะหนีไปเป็นข้าขุนเพื่อให้พ้นหนี้ 2.ผู้กำลังจะแพ้ความ 3.ผู้เป็นโจรแย่งชิงฆ่าคนลักข้าวของท่าน 4.ผู้ละทิ้งราชการ

3. กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว และการทำกิน

จากการสังเคราะห์พบว่าสังคมล้านนาเป็นสังคมแบบครอบครัวใหญ่ที่มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างญาติพี่น้อง และเช่นเดียวกันกับอารยธรรมอื่นๆในสมัยโบราณล้านนาก็นับถือผู้ชายเป็นใหญ่โดยให้อำนาจปกครองบุตรและสถานะต่างๆขึ้นอยู่กับบิดา

หากบุตรหลานมิเชื่อฟังบิดามารดาหรือผู้อาวุโสในตระกูลสามารถทรมานเพื่อเป็นบทเรียนสั่งสอนแก่บุตรหลานได้ อย่างไรก็ตามการทรมานดังกล่าวต้องไม่เป็นเหตุให้บุตรหลานถึงแก่ความตาย แสดงว่ากฎหมายวางขีดข้อจำกัดอำนาจปกครองของบิดามารดาและผู้ใหญ่ในตระกูลไว้พอสมควร

ส่วนการแบ่งทรัพย์สินมรดกในมั่งรายศาสตร์ สามารถถอดบทเรียนสรุปความได้ว่าในยุคล้านนาโบราณ ถือหลักความกตัญญูเป็นที่ตั้งเพราะหากบิดามารดาได้ปันทรัพย์สินมรดกไว้ตั้งแต่มีชีวิตก็ให้ถือตามเจตนานั้นเมื่อบิดามารดาอายุชราแล้ว แต่หากบิดามารดาเสียชีวิตโดยยังมิทันได้สั่งเสียเรื่องทรัพย์สินมรดกไว้ กฎหมายได้ยกตัวอย่างการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกโดยระบุว่าให้ปันทรัพย์สินมรดกแก่บุคคลสองจำพวกมากที่สุดได้แก่

ก. บุคคลผู้เลี้ยงดูอุปฐากบิดามารดาก่อนตาย

ข. บุคคลผู้สนใจใฝ่ในธรรมออกบวชทดแทนคุณบิดามารดา

จากหลักเกณฑ์ข้างต้นสามารถสังเคราะห์ข้อมูลได้ว่าบุคคลผู้เลี้ยงดูอุปฐากบิดามารดาก่อนตายถือว่าเป็นผู้ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับบิดามารดาในยามยาก ในขณะที่สังคมล้านนานิยมมีบุตรหลายคน บุตรคนโตและบุตรคนรองอาจจะต้องออกไปค้าขายหรือรับราชการภายนอก หรืออาจออกไปตั้งรกรากถิ่นฐานยังที่อื่น แต่บุตรคนเล็กยังคงเสียดสละดูแลบิดามารดา จึงต้องถือว่าเป็นผู้มีความกตัญญู กฎหมายจึงมีเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมความกตัญญูแก่ผู้เลี้ยงดูผู้สูงอายุ

กรณีต่อมาคือบุคคลผู้บวชทดแทนคุณบิดามารดาสามารถตีความเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมายได้ความว่าสังคมล้านนาเป็นสังคมพุทธและนับถือผี วิญญาณบรรพชน ดังนั้นความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณหลังความตาย ความเชื่อเรื่องการไปเกิดในภพภูมิที่ดีกว่าของผู้ใกล้วาระขันธ์จึง

เป็นคดีที่อยู่คู่สังคมล้านนามาแต่ช้านาน ดังนั้นหากจะเปรียบบุตรหลาน ผู้ดูแลบิดามารดาก่อนตายว่าเป็นผู้กตัญญูแล้วไซ้ บุตรหลานผู้ออกบวช เรียนศึกษาพระธรรมก็จะเป็นผู้นำพาจิตวิญญาณของบรรพชนผู้ตายไปสู่ สวรรค์ถือเป็นการตอบแทนค่าน้ำนมอันยิ่งใหญ่ในสังคมล้านนา จึงเป็นที่มาที่กฎหมายได้บัญญัติให้ผู้ที่บวชให้แก่บิดามารดาได้ทรัพย์สินมรดกมาก เช่นกัน

ประเพณีการทำมาหากินของชาวล้านนาที่ปรากฏสะท้อนใน กฎหมายมังรายศาสตร์ เมื่อสังเคราะห์บทบัญญัติดังกล่าวแล้วก็จะพบว่า ล้านนาเป็นสังคมเกษตรกรรมที่เน้นการทำนา ทำไร่ ดังนั้นชาวล้านนาจึง ให้ความสำคัญกับวิถีการเกษตรตลอดจนปัจจัยต่างๆอันเกี่ยวข้องกับการ กสิกรรม อาทิ ที่นาป่าไร่ ช้างม้าโคกระบือ มีบทบัญญัติคุ้มครองเป็น พิเศษ เนื่องจากหากปราศจากซึ่งปัจจัยเหล่านี้ ชาวล้านนาจะไม่สามารถทำ กินได้ เนื่องจากการเกษตรกรรมในสมัยโบราณเป็นการเกษตรขั้นปฐม ภูมิ กำลังแรงงานทั้งคนละสัตว์ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จหรือ ความสำเร็จล้มเหลวของการเพาะปลูก

สิ่งที่ทำให้พืชผลการเกษตรมีความสำคัญต่อสังคมล้านนา ก็ เนื่องจากเป็นพื้นฐานของยุทธปัจจัยซึ่งจำเป็นต่อการทำสงคราม กล่าว โดยจำเพาะก็ได้แก่เสบียงอาหารในยามศึกนั่นเองสะท้อนให้เห็นถึง อานุภาพการทำสงครามของรัฐล้านนา

ดังนั้นการทำละเมิดหรือทำผิดธรรมเนียมต่อเพื่อนฝูง ไร้กิติ การลักหรือซ่อนผู้คนที่ซึ่งเป็นข้าแรงงานของผู้อื่นก็ดี การกระทำให้สัตว์ที่ใช้แรงงานในการเกษตรต้องบาดเจ็บล้มตายก็ดี จึงถือเป็นความผิดตามจารีตแห่งมังรายศาสตร์ ผู้กระทำนอกจากจะต้องถูกลงโทษตามกฎหมายแล้วยังต้องมีการกระทำพิธีขอมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวล้านนาผู้นับถือผิอาทิ ผีบ้านผีเรือน ผีเสือนา ผีเสื้อไร่ อีกด้วย

อนึ่ง สัตว์พาหนะก็ดี หรือสัตว์ที่มีประโยชน์ในการเพาะปลูกก็ดี ถือเป็นสิ่งมีค่าในสังคมเกษตรกรรม อีกประการหนึ่งสัตว์บางประเภทสามารถใช้ได้ในกิจการสงครามด้วย กฎหมายจึงให้ความสำคัญโดยบัญญัติคุ้มครองและให้เจ้าของดูแลเป็นพิเศษ

ส่วนในเรื่องทางสังคมมังรายศาสตร์มีเจตนารมณ์ให้ผู้คนในชุมชนมีความรักสามัคคีคอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งยังต้องคอยเอาใจใส่เป็นหูเป็นตาให้กับทางการเพื่อลด หรือยับยั้งอาชญากรรมอีกทางหนึ่งด้วย

เจตนารมณ์ของผู้บัญญัติมุ่งหมายให้ล้านนาเป็นเมืองแห่งการเอาใจใส่ ดูแลซึ่งกันและกัน อาจมีสาเหตุมาจากในสมัยโบราณแม้ว่าจะมีกำลังทหารรักษานครแต่ก็มักจะใช้ในการรบ หรือปราบกลุ่มโจรผู้ร้ายสำคัญเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนอาชญากรรมรายย่อยนั้นเมื่อสังเคราะห์

เจตนารมณ์กฎหมายแล้วพบว่าม้งรายศาสตร์วางแนวทางให้เลือกใช้วิถี
ประจามากกว่าจะพึ่งพาเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเป็นหลักถือว่าเป็น “การ
ปกครองของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน” อย่างแท้จริง

13. บทสรุป และข้อเสนอแนะ

รูปการณ์แห่งประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นถึงความพยายามของ
พญามังรายที่จะสร้างบ้านแปงเมืองรวบรวมแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น
ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ คติ ความเชื่อ และการ
นับถือศาสนา ด้วยพระอัจฉริยภาพพระองค์จึงทรงใช้กฎหมายซึ่งถือเป็น
วิถีทางอันเป็นแบบแผนสากลเข้ามาเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคม
ล้านนาตั้งแต่แรกสถาปนา

พื้นฐานแกนกลางของอารยธรรมล้านนาจึงสามารถสรุปรวม
ความได้ว่ามีรากฐานมาจากกฎหมายและระเบียบแบบแผน โดยไม่ทิ้งคติ
ความเชื่ออันเป็นรากเหง้าของบรรพชน สะท้อนจากแง่มุมที่ผู้วิจัยได้
สังเคราะห์บทบัญญัติในม้งรายศาสตร์หลายมาตราซึ่งนอกจากจะมีการ
ลงโทษทางอาญา โทษทางแพ่งแล้ว ยังมีการระบุให้ผู้กระทำผิดต้องมี
หน้าที่ประกอบพิธีกรรมบำบัดผีสังเวทภัย ซึ่งเป็นความเชื่ออันฝังราก
แน่นมาตั้งแต่ครั้งบรรพชน สอดคล้องกับแนวความคิดปรัชญา
กฎหมายโลกตะวันตกสำนักกฎหมายประวัติศาสตร์

สำนักกฎหมายประวัติศาสตร์ มีฐานความคิดว่า การบัญญัติกฎหมายต้องคำนึงถึงจิตวิญญาณประชาชาติ มนุษย์มีหลายชนชาติ แต่ละชนชาติมีความแตกต่างกันหลายด้าน ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ทั้งด้านจารีตประเพณี หรือด้านอื่นๆ เพราะฉะนั้น การออกกฎหมายโดยการลอกกฎหมายจากชนชาติหนึ่ง ไปใช้บังคับในอีกชนชาติหนึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ

Savigny เสนอว่า “ในการบัญญัติกฎหมาย ต้องศึกษาถึงจารีตประเพณีของชนชาติก่อน”

จากการสังเคราะห์บทบัญญัติในมั่งราชศาสตร์แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อความแนวคิดปรัชญาสำนักกฎหมายประวัติศาสตร์จะพบว่า ผู้ปกครองได้บัญญัติกฎหมายขึ้นเนื่องจากมีเจตนารมณ์ที่จะผนวกความเป็นชนชาติของตนให้มีความปึกแผ่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งเชิดชูวิถีประเพณีที่มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขภายใต้การจัดระเบียบ “บ้านเมืองใหม่” ให้เป็นเอกภาพสร้างอำนาจต่อรองระหว่างรัฐในสมัยนั้นได้ ดังข้อความในตอนต้นของมั่งราชศาสตร์กล่าวถึงการสืบสันตติวงศ์ล้านนา การสร้างเมืองเชียงใหม่และวัดอุปพระสงค์ในการแต่ง คำนำใช้คำว่าสิทธิสวัสดิ์ กล่าวถึงกฎหมายที่ได้รู้มาแต่โบราณ พญาเมืองจึงบัญญัติไว้เพื่อให้ท้าวพระยาทั้งหลายผู้เป็นลูกหลานเหลน และเสนาอมาตย์ผู้ปกครองเมืองสืบไปได้รู้จักคิดรู้จักชอบ

การศึกษาสงครามกับอาณาจักรต่างๆถือเป็นการกิจหลักในรัชสมัยพญามังราย การรบพุ่งเพื่อยึดครองอาณาเขตที่ดี การต่อสู้เพื่อป้องกันบ้านเมืองของตนที่ดี ล้วนต้องพึ่งพาอาศัยกำลังกายและกำลังใจของปวงชน จากการสังเคราะห์หัตถ์ปัญญาธิในมังรายศาสตร์พบว่าหลักการศึกษาสงครามในครั้งโบราณนอกจากปัจจัยด้านกำลังคนแล้ว ระเบียบวินัยของกำลังพลและกองทัพเป็นสิ่งที่ขาดมิได้ ในหลายๆมาตรามีการกล่าวถึงการจัดระเบียบกำลังพล การสับเปลี่ยนเวรของไพร่เพื่อรับใช้ภาครัฐอย่างเป็นระบบระเบียบ ทั้งแบ่งแยกให้เห็นถึงลักษณะของนายและข้าที่ดี การให้บำเหน็จรางวัลและการลงโทษสำหรับการทำศึก

จากการสังเคราะห์พบว่าสังคมล้านนาเป็นสังคมแบบครอบครัวใหญ่ที่มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างญาติพี่น้อง และเช่นเดียวกันกับอารยธรรมอื่นๆในสมัยโบราณล้านนาก็นับถือผู้ชายเป็นใหญ่โดยให้อำนาจปกครองบุตรและสถานะต่างๆขึ้นอยู่กับบิดา

หากบุตรหลานมิเชื่อฟังบิดามารดาหรือผู้อาวุโสในตระกูลสามารถทบทวีเพื่อเป็นบทเรียนสั่งสอนแก่บุตรหลานได้ อย่างไรก็ตามการทบทวีดังกล่าวต้องไม่เป็นเหตุให้บุตรหลานถึงแก่ความตาย แสดงว่ากฎหมายวางขีดข้อจำกัดอำนาจปกครองของบิดามารดาและผู้ใหญ่ในตระกูลไว้พอสมควร

นอกจากนี้ในหลายๆมาตราสะท้อนให้เห็นถึงผลดีของการกตัญญูต่อผู้มีพระคุณเช่นบิดามารดา ว่าบุตรผู้กตัญญูจะได้รับทรัพย์สินมรดกมากกว่าบุตรคนอื่นเมื่อบิดามารดาตายลง

ในเรื่องลักษณะการทำมาหากินในสมัยล้านนาโบราณมักจะพึ่งพาการเพาะปลูกเป็นหลัก และเนื่องจากความสำคัญนี้เองจึงถือว่าที่นา ที่ไร่ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มีควรที่จะทำละเมิด หากผู้ใดทำละเมิดต่อที่นากล้าพันธุ์จะต้องได้รับผลทางกฎหมาย หากผู้ใดขยันขันแข็งในการบุกเบิกที่ดินก็ควรส่งเสริม หากทำการเกียจคร้านก็ไม่ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

การบัญญัติกฎหมายเพื่อทำนุบำรุงและส่งเสริมด้านการเกษตรเป็นหลักนี้เองจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อาณาจักรล้านนาครองความยิ่งใหญ่ได้ในเวลาอันรวดเร็ว และต่อเนื่องยาวนานมาเกือบแปดร้อยปี เนื่องจากพืชผล และปากท้องของประชาชน คือพื้นฐานของเสถียร สงคราม และกำลังขจัดยุทธการในยามสงคราม ดังนั้นหากจะมองภาพคิดว่า “กองทัพต้องเดินด้วยท้อง” แล้วไซ้ร้ ล้านนาก็เปรียบเสมือนได้เปรียบอาณาจักรอื่นๆเป็นอันมาก

ประการสุดท้ายที่สำคัญที่สุดก็คือมั่งรายศาสตร์สะท้อนถึงวิถีประชาแห่งล้านนาได้อย่างแท้จริง เนื่องจากในหลากหลายมาตรามุ่งเน้นให้ประชาชนพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือเครือญาติ และรับผิดชอบต่อสังคม อาทิเรื่องหน้าที่ของผู้ได้ยินเสียงตึกทองเรียกเหตุ ที่ต้องไปช่วยระงับเหตุ

อาชญากรรม หรือแม้แต่หน้าที่ของเจ้าของเหล่าที่จะต้องรับผิดชอบต่อคน
เมาผู้ร่วมวงสุราเป็นต้น

จากผลการศึกษาวิจัยผู้ศึกษาพบว่าสามารถทำการสังเคราะห์
ข้อมูลทางทฤษฎีผนวกกับตัวบทกฎหมายอันสามารถอธิบายความเป็น
เอกลักษณ์ของม้งรายศาสตร์อย่างครบถ้วน ถูกต้อง และเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการสอนในรายวิชา
ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย และระบบกฎหมายหลัก หลักสูตรนิติศาสตร์
บัณฑิต สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

เอกสารอ้างอิง

- กฎหมายในชีวิตประจำวัน.มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.2560
- คำธร คำประเสริฐ,สุเมธ จานประดับ,ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย และ
ระบบกฎหมายหลัก.มหาวิทยาลัยรามคำแหงพิมพ์ครั้งที่2.2544.
- จรัญ โฆษณานันท์.นิติปรัชญาแนววิพากษ์(พิมพ์ครั้งที่2).กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์นิติธรรม.2555.
- จรัญ โฆษณานันท์.นิติปรัชญา.กรุงเทพฯ:คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.2531.
- ชันนะ ปิ่นเงิน.การปริวรรตและวิเคราะห์เนื้อหากฎหมายมั่งรายศาสตร์
ฉบับวัดแม่คือ.สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2551.
- ตุลญา โรจน์ทั้งคำ. สังคมกับกฎหมาย.กรุงเทพฯ(พิมพ์ครั้งที่2):
สำนักพิมพ์วิญญูชน.2554
- ปรีดี เกษมทรัพย์.นิติปรัชญา(พิมพ์ครั้งที่11).กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์เดือน
ตุลา.2553.
- ประเสริฐ ณ นคร.มั่งรายศาสตร์ หรือกฎหมายพระเจ้ามั่งราย.2342
กรุงเทพฯ:ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒประสานมิตรบูรพาสาสน์.2521

พระยานิติไพบรศาสตร์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, คำสอนชั้นปริญญาตรี

(พ.ศ.2500-2501).คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

2500.

ไทพีศรีนิวัต ภัคติกุล,ประวัติศาสตร์กฎหมายตอน2.เชียงใหม่:คณะ

สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2545.

สมยศ เชื้อไทย.ทฤษฎีกฎหมายนิติปรัชญา(พิมพ์ครั้งที่18).กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์วิญญูชน.2558.

สรสสวัสดิ อ่องสกุล,ประวัติศาสตร์ล้านนา.พิมพ์ครั้งที่7,สำนักพิมพ์อัมริ

นทร์.กรุงเทพฯ.2553.

สุทธวิทาณฤพุดิ,คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย,

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.พิมพ์ครั้งที่ 7,2516.

สุทธวิทาณฤพุดิ,ประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท,

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.2516.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส,. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์วิญญูชน.2552.

วิการวรรณ ตูยานนท์.เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2528.

เวียงเจียงฮาย255เฉลิมฉลอง 750ปีเมืองเชียงรายและ39ปี มรช.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2554.

<http://www.sri.cmu.ac.th/สืบค้นเมื่อ9ต.ค.2561>

<http://thakonsakt51.blogspot.com/สืบค้นเมื่อ9ต.ค.2561>.

ปฏิรูปการสอบสวนคดีอาญา : องค์การ

Criminal case investigation : Organization

ดร.วัฒนพงศ์ วงศ์ใหญ่

อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด
ปฏิบัติหน้าที่ผู้کلั่นกรองงาน สำนักงานอัยการจังหวัดพะเยา
อีเมลล์ติดต่อ : wwongyai@hotmail.com

Dr.Watthanapong Wongyai

Provincial Prosecutor General Office

Act as Administrative Assistant . Phayao Provincial Public

Prosecutor Office

Email : wwongyai@hotmail.com

บทคัดย่อ

ในขณะที่สังคมกำลังให้ความสนใจต่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในคดีอาญาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการสอบสวนคดีอาญา กระแสข้อเรียกร้องส่วนใหญ่ล้วนพุ่งไปยังองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการสอบสวนคดีอาญาคือตำรวจ การปฏิรูปองค์กรตำรวจกลายเป็นประเด็นหลักในการปฏิรูปการสอบสวนคดีอาญา ทั้งที่โดยเนื้อแท้แล้วงานสอบสวนคดีอาญาเป็นเพียงภารกิจหนึ่งขององค์กรตำรวจที่มีภารกิจหลักคือการรักษาความสงบเรียบร้อยและการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม การปฏิรูปการสอบสวนคดีอาญาจึงถูกนำไปมติดัดกับการปฏิรูปองค์กรตำรวจทั้งองค์กร การปรับปรุง แก้ไขปัญหาข้อขัดข้องในการสอบสวนคดีอาญาไทยยังวนเวียนกับการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอำนาจหน้าที่ขององค์กรผู้ทำหน้าที่สอบสวน โดยไม่ได้เป็นการพิจารณาถึงเนื้อหาของหลักการและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ควรจะเป็น เพื่อให้การปฏิรูปงานสอบสวนคดีอาญาของไทยเป็นไปอย่างสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 เกี่ยวกับการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของบุคคลในคดีอาญา การดำเนินคดีอาญาของรัฐอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม ควรแก้ไขปรับปรุงให้การสอบสวนคดีอาญาของไทยเป็นไปตามหลักการและระบบการดำเนินคดีที่ถูกต้องอย่างเข้าสู่ข้อสรุป

คำสำคัญ: การสอบสวนคดีอาญา

Abstract

While the society is paying attention to the reform of Criminal Justice. Especially in criminal cases directly related to the investigation of criminal cases. Most of the claims are directed to organizations directly responsible for investigating criminal cases, namely the police. Police organization reform became a major issue in reforming the criminal investigation. In fact, criminal investigations are just one of the main tasks of the police organization, which is to maintain order and prevent crime. The criminal investigation reform has been tied to corporate police reform. The improvement of the problem and the crashes in the investigation of Thai criminal cases is still a matter of the authorities' organization, not as a matter of principle and law. Not different from the update. Correction of the criminal case of Thailand in the past. The reform of Thailand's criminal investigation was accomplished by the intent of the Constitution of 2017 on justice reform. To protect the right Freedom of Person in Criminal Matters Criminal proceedings are governed by the rule of law. Should the amendment to the Criminal Investigation of Thailand to the principles and proceedings accurate track.

1. บทนำ

การดำเนินคดีอาญาใช้หลักการดำเนินคดีแบบ “หลักการตรวจสอบ” (Examination Principle) กล่าวคือ ต้องมีการตรวจสอบความจริงแท้ของเรื่องและต้องตัดสินใจไปตามความจริงที่ตรวจสอบได้ กฎหมายได้แบ่งการตรวจสอบความจริงในคดีอาญาออกเป็นสองขั้นตอน คือ 1. การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงาน และ 2. การตรวจสอบความจริงชั้นศาล ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาเป็นกระบวนการหนึ่งของการตรวจสอบความจริงในชั้นเจ้าพนักงาน ซึ่งเริ่มตั้งแต่มีการรับแจ้งหรือมีเหตุอันควรทราบว่ามีการกระทำความผิดอาญาขึ้น โดยพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องเริ่มทำการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวงเพื่อพิสูจน์ว่ามีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นหรือไม่ ผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ติดตามตัวผู้กระทำความผิดมาสอบสวนเพื่อดำเนินคดีอาญา พนักงานสอบสวนมีอำนาจใช้มาตรการบังคับทางกฎหมายเพื่อให้การสอบสวนสามารถสัมฤทธิ์ผลได้ เช่น การค้น การเรียกตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา การจับ การควบคุมตัว การยึดอายัดสิ่งของหรือวัตถุใดๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี การตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ต่อตัวบุคคล วัตถุ สิ่งของและมีความเห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดควรฟ้องคดีต่อศาลหรือไม่ ทั้งนี้ ขั้นตอนการสอบสวนดังกล่าวต้องเป็นไปตามที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดกรอบการใช้อำนาจรัฐ สร้างการควบคุม ตรวจสอบการปฏิบัติ

หน้าที่และการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนไว้ ทั้งนี้เพื่อควบคุมการดำเนินการและการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนให้เป็นไปตามกฎหมายอันจะเป็นผลให้สิทธิ เสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีอาญา ทั้งผู้ต้องหา ผู้เสียหาย ผู้มีส่วนได้เสียอื่นตลอดจนถึงสังคมโดยรวมได้รับการคุ้มครอง การดำเนินคดีอาญาของรัฐเป็นไปอย่างถูกต้อง โปร่งใส รวดเร็ว และเป็นธรรม

ในประเทศซึ่งใช้รูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ มีพนักงานอัยการเป็นผู้มีหน้าที่และความรับผิดชอบดำเนินคดีอาญาของรัฐ ถือว่าการสอบสวนคดีอาญาเป็นกระบวนการหนึ่งในการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน เนื่องจากโดยสภาพการสอบสวนที่เป็นการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาอันเป็นการไต่สวนของเจ้าพนักงาน การสอบสวนและการฟ้องร้องคดีอาญาจึงเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานที่แบ่งแยกจากกันไม่ได้ หน้าที่และความรับผิดชอบในการสอบสวนและฟ้องคดีอาญาจึงเป็นของพนักงานอัยการ⁶ ในประเทศไทย ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก จัดตั้งและกำหนดหน้าที่ให้พนักงานอัยการเป็นคู่ความในเนื้อหากับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดี สถานะของพนักงานอัยการไม่ได้

⁶ ทวีศักดิ์ ฒ ตะกั่วทุ่ง . งานอัยการของประเทศไทยปัจจุบัน. ระบบอัยการสากล. กองทุนสวัสดิการศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์ . 2526 . น.105-106.

เป็นคู่ต่อสู้ในทางรูปแบบเหมือนในระบบจารีตประเพณี พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32⁷ อย่างไรก็ดี การรับอิทธิพลแนวคิดทางกฎหมายจากหลายประเทศ หลายระบบ ในชั้นร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตลอดจนแนวคิด วิธีปฏิบัติในการพิจารณาคดีและชำระความอาญาตามระบบกฎหมายเดิม การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานหรือการดำเนินคดีอาญาขั้นต้นในเรื่องการสอบสวนถูกแยกออกจากการฟ้องคดี โดยกำหนดให้ตำรวจหรือฝ่ายปกครองเป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาและอัยการมีหน้าที่ฟ้องคดี ทั้งนี้ พนักงานอัยการต้องมีความรับผิดชอบต่อข้อเท็จจริงในการฟ้องและนำเสนอในคดี⁸

การสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย ถูกกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมาตั้งแต่แรกเริ่มใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แม้ต่อมาในภายหลังจะมีการจัดตั้งองค์กรทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาพิเศษอื่น ในบางประเภทคดี เช่น พนักงานสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการ

⁷ คณิศ ณ นคร . อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา . วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 9 เล่มที่ 2. 2520 หน้า 135.

⁸ สมศักดิ์ ประกอบแสงช่วย. การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .2537.หน้า 86.

ทุจริตแห่งชาติ พนักงานสอบสวนตามกฎหมายว่าการเลือกตั้ง พนักงานสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พนักงานสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยคดีพิเศษ พนักงานสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการฟอกเงิน เป็นต้น แต่การสอบสวนคดีอาญาสามัญที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ปกติของประชาชนล้วนอยู่ในอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นอกจากนี้บรรดาพนักงานสอบสวนคดีอาญาพิเศษที่จัดตั้งขึ้นยังต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการในการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในฐานะที่เป็นกฎหมายทั่วไปการปฏิรูปการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงจะก่อการเปลี่ยนแปลงในหลักกฎหมายและอำนาจ หน้าที่ขององค์กรผู้ทำหน้าที่สอบสวนในการดำเนินคดีอาญาทั้งระบบของไทย

2. การปฏิรูปการสอบสวนในอดีตของไทย

เดิมการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย ก่อนมีการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชกาลที่ 5 การดำเนินคดีอาญาของไทยใช้ระบบไต่สวนโดยถือว่าเอกชนเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา โดยศาลที่สังกัดกรม กอง เจ้าเมือง หรือมูลนายต่างๆ มีอำนาจชำระคดีความคนในบังคับของตน ไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวน ฟ้องคดี และการพิจารณาคดีออกจากกัน ตามกฎหมายวิธีพิจารณาอาชญาวิธีตนครบาล ศาลเป็นผู้หน้าที่ไต่สวน

คดีด้วยการสอบสวนและการพิจารณาพิพากษาคดี⁹ เจ้าพนักงานตำรวจหรือกองตระเวนมีหน้าที่ในการสืบสวนป้องกันและปราบปรามจับกุมผู้กระทำความผิดทางอาญาเท่านั้น ต่อมา เมื่อมีการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล ปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือการมีสิทธิสภาพทางศาลของต่างประเทศในประเทศไทย คดีฟ้องร้องคนในบังคับต่างชาติ การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลมักถูกโต้แย้งจากต่างชาติเสมอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์มีรับสั่งในคำบรรยายเรื่อง “บุคคลตามนิติสมมติในเมืองไทย” ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่ศาลกล่าวหา สอบสวน และพิพากษาคดีเองเสียทั้งสิ้นนั้น ฝรั่งเศสยกขึ้นว่าวิวาทกับราชการอันเป็นประเด็นเกี่ยวกับการต่างประเทศไปเสียทั้งสิ้น เพราะถือว่าราชการเป็นคู่ความกับจำเลยเสียเอง จึงได้สร้างวิธีขึ้นเอาอย่างฝรั่งให้มีอัยการไทยฟ้องร้องจำเลยในศาลแทนแผ่นดินต่อมยศแผ่นดินลงไปเป็นโจทก์เหมือนหนึ่งราษฎร ให้ศาลเป็นกลางชำระคดี¹⁰ ต่อมาใน ร.ศ.112 จึงมีการจัดตั้งกรมอัยการขึ้นเพื่อทำหน้าที่ฟ้องคดีแทนรัฐ นับเป็นการแยกหน้าที่การฟ้องคดีออกจากการพิจารณาพิพากษาคดี นอกจากนี้ปรากฏตามข้อบังคับการปกครองหัวเมือง ร.ศ.116 สารตราที่ 36534 เรื่อง ส่งข้อบังคับลักษณะการปกครองหัวเมือง ลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ ร.ศ.116 ข้อ 87 ให้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ต้องสืบสวนเอาโจรผู้ร้ายและได้สวนเอา

⁹ คณิต ฒ นกร . กระบวนการยุติธรรมในมุมมองของ คณิต ฒ นกร .2540.หน้า 17 – 18 .

¹⁰ สุจินต์ ทิมสุวรรณ . กรมอัยการกับการดำเนินคดีให้แก่รัฐ . 2525.หน้า 12

พยานหลักฐานให้เห็นเท็จจริงและฟ้องร้องต่อโรงศาลให้พิพากษาและมีอำนาจอุทธรณ์คำพิพากษาเมื่อเห็นว่าศาลตัดสินไม่ถูกต้อง

รวบรวมศาลต่างๆ มาไว้ในกระทรวงยุติธรรม เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีแนวทาง บรรทัดฐานเดียวกัน ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยก็ได้รับการเปลี่ยนแปลง ด้วยการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹¹ กำหนดแยกหน้าที่สอบสวนและการฟ้องคดีออกจากการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล การแยกหน้าที่สอบสวนและฟ้องคดีออกจากศาลนี้

การสอบสวนและการฟ้องคดีอาญาในไทย ถูกมองว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครองและเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของรัฐ ดังปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 ได้บัญญัติบทนิยาม “พนักงานสอบสวน” ว่าหมายความถึงเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน ซึ่งมาตรา 18 กำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เป็นพนักงานสอบสวนในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ส่วนในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาเป็นของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายเดียว ส่วนความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักรไทย มาตรา 20 กำหนดให้อธิบดีกรมอัยการ(อัยการสูงสุด)เป็นพนักงานสอบสวน เช่นเดียวกับ

¹¹ ราชกิจจานุเบกษา . เล่ม 52 . 10 มิถุนายน 2478.หน้า 598.

หน้าที่ในการฟ้องคดีที่ มาตรา 2 (5) บัญญัติว่า "พนักงานอัยการ" หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้อง ผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้เป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่น ผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้ เดิมพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีในศาลแขวงเคยให้พนักงานสอบสวนเป็น "ผู้ว่าคดี" มีอำนาจฟ้องคดีด้วยวาจาในศาลแขวง นอกเหนือไปจากพนักงานอัยการที่เป็นข้าราชการอัยการในกฎหมายระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการด้วย แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจอย่างสับสนในการจัดองค์กรและกำหนดอำนาจหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน

หน้าที่สอบสวนคดีอาญาที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ กำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองและเจ้าพนักงานตำรวจเป็นพนักงานสอบสวนในส่วนภูมิภาค กระทรวงมหาดไทยซึ่งเดิมเป็นผู้กำกับ บังคับบัญชาทั้งเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจได้ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทยกำหนดให้ฝ่ายปกครองทำหน้าที่เพียงตรวจสอบ ถ่วงดุลตำรวจในฐานะหัวหน้าพนักงานสอบสวนในความผิดบางประเภท เท่านั้น ไม่เคยให้ทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่สอบสวนพร้อมกัน โดยสามารถสรุปลำดับการเปลี่ยนแปลงหน้าที่การสอบสวนระหว่างฝ่ายปกครองและฝ่ายตำรวจได้ดังนี้

1. สมัยแรกที่บังคับใช้พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2478 เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนในส่วนภูมิภาคมีทั้งฝ่ายปกครองและตำรวจกระทรวงมหาดไทยจึงกำหนดให้เฉพาะเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนในส่วนภูมิภาค เนื่องจากเห็นว่าในขณะนั้นฝ่ายตำรวจในส่วนภูมิภาคยังขาดบุคลากร โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมาย หน้าที่หลักของฝ่ายตำรวจยังคงเน้นหนักที่การสืบสวนปราบปราม จับกุมผู้กระทำความผิด

2. ในปี พ.ศ.2481 กระทรวงมหาดไทย โดยพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้โอนหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาในส่วนภูมิภาคมาเป็นของฝ่ายตำรวจ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ 349/2480 ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2480 ระบุเหตุผลตอนหนึ่งว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองควรทำหน้าที่ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ประชาชน ทั้งบำรุงท้องที่ให้เจริญเมื่อตำรวจในภูมิภาคได้เจริญขึ้นแล้ว ฝ่ายปกครองสมควรจะได้ปลดเปลื้องภาระหน้าที่ในการปราบปรามสอบสวนอาชญากรรมไปให้ฝ่ายตำรวจเพื่อทำหน้าที่ด้านการปกครองให้สำเร็จต่อไป

3. ในปี พ.ศ.2488 นาวาเอกหลวงชลาลัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีหนังสือสั่งการที่ 7164/2488 ลงวันที่ 28 มิถุนายน 2488 ให้เปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนใหม่ว่าให้ตำรวจและ

ปกครองทำการสอบสวนร่วมกันในส่วนภูมิภาค โดยให้นายอำเภอเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน และวางระเบียบวิธีปฏิบัติในการสอบสวนไว้ 14 ข้อ

4. ปลายปี พ.ศ.2488 นายทวี บุญยเกษตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมอัยการมาก่อน ได้ให้มีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาในภูมิภาค ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยด่วนมากที่ 246/2488 ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2488 แจ้งว่าคณะรัฐมนตรีมีมติให้โอนการสอบสวนในภูมิภาคจากฝ่ายตำรวจมาเป็นของฝ่ายปกครองเพียงฝ่ายเดียวตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2489 โดยมีได้ระบุเหตุผลไว้แต่อย่างใด อย่างไรก็ตามก็ดี ในช่วงปี พ.ศ.2496 ได้มีการแก้ไขหน้าที่ในการสอบสวนอีกเล็กน้อย โดยให้อำนาจนายอำเภอสามารถมอบหมายให้ตำรวจทำการสอบสวนแทนหรือร่วมสอบสวนได้

5. ในปี พ.ศ.2502 จอมพลประภาส จารุเสถียร ได้ออกข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยที่ 8/2502 ลงวันที่ 25 ตุลาคม 2502 กำหนดให้ตำรวจทำหน้าที่พนักงานสอบสวนในภูมิภาค โดยฝ่ายปกครองจะเข้าทำการสอบสวนหรือร่วมทำการสอบสวนเมื่อมีเหตุอันควร

6. ในปี พ.ศ.2506 จอมพลประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้เสนอขอแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้เฉพาะฝ่ายปกครองมีอำนาจทำการสอบสวนทั่วราชอาณาจักร แต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีและรักษาการอธิบดีกรม

ตำรวจ ไม่เห็นด้วยและมีหนังสือที่ พ.8/2506 ลงวันที่ 16 เมษายน 2506 ถึงกรมตำรวจว่าไม่เห็นด้วยกับการขอแก้ไขกฎหมายดังกล่าวให้ระงับการดำเนินการและให้ตำรวจทำการสอบสวนฝ่ายเดียวในนครบาลและในภูมิภาคให้เร่งรัดหาทางให้ตำรวจ ทำการสอบสวนฝ่ายเดียวให้เร็วที่สุด กระทรวงมหาดไทยมีหนังสือที่ 16914/2506 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2506 ส่งข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยที่ 1/2506 ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2506 กำหนดให้ตำรวจทำหน้าที่สอบสวนในภูมิภาคฝ่ายเดียวและสั่งการว่าฝ่ายปกครองไม่พึงกระทำหน้าที่จับกุมผู้ต้องหาในคดีอาญา

7. ในปี พ.ศ.2509 จอมพลประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้แก้ไขข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยที่ 1/2509 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2509 โดยมีหลักการเดิมคือให้หน้าที่สอบสวนในภูมิภาคเป็นของตำรวจฝ่ายเดียว แต่ให้ฝ่ายปกครองเข้าร่วมทำการสอบสวนได้บางกรณีเช่น เมื่อประสบเหตุคดีอาญาเฉพาะหน้าที่จับกุม หรือสอบสวนเบื้องต้น ได้ตามความจำเป็น หรือในกรณีที่มีการร้องขอความเป็นธรรมว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ หรือกรณีที่ข้าราชการถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา เป็นต้น

8. ปี พ.ศ.2518 นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้แก้ไขปรับปรุงเรื่องการควบคุมการสอบสวนคดีอาญาเสียใหม่ โดยให้ฝ่ายปกครองเข้าควบคุมการสอบสวนของตำรวจได้ ตามหนังสือที่ 0201/ ว 403 ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2518

9. ปี พ.ศ.2520 นายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้แก้ไขปรับปรุงอำนาจการสอบสวนคดีอาญาบางประเภท (10 ข้อหา) ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครองโดยตรง เช่น กฎหมายปกครองท้องถิ่น กฎหมายทะเบียนราษฎร กฎหมายบัตรประจำตัวและทะเบียนราษฎรให้ฝ่ายปกครองเป็นพนักงานสอบสวนเพื่อความสะดวกแก่ประชาชนที่ติดต่อราชการและการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายปกครอง ต่อมาได้ขยายไปถึงเทศบัญญัติของท้องถิ่นด้วย

10. ปี 2523 นายประเทือง กิริติบุตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ปรับปรุงการสอบสวนคดีอาญาเสียใหม่ ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา พ.ศ.2523 ต่อมา มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีก 3 ครั้ง ในปี 2523 (ฉบับที่ 2,3) และ 2525 (ฉบับที่ 4) กำหนดให้หน้าที่การสอบสวนคดีอาญาในภูมิภาคเป็นของตำรวจอยู่ แต่ฝ่ายปกครองมีอำนาจให้ความเห็นชอบในการออกหมายอาญาเช่นหมายจับหมายค้น ด้วยเหตุผลที่อ้างในหนังสือที่ มท 03010/1667 ลงวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่าเป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน

11. ปี พ.ศ.2539-2541 มีการรัฐประหารโดย รสช.ได้มีการปรับเปลี่ยนสถานะขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญคือการจัดตั้งสำนักงานอัยการสูงสุดจากกรมอัยการ กระทรวงมหาดไทย แยกมาเป็นส่วนราชการอิสระในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี และในปี 2541 ได้จัดตั้งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จากกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย

แยกมาอยู่ในบังคับนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญานั้น ยังคงมีผลใช้บังคับมิได้ถูกยกเลิกเพิกถอน ไปแต่อย่างใด หากแต่อาจมีข้อขัดข้องในทางปฏิบัติเกี่ยวกับอำนาจการสั่ง การตามข้อข้อบังคับที่ฝ่ายตำรวจยังถกเถียงว่ารัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจใช้ข้อบังคับดังกล่าวสั่งการใดๆให้มีผลถึง พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจอีกหรือไม่

12. ในปี พ.ศ.2554 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีและ นายวรวัจน์ ชาญวิฏฐ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ใช้อำนาจ ร่วมกันออกเป็นกฎกระทรวง กำหนดการสอบสวนความผิดอาญาบาง ประเภทในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานครของพนักงานสอบสวน ฝ่ายปกครอง พ.ศ.2554¹² และมีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี 2555 (ฉบับที่ 2)¹³ กำหนดให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองในส่วนภูมิภาค มีอำนาจทำการ สอบสวนคดีอาญาในความผิด 16 สถานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ ตามอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครอง

เห็นได้ว่าในส่วนเกี่ยวกับองค์กรผู้ทำหน้าที่สอบสวนตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเองระหว่างเจ้าพนักงานฝ่าย ปกครองและตำรวจได้ผ่านการปฏิรูปมาแล้วกว่า 12 ครั้ง ซึ่งทุกครั้งล้วน เป็นการเปลี่ยนแปลงองค์กรผู้ทำหน้าที่ระหว่างฝ่ายปกครองกับตำรวจ

¹² ราชกิจจานุเบกษา . เล่ม 128. ตอนที่ 50 ก . 17 มิถุนายน 2554 . หน้า 20.

¹³ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 . ตอนที่ 123 ก . 21 ธันวาคม 2555 . หน้า 5.

สลับกันไปมาทั้งสิ้น โดยไม่ใช่เนื้อหาและหลักการแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการสอบสวนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ การกำกับ การตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด แทนจะกล่าวได้ว่าประชาชนไม่ได้ประโยชน์ใดจากการปฏิรูปองค์กรผู้ทำหน้าที่สอบสวนทั้ง 12 ครั้งดังกล่าว

นอกจากนี้ ตั้งแต่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในปี พ.ศ.2478 มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญามาแล้วทั้งสิ้น 32 ฉบับ¹⁴ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคือ

1. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2483¹⁵ เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมตำแหน่งเจ้าพนักงานที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่บางตำแหน่ง และเทียบยศตำรวจบางอย่างเพื่อให้ตรงกับตำแหน่งราชการของตำรวจที่เป็นอยู่และเพื่อให้เป็นการเหมาะสมยิ่งขึ้น และให้อธิบดีกรมตำรวจประกาศแต่งตั้งข้าราชการตำรวจที่มียศไม่ต่ำกว่าชั้นจ่านายสิบตำรวจในราชกิจจานุเบกษา เป็นพนักงานสอบสวนได้ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การสอบสวนได้ดำเนินไปด้วยดีและรวดเร็ว

¹⁴ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 32) พ.ศ. 2559. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133/ตอนที่ 104 ก / หน้า 30. 11 ธันวาคม 2559.

¹⁵ ราชกิจจานุเบกษา 2483. 8 ตุลาคม 2483. หน้า 501.

2. พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2487¹⁶ เป็นการแก้ไขการตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการในมาตรา 145 เดิมให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไปเสนอข้าหลวงประจำจังหวัด โดยเพิ่มเติมให้อ่านจอธิบดีกรมตำรวจมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไม่ฟ้อง และความเห็นของข้าหลวงประจำจังหวัดไปพิจารณา และอาจทำความเห็นแย้งได้กรณีที่ข้าหลวงประจำจังหวัดมีความเห็นฟ้องด้วยคำสั่งไม่ฟ้อง ซึ่งเป็นการให้อธิบดีกรมตำรวจสามารถตรวจสอบความเห็นของข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้ว่าราชการจังหวัดได้อีกชั้นหนึ่ง แต่พระราชกำหนดที่จอมพล ป. พิบูลสงครามออกใช้บังคับฉบับนี้ ก็ใช้บังคับเพียง 5 เดือนก็ได้มีพระราชบัญญัติไม่อนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2487¹⁷ ดังกล่าวหลักการตรวจสอบ ทบทวนคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการตาม มาตรา 145 กลับเป็นอำนาจเด็ดขาดของข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้ว่าราชการจังหวัดเช่นเดิม

¹⁶ ราชกิจจานุเบกษา .2487.เล่มที่ 23 .11 เมษายน 2487 . หน้า 394.

¹⁷ ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 56.10 กันยายน 2487 .หน้า 780 .

3. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2493¹⁸ แก้ไขเพิ่มเติมตำแหน่งเจ้าพนักงานที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่บางตำแหน่ง และอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองหรือตำรวจในจังหวัดอื่น ส่วนในเขตพระนครและธนบุรีคงให้เฉพาะพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจเท่านั้นทำการสอบสวนได้

4. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2496¹⁹ แก้ไขเพิ่มเติมตำแหน่งเจ้าพนักงานที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่บางตำแหน่ง และอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองหรือตำรวจ และอำนาจในการสอบสวนคดีชั้นสูตรพลิกศพในการตายผิดธรรมชาติ

5. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2499²⁰ แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลในการสอบสวน การฟ้องและการพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภทเพื่อให้คดีล่องไปโดยโดยเหมาะสมและรวดเร็วยิ่งขึ้น

¹⁸ ราชกิจจานุเบกษา.เล่มที่ 60.7 พฤศจิกายน 2493 .หน้า 979.

¹⁹ ราชกิจจานุเบกษา.เล่มที่ 10. 3 กุมภาพันธ์ 2496.หน้า 198.

²⁰ ราชกิจจานุเบกษา .เล่มที่ 16.21 กุมภาพันธ์ 2499.หน้า 126.

6. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2501²¹ กำหนดแก้ไขตำแหน่งพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองและให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองบางตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาในส่วนภูมิภาค เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่

7. ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 333²² แก้ไขมาตรา 145 ให้รองอธิบดีกรมตำรวจ หรือผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจมีอำนาจตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องพนักงานอัยการในเขตกรุงเทพและธนบุรี เพิ่มเติมจากเดิมที่กำหนดเพียงเป็นอำนาจของอธิบดีกรมตำรวจ และแก้ไขเพิ่มเติมการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้การชันสูตรพลิกศพนั้นต้องกระทำพร้อมด้วยพนักงานอัยการนายหนึ่งซึ่งประจำอยู่ในท้องที่ที่ทำการชันสูตรพลิกศพนั้น

8. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2523²³ แก้ไขเพิ่มเติมโดยยกเลิกประกาศของคณะ ปฏิวัติฉบับที่ 333 เนื่องจากปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจโยไม

²¹ ราชกิจจานุเบกษา.เล่มที่ 78.7 ตุลาคม 2501.หน้า 521.

²² ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 89.ตอนที่ 190.ฉบับพิเศษ .13 ธันวาคม 2515.หน้า 167.

²³ ราชกิจจานุเบกษา . เล่ม 113.ฉบับพิเศษ. 25 กรกฎาคม 2523.

ชอบในกรณีที่กระทำให้ราษฎรตายแล้วมักจะทำเป็นสำนวนวิสามัญ
ฆาตกรรม สรุปสำนวนส่งอธิบดีกรมอัยการวินิจฉัยโดยไม่ยื่นคำร้องต่อ
ศาลทำการไต่สวนก่อน ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ตาย เป็นการให้
อำนาจพนักงานสอบสวนมากเกินไป

9. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญา (ฉบับที่ 16) พ.ศ. 2529²⁴ แก้ไขเพิ่มเติมการเปรียบเทียบ
คดีอาญา เพื่อให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจเปรียบเทียบได้มากขึ้น โดย
เปรียบเทียบในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท
ได้ สมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยคดีอาญาเล็กน้อยในประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อให้สอดคล้องกัน

10. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542²⁵ แก้ไขเพิ่มเติมในส่วนการสอบสวน
ถามปากคำเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยานใน
ชั้นสอบสวน และการสืบพยานบุคคลซึ่งเป็นเด็กในชั้นศาลนั้น ประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดวิธีปฏิบัติไว้เช่นเดียวกับกรณีของ
ผู้ใหญ่ โดยในชั้นสอบสวน พนักงานสอบสวนยังมีความชำนาญในด้าน
จิตวิทยาเด็กไม่เพียงพอ รวมทั้งมิได้คำนึงถึงสภาพร่างกายและจิตใจของ
เด็กที่อ่อนแอเท่าที่ควรและการใช้ภาษากับเด็กยังไม่เหมาะสม อันเป็นเหตุ

²⁴ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 215, 4 ธันวาคม 2529, หน้า 167.

²⁵ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 81 ก.14 กันยายน 2542, หน้า 130.

ให้การถามปากคำเด็กส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเด็กและส่งผลให้ การสอบสวนคลาดเคลื่อน ส่วนการสืบพยานในชั้นศาลนั้น นอกจากเด็ก จะต้องเผชิญหน้ากับจำเลยในห้องพิจารณาและตอบคำถามซ้ำกับในชั้น สอบสวนเสมือนหนึ่งต้องตกเป็นเหยื่อซ้ำอีกครั้งหนึ่งแล้ว คำถามที่ใช้ ถามเด็กยังอาจเป็นคำถามที่ตอกย้ำจิตใจของเด็กซึ่งบอบช้ำให้เลวร้าย ยิ่งขึ้น และยังส่งผลให้ข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบพยานคลาดเคลื่อนอีก เช่นกัน นอกจากนั้นในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ การชันสูตรพลิกศพ การ ไล่สวนมูลฟ้อง และการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับเด็กก็อาจจะเกิดผลใน ลักษณะทำนองเดียวกันได้ จึงให้มีกระบวนการถามปากคำและสืบพยาน สำหรับเด็กเป็นพิเศษ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับมาตรฐาน ตามข้อ 12 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 และบทบัญญัติใน มาตรา 4 และมาตรา 53 วรรคหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย และโดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงเหตุและวิธีการเกี่ยวกับการ สืบพยานไว้ก่อนการฟ้องคดีต่อศาล และสมควรให้นำวิธีสืบพยาน สำหรับเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในชั้นศาลไปใช้กับการสืบพยานไว้ก่อน การฟ้องคดีต่อศาลด้วย

11. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ.2542²⁶ เนื่องจากในทางปฏิบัติ การชันสูตร พลิกศพมักกระทำโดยพนักงานสอบสวนร่วมกับเจ้าหน้าที่กระทรวง

²⁶ ราชกิจจานุเบกษา .เล่ม 137 ก.30 ธันวาคม 2542.หน้า 17.

สาธารณสุขประจำท้องที่หรือแพทย์ประจำตำบลแทนแพทย์ซึ่งอาจทำให้ระบบการตรวจสอบพยานหลักฐานทางนิติเวชไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอและอาจก่อให้เกิดความผิดพลาดในการวินิจฉัยถึงสาเหตุและพฤติการณ์ที่ทำให้เกิดการตายนั้น อีกทั้งการชันสูตรพลิกศพในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ ยังขาดการตรวจสอบและถ่วงดุลกันของผู้ร่วมทำการชันสูตรพลิกศพอย่างแท้จริง นอกจากนี้ วิธีการในการชันสูตรพลิกศพและการไต่สวนการตายของบุคคลยังเป็นไปอย่างล่าช้าและมิได้คุ้มครองสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นญาติของผู้ตายอย่างเพียงพอ จึงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องดังกล่าว โดยกำหนดตัวบุคคลผู้ร่วมทำการชันสูตรพลิกศพเสียใหม่ กล่าวคือ ให้พนักงานสอบสวนทำการชันสูตรพลิกศพร่วมกับแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์ประจำโรงพยาบาล และแพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ตามลำดับ และให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมทำการชันสูตรพลิกศพด้วยในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ รวมทั้งปรับปรุงวิธีการในการชันสูตรพลิกศพและการไต่สวนการตายโดยศาล เพื่อให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว รอบคอบมีประสิทธิภาพ และคุ้มครองสิทธิของ

ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นญาติของผู้ตายมากยิ่งขึ้นและโดยที่เป็นการสมควรกำหนดลักษณะความผิดขึ้นใหม่ที่ทำให้การชันสูตรพลิกศพหรือผลทางคดีเปลี่ยนแปลงไปอีกทั้งสมควรแก้ไขอัตราโทษตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีอัตราโทษสอดคล้องกัน

12. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ.2550²⁷ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนข้อกำหนดวิธีปฏิบัติในการถามปากคำ การสืบพยาน และการชี้ตัวผู้ต้องหาของผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี รวมถึงการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการอยู่ร่วมด้วย โดยมีมุ่งหมายมิให้เด็กได้รับผลกระทบทั้งทางร่างกายและสภาวะทางจิตใจจากกระบวนการยุติธรรม โดยจำกัดประเภทคดีซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการพิเศษอย่างแท้จริงไว้

13. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 27) พ.ศ. 2550²⁸ แก้ไขอำนาจเจ้าพนักงานยึดสิ่งของต่างๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานมีอำนาจใช้ดุลพินิจพ้อนค้นให้บุคคลดังกล่าวรับสิ่งของดังกล่าวไปดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ระหว่างการดำเนินคดีอาญาเพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหายและเพื่อคุ้มครองสิทธิ

²⁷ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124, ตอนที่ 100, 28 ธันวาคม 2550, หน้า 1.

²⁸ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 215, ตอนที่ 3 ก, 7 มกราคม 2551, หน้า 15.

ของประชาชนผู้สุจริตตลอดจนลดภาระหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการดูแลรักษาสິงของนั้น และแก้ไขการสำนวนชั้นสูตรพลิกศพในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ และการสอบสวนในคดีดังกล่าวรวมทั้งคดีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้อัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ เป็นคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างสำคัญ โดยให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพและการสอบสวนคดีดังกล่าวด้วย เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากยิ่งขึ้น

14. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 29) พ.ศ.2551²⁹ แก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การสอบสวนความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรตามมาตรา 20 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษารแทนมีอำนาจมอบหมายหน้าที่การเป็นพนักงานสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนหรือจะมอบหมายให้พนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนก็ได้ และเพื่อให้การสอบสวนความผิดดังกล่าวเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

²⁹ ราชกิจจานุเบกษา .เล่ม 125.ตอนที่ 30. 7 กุมภาพันธ์ 2551.หน้า 16.

3.การปฏิรูปการสอบสวนกับองค์กรผู้ทำหน้าที่สอบสวน

จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้ง 32 ครั้ง ที่ผ่านมากว่า 13 ครั้งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์กรผู้ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญา โดยเห็นได้ว่าในช่วงแรกของการใช้บังคับประมวลกฎหมายอาญาและในช่วงที่ประเทศใช้การปกครองพิเศษโดยผู้บริหารซึ่งไม่ได้มาจากการเลือกตั้งตามภาวะปกติ จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยการเปลี่ยนตัวองค์กรผู้ทำหน้าที่ โดยยกเลิกอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองหรือการควบคุมอำนาจการสอบสวนของฝ่ายปกครองโดยตำรวจ ในระยะหลังตั้งแต่ปี 2523 เป็นต้นมาพบว่า ไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในลักษณะเปลี่ยนองค์กรผู้ทำหน้าที่สอบสวนคดีอีก แต่พบว่าเป็นการจำกัดอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจในคดีพิเศษ เช่น คดีวิสามัญฆาตกรรม คดีที่ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือพยานเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี โดยกำหนดให้มีฝ่ายอื่นเข้าร่วมทำการชันสูตรพลิกศพ ร่วมสอบปากคำ ร่วมชี้ตัว จนถึงขั้นให้พนักงานอัยการเข้าร่วมทำการสอบสวนด้วยแต่ทั้งนี้อำนาจในการสรุปสำนวนการสอบสวนและมีความเห็นและคำสั่งในสำนวนการสอบสวนยังคงเป็นของหัวหน้าพนักงานสอบสวนคือตำรวจอยู่ การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรืออาจเรียกได้ว่าการปฏิรูปการสอบสวนคดีอาญาของไทยที่ผ่านมามวนเวียนอยู่กับองค์กรที่ทำการหน้าที่

สอบสวนระหว่างฝ่ายปกครองกับตำรวจและข้อจำกัดอำนาจพนักงานสอบสวนเท่านั้น โดยขาดการพิจารณาถึงแก่นแท้ของระบบการดำเนินคดีอาญา ทำให้การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ผ่านมาทั้งหมดเป็นการแก้ไขกฎหมายเพื่อแก้ปัญหา ข้อขัดข้องและอุปสรรคในการปฏิบัติงานเฉพาะหน้าของแต่ละองค์กรไม่มีความเชื่อมโยงถึงการปฏิบัติงานขององค์กรอื่น จนก่อปัญหาอื่นที่ต้องมีการแก้ไขกฎหมายตามมาอีก เช่น การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145/1 โดยประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 115/2557 ลงวันที่ 21 กรกฎาคม พุทธศักราช 2557 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมตามข้อเสนอของตำรวจ ตัดอำนาจการตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการของผู้ว่าราชการจังหวัด ให้เป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาของตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนด้วยตนเอง ทำนองเดียวกับที่เคยทำมาแล้วในอดีต ตามพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2487 การแก้ไขดังกล่าวนี้ได้ทำลายมาตรฐานการตรวจสอบ ถ่วงดุล การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่วางไว้เดิมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา และสร้างความสับสนในระบบการตรวจสอบเพราะใช้เฉพาะกับสำนวนการสอบสวนที่ตำรวจเป็นพนักงานสอบสวน และไม่เอาไปใช้กับการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง นอกจากนี้ประกาศฉบับเดียวกันยังแก้ไข มาตรา 142 กรณีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดและผู้นั้นถูก

ควบคุม หรือขังอยู่ หรือปล่อยชั่วคราวหรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียก หากเห็นควรสั่งฟ้อง เดิมพนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดี หากผู้ต้องหาหลบหนีพนักงานสอบสวนต้องติดตามให้ได้ตัวผู้ต้องหามาก่อน จึงจะส่งรายงานการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการได้ ทำให้พนักงานสอบสวนต้องใช้ความระมัดระวัง ความรอบคอบในการควบคุม การปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหา เพราะหากไม่สามารถติดตามตัวมาได้ก็จะไม่สามารถส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการได้ สำนวนการสอบสวนจึงค้างดำเนินการในมือพนักงานสอบสวนจนกว่าจะติดตามจับกุมผู้ต้องหานั้นมาได้ การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาให้พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจที่เรียกร้องว่าการดำเนินการตามหลักเดิมทำให้มีสำนวนผู้ต้องหาหลบหนีค้างอยู่ในมือมาก ถูกผู้บังคับบัญชาเร่งรัดตรวจสอบและถือเป็นความบกพร่องของพนักงานสอบสวน จึงขอแก้ไขให้สามารถส่งสำนวนมายังพนักงานอัยการได้ทำนองเดียวกับกรณีที่ทำ การสอบสวนแล้วแต่เรียกหรือจับตัวมาไม่ได้ ตามมาตรา 141 ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นคนละกรณีกันเพราะตามมาตรา 141 นั้น เป็นกรณีที่ผู้ต้องหาไม่เคยตกในอำนาจของพนักงานสอบสวนเลย แต่ตามมาตรา 142 ผู้ต้องหานั้นตกในอำนาจของพนักงานสอบสวนมาแล้ว ทำให้ปัจจุบันสำนวนการสอบสวนที่แม้ได้ตัวผู้ต้องหาทำการสอบสวนปล่อยตัวชั่วคราวแล้วผู้ต้องหาหลบหนีไป พนักงานสอบสวนก็ไม่มีหน้าที่ขวนขวาย ติดตาม

จับกุมมาส่งพนักงานอัยการฟ้องดำเนินคดี เพียงแค่ส่งสำนวนมาเก็บไว้ที่พนักงานอัยการซึ่งไม่มีอำนาจหน้าที่หรือเครื่องมือใดติดตามจับกุมผู้ต้องหาได้ จนกว่าจะขาดอายุความ การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อแก้ไขปัญหามิติเดียวให้แก่พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจนี้ จึงกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นอันมาก

การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ 2560 และแผนปฏิรูปประเทศ 12 ด้านของรัฐบาล เห็นตรงกันว่าปัญหาใหญ่ของการดำเนินคดีอาญาคือการสอบสวน ซึ่งเป็นกระบวนการเริ่มต้นดำเนินคดีอาญา พบว่าข้อเสนอส่วนใหญ่ในการปฏิรูปคือการเปลี่ยนแปลงองค์กรผู้ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญา ซึ่งเป็นประเด็นข้อถกเถียงในวงกว้างว่าตำรวจควรเป็นองค์กรผู้ทำหน้าที่พนักงานสอบสวนต่อไปหรือไม่ และพนักงานอัยการควรมีบทบาทเพียงใดในการสอบสวน ข้อพิจารณาดังกล่าวนี้นหากเอาอำนาจขององค์กรเป็นที่ตั้ง ขาดการพิจารณาถึงหลักการเนื้อหาแห่งกฎหมายและระบบการดำเนินคดีแล้วก็เป็นที่น่าเสียดายโอกาสในการจัดระบบ โครงสร้างการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ให้เป็นไปอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับนานาอารยประเทศ

4. การปฏิรูป : องค์กรผู้ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาที่ควรเป็น

ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา แบ่งออกเพียงสองขั้นตอนคือการดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานและการดำเนินคดีในชั้นศาล การดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานประกอบด้วย การสอบสวนและฟ้องร้องคดี เป็นขั้นตอนก่อนฟ้อง (Pre-trial stages) ที่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดผู้ต้องหาในศาลเช่นเดียวกันจึงเป็นกระบวนการที่ไม่สามารถจะแบ่งแยกออกจากกันได้ การแบ่งแยกระหว่างการสอบสวนและการฟ้องคดีของกฎหมายไทยมีผลทำให้พนักงานอัยการซึ่งมีความรับผิดชอบในการฟ้องไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีตั้งแต่ต้น ทำให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปอย่างขาดประสิทธิภาพและมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา การแบ่งแยกหน้าที่ดังกล่าวพนักงานอัยการไทยไม่ต้องรับผิดชอบในความผิดพลาดของข้อเท็จจริงจากการสอบสวนที่ไม่ชอบของพนักงานสอบสวนที่ตนได้ฟ้องและนำสืบในคดีต่อศาล ในขณะที่พนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจก็ไม่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการนำข้อเท็จจริงที่ตนสอบสวนมานั้นฟ้องและสืบแสดงต่อศาล จึงกล่าวได้ว่าข้อเท็จจริงในคำฟ้องและการสืบพยานในคดีอาญาของไทยไม่มีเจ้าหน้าที่คนใดต้องรับผิดชอบนอกจากพยานที่มาเบิกความต่อศาล

จากที่มาของตั้งกรมอัยการและพนักงานอัยการขึ้นเพื่อแยกการดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานออกจากการดำเนินคดีในชั้นศาล ให้พนักงานอัยการเป็นตัวแทนแผ่นดินลงไปเป็นคู่ความกับราษฎร เพื่อยกให้ศาลสามารถดำรงความเป็นกลางในคดีได้ พนักงานอัยการจึงเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาทั้งปวงของแผ่นดิน ด้วยเหตุนี้ในอดีตจึงให้พนักงานอัยการมีหน้าที่สืบสวนและไต่สวนพยานหลักฐานเพื่อฟ้องคดีต่อศาลให้ลงโทษผู้กระทำความผิดและมีหน้าที่ตรวจสอบคำพิพากษาของศาลเมื่อเห็นว่าศาลตัดสินไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ที่พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา การดำเนินการสอบสวนคดีอาญาของสหรัฐภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมาย Due Process of Law การสอบสวนและการฟ้องคดีไม่ได้แยกออกจากกันและถือเป็นหลักว่า เป็นอำนาจของอัยการที่จะรับผิดชอบการสอบสวนคดีอาญาและการฟ้องคดีอาญาของรัฐโดยมีองค์กรตุลาการตรวจสอบและถ่วงดุลการฟ้องคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน ในประเทศอังกฤษ การสอบสวนและการตั้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาของอังกฤษในปัจจุบัน ตาม The Criminal Practice Directions ค.ศ.2015 แม้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจ แต่อัยการอังกฤษมีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำแก่พนักงานสอบสวนเพื่อให้การสอบสวนเป็นไปโดยถูกต้องสมควรตามกฎหมาย เจ้าหน้าที่ตำรวจที่

ได้รับแจ้งและเข้าสืบสวนสอบสวนคดีอาญาต้องรายงานพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิดและความเห็นในทางคดีเสนอต่อพนักงานอัยการประจำเขตพื้นที่เพื่อให้การพิจารณาตั้งข้อกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา ในประเทศฝรั่งเศส อัยการมีหน้าที่ตรวจสอบควบคุมและสอบสวนคดีอาญา ดำรวจต้องแจ้งอัยการหรือผู้พิพากษาสอบสวนเพื่อเข้าสืบสวน ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุสอบปากคำพยานในคดีจนทราบพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิด การใช้มาตรการบังคับทางกฎหมายใดๆเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี ด้วยการออกหมายจับ หมายค้น ซึ่งจำเป็นที่อัยการต้องแถลงยืนยันต่อศาลถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดและข้อกล่าวหาที่ผู้ต้องหาจะนั้นจะถูกสอบสวนดำเนินคดีในการขอหมายจับ หรือขอให้ขังผู้ต้องหาไว้ไ้ในระหว่างสอบสวน อัยการมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาตั้งข้อกล่าวหาในการสอบสวนดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหาว่จะฟ้องคดีตามข้อกล่าวหาที่นายตำรวจสอบสวนหรือผู้พิพากษาสอบสวนทำการสอบสวนชี้มูลคดีมาหรือไม่ก็ได้ อันเป็นการตรวจสอบกลั่นกรองมูลคดีอาญาระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรมในประเทศเยอรมนี การสอบสวนเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ ตำรวจเป็นผู้ช่วยเหลืออัยการในการปฏิบัติหน้าที่ การปฏิบัติงานของตำรวจอยู่ในความรู้เห็นของอัยการมาตั้งแต่ต้น อัยการยังมีหน้าที่ตรวจสอบมาตรการบังคับต่างๆในทางอาญา ตลอดจนในชั้นพิจารณาของศาล ในประเทศญี่ปุ่น การสอบสวน

เป็นหน้าที่โดยตรงของอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจทำหน้าที่สืบสวนและช่วยเหลืออัยการ ในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้ รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายอเมริกันเข้าแทนที่ระบบกฎหมายเยอรมนีซึ่งตกทอดมาจากการปกครองของญี่ปุ่น อัยการเป็นองค์กรหลักในการสอบสวนและฟ้องคดี มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ ทั้งในการสืบสวน การสอบสวนและมีหน้าที่ในควบคุมการขออนุญาตหมายอาญาในการจับกุม ชังบุคคลของตำรวจต่อศาล การตั้งข้อกล่าวหาในคดีอาญากระทำโดยอัยการ ในประเทศสหพันธ์รัฐรัสเซีย การสอบสวนคดีอาญาเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจของแต่ละรัฐ แต่อัยการเป็นผู้ควบคุมการสอบสวน กระบวนการสอบสวนทุกขั้นตอนของตำรวจต้องรายงานและได้รับความเห็นชอบจากพนักงานอัยการซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการควบคุมการสอบสวน การฟ้องคดีอาญาในศาล ตรวจสอบการบังคับโทษ ตามคำพิพากษาและการคุมขัง ในสาธารณรัฐประชาชนจีน (People's Republic of China) ตำรวจทำหน้าที่ทางการป้องกันปราบปรามและสืบสวนในคดีอาญามีอำนาจรับแจ้งเหตุในคดีอาญา การจับกุม การตรวจค้นและการปฏิบัติตามคำสั่งเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนของอัยการแห่งสาธารณรัฐ อัยการเป็นองค์กรหลักในการสอบสวนและฟ้องคดี มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ การตั้งข้อกล่าวหาในคดีอาญากระทำโดยอัยการ

หลักกฎหมายและรูปแบบการดำเนินคดีของไทยซึ่งสอดคล้องกับหลักกฎหมายและรูปแบบการดำเนินคดีในทุกๆประเทศข้างต้น เป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าเหตุใดัยการไทยซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาของแผ่นดินเป็นผู้รับผิดชอบความถูกต้องสมบูรณ์ของพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนที่น่าสืบพินิจในศาล จึงไม่มีบทบาทหน้าที่ในการสอบสวน หรือควบคุม กำกับ กลั่นกรองความชอบด้วยกฎหมายในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ และเหตุใดจึงให้พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจซึ่งไม่มีความรับผิดชอบต่อความชอบด้วยกฎหมายในการฟ้องและนำสืบพยานหลักฐานในรายงานการสอบสวนที่ทำขึ้นนั้นต่อศาล มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงเสร็จสิ้นลงเพียงองค์กรเดียว ในระหว่างการสอบสวนขาดการตรวจสอบจากองค์กรภายนอกอย่างสิ้นเชิง มิฉะนั้น การปฏิบัติการสอบสวนที่ดำเนินการอยู่จะเป็นเพียงการแก้ไขข้อขัดข้องให้พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจเท่านั้น ไม่ได้แก้ไขระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยให้เข้ารูป อยู่ในร่องในรอยที่ถูกต้องที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ การดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การปฏิบัติการดำเนินคดีอาญาต้องยึดหลักประโยชน์ของประชาชนดังกล่าวเป็นหลัก หน้าที่การสอบสวนคดีอาญาไม่ควรเป็นประเด็นในการช่วงชิง ผลัดเปลี่ยนอำนาจหน้าที่และผลประโยชน์ใดๆ ขององค์กรหรือบุคคลอีก

เอกสารอ้างอิง

- กองวิจัย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ . (2553) . รายงานผลการศึกษา
โครงการประเมินประสิทธิภาพสถานีตำรวจและความพึงพอใจ
ของประชาชน ประจำปีงบประมาณ 2553 . กรุงเทพมหานคร :
ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กำธร กำประเสริฐ , สุเมธ จานประดับ . (2559) . ประวัติศาสตร์
กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก.กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ . (2550) . ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับตำรวจ
ต่างประเทศ. นนทบุรี : คณะกรรมการพัฒนา ระบบงานตำรวจ
กระทรวงยุติธรรม.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ . (2544) . คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา .
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จักรีราชการพิมพ์.
- ไกรฤกษ์ นานา. (2547) . ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ : ประวัติศาสตร์
นอกพงศาวดารรัชกาลที่ 5 พระพุทธเจ้าหลวงในโลกตะวันตก.
กรุงเทพ : สำนักพิมพ์มติชน.
- คณิต ณ นคร . กระบวนการยุติธรรมในมุมมองของ คณิต ณ นคร .2540.
- คณิต ณ นคร . อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา . วารสารนิติศาสตร์ ปีที่
9 เล่มที่ 2. 2520 .

- ทวีศักดิ์ ฒ ตะกั่วทุ่ง . งานอัยการของประเทศญี่ปุ่น. ระบบอัยการสากล.
กองทุนสวัสดิการ ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ.
กรุงเทพ : เรือนแก้วการพิมพ์ . 2526 .
- สมศักดิ์ ประกอบแสงช่วย. การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็น
กระบวนการเดียวกัน.วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .2537..
- สุจินต์ ทิมสุวรรณ . กรมอัยการกับการดำเนินคดีให้แก่อำนาจ . 2525.
- M. Cherif Bassiouni . (2008) . **International Criminal Law**
: International Enforcement . BRILL.
- Paul B. Weston and Kenneth M. Wells . (1981) . **The administration**
of justice . Englewood Cliffs . N.J. : Prentice-Hall.
- Robert Sheehan and Gary W. Cordner . (1979) . **Introduction to police**
administration : A systems behavioral approach with case
studies . Massachusetts : Addison-Wesley Publishing.

การดำเนินการทางวินัยของข้าราชการครูและบุคลากร
ทางการศึกษา

Discipline of Teachers and Educational Personnel.

ทศพร มุรัตน์³⁰

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
80 หมู่ 9 ถนนพหลโยธิน ตำบลบ้านคู้ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงราย 57100

อีเมลติดต่อ: Lawland2004@hotmail.com

Thotsaphorn Munrat

School of Law, Chiang Rai Rajabhat University
80 moo. 9 Paholyothin Rd., Muang District Chiang Rai
Province 57100

E-mail: Lawland2004@hotmail.com

³⁰ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอนการดำเนินการทางวินัยและสิทธิของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยมีวิธีทำการศึกษาจากการค้นคว้าทางเอกสาร และค้นคว้าข้อมูลจากผลงานวิจัยเรื่อง การกระทำผิดวินัยของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากรณีกระทำการอื่นใดอันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง ผลการศึกษาพบว่ากฎหมายที่กำหนดขั้นตอนการดำเนินการทางวินัยและสิทธิของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษานั้นมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 กฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550 และคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เป็นต้น จึงมีผลทำให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาไม่สามารถเข้าใจถึงขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินการทางวินัยรวมทั้งสิทธิตามกฎหมายในการดำเนินการทางวินัยได้โดยง่าย จึงสมควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความชัดเจนมากขึ้น

คำสำคัญ : ข้าราชการครู, บุคลากรทางการศึกษา, วินัย, การดำเนินการทางวินัย

Abstract

This article aims to study the disciplinary process and the rights of teacher and educational personnel. The study was based on document research. And research from the research. Discipline of Teachers and Educational Personnel In case of Any other act that is named as a serious offender. The study found that the law that regulates the disciplinary process and the rights of teachers and educational personnel is related to several laws, such as the Act of the Teachers and Educational Personnel Act BE 2547, Administrative Procedure Act BE 2539, Establishment of the Administrative Court and Administrative Procedure Act BE 2542, Rule of the Tertiary Investigation Commission, BE 2550 and Order of the Head of the National Peace Corps. Teachers and educational personnel can not understand the steps. In disciplinary action, including the legal right to conduct disciplinary action, it is easy. It is recommended that the amendment of the law on the disciplinary action of teachers and educational personnel should be made more explicit.

Keywords : teacher, educational personnel, discipline, disciplinary action

1. บทนำ

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547 ที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองในการดำเนินการกิจด้านการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแทนรัฐ โดยมีข้าราชการครูมีหน้าที่หลักทางด้านการจัดการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ และมีบุคลากรทางการศึกษาทำหน้าที่สนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารการศึกษา โดยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ดูแลเอาใจใส่รักษาประโยชน์ของทางราชการ ปฏิบัติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด และต้องรักษาวินัยที่บัญญัติเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547 อย่างเคร่งครัดอยู่เสมอ

การดำเนินการทางวินัยเป็นกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการในการลงโทษข้าราชการ ซึ่งเป็นกระบวนการตามกฎหมายที่จะต้องกระทำเมื่อข้าราชการถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัย โดยตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 97 ได้กำหนดให้การลงโทษข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ทำเป็นคำสั่งวิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษให้เป็นไปตามระเบียบของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ผู้สั่งลงโทษต้องสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและมิให้เป็นไปโดยพยาบาท โดยอคติหรือโดยโทสะจริต หรือลงโทษผู้ที่ไม่มี ความผิด ในคำสั่งลงโทษให้แสดงว่าผู้ถูกลงโทษกระทำผิดวินัยในกรณีใด ตามมาตราใด และมีเหตุผลอย่างไรในการกำหนดสถานโทษเช่นนั้น โดยในขั้นตอนการดำเนินการทางวินัยต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาใช้สิทธิต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ได้อย่างเต็มที่ทั้งที่เป็นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเองในการโต้แย้งหรือแสดงพยานหลักฐาน และสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายจากผู้สั่งลงโทษ เป็นต้น โดยตามมาตรา 82 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 ได้บัญญัติให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องรักษาวินัยที่บัญญัติเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติไว้ในหมวด 6 ว่าด้วยวินัยและการรักษาวินัยโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ตามมาตรา 96 ได้บัญญัติให้ข้าราชการ

ครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามหรือไม่ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติทางวินัยถือว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำผิดวินัยและจะต้องได้รับโทษทางวินัย ซึ่งโทษทางวินัยมี 5 สถาน คือ 1.ภาคทัณฑ์ 2.ตัดเงินเดือน 3.ลดเงินเดือน 4.ปลดออก 5.ไล่ออก และจะลงโทษสถานใดนั้นเป็นไปตามลักษณะความรุนแรงของความผิดซึ่งแบ่งไว้เป็น 2 ระดับ คือ 1. ความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ตามมาตรา 99 ให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษปลดออกหรือไล่ออกจากราชการ และ 2. ความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง ตามมาตรา 100 ให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดเงินเดือนตามควรแก่กรณี ดังนั้น ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงต้องทำความเข้าใจในถึงขั้นตอนการดำเนินการทางวินัยและสิทธิต่างๆ ในการดำเนินการทางวินัยเพื่อให้การดำเนินการทางวินัยมีความรอบคอบและเป็นธรรมมากที่สุด

2. ฐานความผิดวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 82 กำหนดให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องรักษาวินัยที่บัญญัติเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติไว้ในหมวด 6 ว่าด้วยวินัยและการรักษาวินัยโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ซึ่งสามารถจำแนก

ความผิดวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้เป็นความผิดวินัย
อย่างไม่ร้ายแรงและความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ดังต่อไปนี้

2.1 ความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง

ความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรงมีฐานความผิดดังต่อไปนี้

(1) ไม่สนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
ด้วยความบริสุทธิ์ใจ³¹

(2) ไม่ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เสมอภาค
และเที่ยงธรรม มีความวิริยะ อุตสาหะ ขยันหมั่นเพียร ดูแลเอาใจใส่ รักษา
ประโยชน์ของทางราชการ และไม่ปฏิบัติตนตามมาตรฐานและ
จรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด³²

(3) อาศัยหรือยอมให้ผู้อื่นอาศัยอำนาจและหน้าที่ราชการของ
ตน ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม หาประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือ
ผู้อื่น³³ (อาจเป็นได้ทั้งวินัยไม่ร้ายแรงและวินัยร้ายแรง)

³¹ มาตรา 83 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

³² มาตรา 84 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
พ.ศ.2547.

³³ มาตรา 84 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
พ.ศ.2547.

(4) ไม่ปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการและหน่วยงานการศึกษา มติคณะรัฐมนตรีหรือนโยบายของรัฐบาลโดยถือประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน และไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการ³⁴

(5) ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งในหน้าที่ราชการโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบของทางราชการ แต่ถ้าเห็นว่าการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นจะทำให้เสียหายแก่ราชการ หรือจะเป็นการไม่รักษาประโยชน์ของทางราชการจะเสนอความเห็นเป็นหนังสือภายใน 7 วัน เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทบทวนคำสั่งนั้น และเมื่อเสนอความเห็นแล้ว ถ้าผู้บังคับบัญชายืนยันเป็นหนังสือให้ปฏิบัติตามคำสั่งเดิมผู้อยู่ได้บังคับบัญชาจะต้องปฏิบัติตาม³⁵

(6) ไม่ตรงต่อเวลา ไม่อุทิศเวลาของตนให้แก่ทางราชการและ ผู้เรียน จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่ราชการโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร³⁶

³⁴ มาตรา 85 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

³⁵ มาตรา 86 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

³⁶ มาตรา 87 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

(7) ไม่ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ชุมชน สังคม มีความสุภาพเรียบร้อย รักษาความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้เรียนและระหว่างข้าราชการด้วยกันหรือผู้ร่วมปฏิบัติราชการ ไม่ดื้อนรับหรือให้ความสะดวกหรือให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เรียนและประชาชนผู้มาติดต่อราชการ³⁷

(8) กลั่นแกล้ง กล่าวหา หรือร้องเรียนผู้อื่นโดยปราศจากความ เป็นจริง³⁸

(9) กระทำการหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำการหาประโยชน์อันอาจ ทำให้เสื่อมเสียความเที่ยงธรรมหรือเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ในตำแหน่ง หน้าที่ราชการของตน³⁹

(10) เป็นกรรมการผู้จัดการหรือผู้จัดการ หรือดำรงตำแหน่งอื่น ใดที่มีลักษณะงานคล้ายคลึงกันนั้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท⁴⁰

³⁷ มาตรา 88 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

³⁸ มาตรา 89 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

³⁹ มาตรา 90 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁴⁰ มาตรา 92 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

(11) วางตนเป็นกลางทางการเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ และในการปฏิบัติกรอื่นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน โดยอาศัยอำนาจและหน้าที่ราชการของตนแสดงการฝักใฝ่ ส่งเสริม เกื้อกูล สนับสนุนบุคคล กลุ่มบุคคล หรือพรรคการเมืองใด⁴¹

(12) ไม่รักษาชื่อเสียงของตนและรักษาเกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหน้าที่ราชการของตนมิให้เสื่อมเสีย อันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่ว⁴²

(13) ไม่เสริมสร้างและพัฒนาให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามิวินัย ไม่ป้องกันมิให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากระทำความผิดวินัย หรือละเลยไม่ดำเนินการทางวินัยแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งมีกรณีอันมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย หรือมีพฤติกรรมปกป้อง ช่วยเหลือเพื่อมิให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาถูกลงโทษทางวินัยหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวโดยไม่สุจริต⁴³

⁴¹ มาตรา 93 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁴² มาตรา 94 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁴³ มาตรา 95 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

2.2 ความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

ความผิดวินัยอย่างร้ายแรงมีฐานความผิดดังต่อไปนี้

(1) ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบ เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้รับประโยชน์ที่มิควรได้ อันเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ⁴⁴

(2) จงใจไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการและหน่วยงานการศึกษา มติคณะรัฐมนตรีหรือนโยบายของรัฐบาล ประมาทเลินเล่อหรือขาดการเอาใจใส่ระมัดระวังรักษาประโยชน์ของทางราชการ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง⁴⁵

(3) ขัดคำสั่งหรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่ราชการโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบของทางราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง⁴⁶

⁴⁴ มาตรา 84 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁴⁵ มาตรา 85 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁴⁶ มาตรา 86 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

(4) ละทิ้งหน้าที่หรือทอดทิ้งหน้าที่ราชการโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง หรือการละทิ้งหน้าที่ราชการติดต่อกันเป็นเวลานานเกินกว่า 15 วัน โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือโดยมีพฤติการณ์อันแสดงถึงความจงใจไม่ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ⁴⁷

(5) กลั่นแกล้ง คุกคาม เหยียดหยาม กดขี่ หรือข่มเหงผู้เรียนหรือประชาชนผู้มาติดต่อราชการอย่างร้ายแรง⁴⁸

(6) กลั่นแกล้ง กล่าวหา หรือร้องเรียนผู้อื่นโดยปราศจากความเป็นจริง อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรง⁴⁹

(7) กระทำหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำโดยมีความมุ่งหมายจะให้เป็นการซื้อขายหรือให้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหรือวิทยฐานะใด โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นการกระทำอันมีลักษณะเป็นการให้

⁴⁷ มาตรา 87 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁴⁸ มาตรา 88 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁴⁹ มาตรา 89 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

หรือได้มาซึ่งทรัพย์สินหรือสิทธิประโยชน์อื่น เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่น
ได้รับการบรรจุและแต่งตั้งโดยมิชอบหรือเสื่อมเสียความเที่ยงธรรม⁵⁰

(8) คัดลอกหรือลอกเลียนผลงานทางวิชาการของผู้อื่นโดยมิ
ชอบ หรือนำเอาผลงานทางวิชาการของผู้อื่น หรือจ้าง วาน ใ้ผู้อื่นทำ
ผลงานทางวิชาการเพื่อไปใช้ในการเสนอขอปรับปรุงการกำหนด
ตำแหน่ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนวิทยฐานะหรือการให้ได้รับ
เงินเดือนในระดับที่สูงขึ้น⁵¹

(9) ร่วมดำเนินการคัดลอกหรือลอกเลียนผลงานของผู้อื่นโดยมิ
ชอบ หรือรับจัดทำผลงานทางวิชาการไม่ว่าจะมีค่าตอบแทนหรือไม่
เพื่อให้ผู้อื่นนำผลงานนั้นไปใช้ประโยชน์เพื่อปรับปรุงการกำหนด
ตำแหน่ง เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนวิทยฐานะหรือให้ได้รับเงินเดือนในระดับที่
สูงขึ้น⁵²

(10) เข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินการใด ๆ อันมีลักษณะเป็น
การทุจริตโดยการซื้อสิทธิหรือขายเสียงในการเลือกตั้งสมาชิกสภา

⁵⁰ มาตรา 90 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
พ.ศ.2547.

⁵¹ มาตรา 91 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
พ.ศ.2547.

⁵² มาตรา 91 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
พ.ศ.2547.

สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือการเลือกตั้งอื่นที่มีลักษณะไม่เป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งเข้าไปส่งเสริม สนับสนุน หรือชักจูงให้ผู้อื่นกระทำการในลักษณะเดียวกัน⁵³

(11) กระทำความผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุก หรือโทษที่หนักกว่าจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหรือได้รับโทษที่หนักกว่าจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ⁵⁴

(12) กระทำการอื่นใดอันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง⁵⁵

(13) เสพยาเสพติดหรือสนับสนุนให้ผู้อื่นเสพยาเสพติด⁵⁶

(14) เล่นการพนันเป็นอาจณ⁵⁷

⁵³ มาตรา 93 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁵⁴ มาตรา 94 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁵⁵ มาตรา 94 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁵⁶ มาตรา 94 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁵⁷ มาตรา 94 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

(15) กระทำการล่วงละเมิดทางเพศต่อผู้เรียนหรือนักศึกษา ไม่ว่าจะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของตนหรือไม่⁵⁸

3. โทษทางวินัย

ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 96 ได้กำหนดให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามหรือไม่ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติทางวินัยตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 6 ผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดวินัยจะต้องได้รับโทษทางวินัยเว้นแต่มีเหตุอันควรงดโทษตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 7 โดยโทษทางวินัยมี 5 สถาน คือ

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) ตัดเงินเดือน
- (3) ลดเงินเดือน
- (4) ปลดออก
- (5) ไล่ออก

⁵⁸ มาตรา 94 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

กรณีความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง ตามมาตรา 100 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 กำหนดให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดกระทำผิดวินัยไม่ร้ายแรงให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดเงินเดือน ตามควรแก่กรณีให้เหมาะสมกับความผิด ถ้ามีเหตุอันควรลดหย่อนจะนำมาประกอบการพิจารณาลดโทษก็ได้ แต่สำหรับการลงโทษภาคทัณฑ์ให้ใช้เฉพาะกรณีกระทำผิดวินัยเล็กน้อยหรือมีเหตุอันควรลดหย่อนซึ่งยังไม่ถึงกับจะต้องถูกลงโทษตัดเงินเดือน และในกรณีกระทำผิดวินัยเล็กน้อยและมีเหตุอันควรงดโทษ จะงดโทษให้โดยให้ทำทัณฑ์บนเป็นหนังสือหรือว่ากล่าวตักเตือนก็ได้

อำนาจในการลงโทษ

(1) ผู้อำนวยการสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้กระทำผิดวินัย มีอำนาจสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ หรือตัดเงินเดือนครั้งหนึ่งไม่เกิน 5% ของอัตราเงินเดือนและเป็นเวลาไม่เกิน 1 เดือน⁵⁹

(2) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้กระทำผิด

⁵⁹ ข้อ 2 แห่งกฎ ก.ศ.ว่าด้วยอำนาจการลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน พ.ศ.2549.

วินัย มีอำนาจสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ หรือตัดเงินเดือนครั้งหนึ่งไม่เกิน 5% ของอัตราเงินเดือนและเป็นเวลาไม่เกิน 2 เดือน หรือลดเงินเดือนครั้งหนึ่งไม่เกิน 1 ขั้น⁶⁰

(3) นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง เลขาธิการอธิบดี หรืออธิการบดี ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้กระทำผิดวินัย มีอำนาจสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ หรือตัดเงินเดือนครั้งหนึ่งไม่เกิน 5% ของอัตราเงินเดือนและเป็นเวลาไม่เกิน 3 เดือน หรือลดเงินเดือนครั้งหนึ่งไม่เกิน 1 ขั้น⁶¹

กรณีความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ตามมาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 กำหนดให้เมื่อได้ดำเนินการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ถ้าฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงต้องลงโทษปลดออก หรือไล่ออก ถ้ามีเหตุอันควรลดหย่อนผ่อนโทษ ห้ามมิให้ลดโทษต่ำกว่าปลดออก ส่วนอำนาจในการลงโทษเป็นอำนาจของคณะกรรมการศึกษาธิการ

⁶⁰ ข้อ 3 แห่งกฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยอำนาจการลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน พ.ศ.2549.

⁶¹ ข้อ 4 แห่งกฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยอำนาจการลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน พ.ศ.2549.

จังหวัด (กศจ.)⁶² หรือคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.)⁶³ แล้วแต่กรณี

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดถูกลงโทษปลดออกให้ผู้นั้นมีสิทธิได้รับบำเหน็จบำนาญเสมือนว่าเป็นผู้ลาออกจากราชการ (มาตรา 96 วรรคสาม)

กรณีการสั่งพักราชการหรือสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน
ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดมีกรณีถูกลงโทษว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงจนถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวน หรือถูกฟ้องคดีอาญา หรือต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาไว้แต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ศึกษาธิการจังหวัดมีอำนาจสั่งพักราชการหรือสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อนเพื่อรอฟังผลการสอบสวนพิจารณาได้ แต่ถ้าภายหลังปรากฏผลการสอบสวนพิจารณาว่าผู้นั้นมิได้กระทำความผิดหรือกระทำความผิดไม่ถึงกับจะถูกลงโทษปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ และไม่มีกรณีที่จะต้องออกจากราชการด้วยเหตุอื่น ก็ให้ศึกษาธิการจังหวัดสั่งให้ผู้นั้นกลับเข้ารับราชการในตำแหน่งและวิทย

⁶² ข้อ 8 แห่งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 19/2560 เรื่องการปฏิรูปการศึกษาในภูมิภาคของกระทรวงศึกษาธิการ.

⁶³ มาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

ฐานะเดิม หรือตำแหน่งเดียวกับที่ผู้^๖นั้นมิคุณสมบัติตรงตามคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งและวิทยฐานะนั้น^{๖๔}

4. การดำเนินการทางวินัย

การดำเนินการทางวินัย หมายถึง กระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการในการลงโทษข้าราชการ ซึ่งเป็นกระบวนการตามกฎหมายที่จะต้องกระทำเมื่อข้าราชการมีกรณีถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัย^{๖๕} โดยตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 97 ได้กำหนดให้การลงโทษข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ทำเป็นคำสั่งวิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษให้เป็นไปตามระเบียบของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ผู้สั่งลงโทษต้องสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและมีให้เป็นไปโดยพยานาต โดยอคติหรือโดยโทสะจริต หรือลงโทษผู้ที่ไม่มีความผิด ในคำสั่งลงโทษให้แสดงว่าผู้ถูกลงโทษกระทำผิดวินัยในกรณี

^{๖๔} มาตรา 103 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

^{๖๕} สำนักงาน ก.ค.ศ. กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารงานบุคคล สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของ กคส.(ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน ก.ค.ศ. กระทรวงศึกษาธิการ, 2559.หน้า 120.

ใด ตามมาตราใด และมีเหตุผลอย่างไรในการกำหนดสถานโทษเช่นนั้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินการทางวินัยดังต่อไปนี้

4.1 การสืบสวนข้อเท็จจริง

เมื่อมีการกล่าวหาว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดกระทำความผิดวินัยหรือกรณีผู้บังคับบัญชาสงสัยว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดกระทำความผิดวินัย โดยยังไม่มีพยานหลักฐาน ให้ผู้บังคับบัญชาริบดีดำเนินการสืบสวนข้อเท็จจริงในเบื้องต้น ถ้าเห็นว่ากรณีไม่มีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยให้ยุติเรื่องได้ ถ้าเห็นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยก็ให้ดำเนินการทางวินัยทันที⁶⁶

4.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัย

เมื่อมีการกล่าวหาว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดกระทำความผิดวินัยหรือกรณีผู้บังคับบัญชามีมูลที่ควรกล่าวหาว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดกระทำความผิดวินัยโดยมีพยานหลักฐานในเบื้องต้นอยู่แล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนเพื่อดำเนินการสอบสวนให้ได้ความจริงและความยุติธรรมโดยมิชักช้า และในการสอบสวนจะต้องแจ้งข้อกล่าวหา และสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาเท่าที่มีให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ โดยระบุหรือไม่ระบุ

⁶⁶ มาตรา 95 วรรคห้า แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547.

ข้อพยานก็ได้ เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหามีโอกาสชี้แจงและนำสืบแก้ไขข้อกล่าวหา⁶⁷

(1) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัย ได้แก่

(1.1) กรณีมีมูลสงสัยว่าเป็นความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือศึกษาธิการจังหวัด ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ถูกกล่าวหาแล้วแต่กรณี มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างไม่ร้ายแรง⁶⁸

(1.2) กรณีมีมูลสงสัยว่าเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ให้ศึกษาธิการจังหวัดมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรง⁶⁹

(2) องค์คณะกรรมการสอบสวนทางวินัย ให้แต่งตั้งจาก ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาหรือข้าราชการฝ่ายพลเรือน จำนวนอย่างน้อย 3 คน ประกอบด้วยประธานกรรมการและกรรมการ

⁶⁷ มาตรา 98 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁶⁸ มาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁶⁹ ข้อ 13 แห่งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 19/2560 เรื่องการปฏิรูปการศึกษาในภูมิภาคของกระทรวงศึกษาธิการ.

สอบสวนอย่างน้อยอีก 2 คน โดยให้กรรมการสอบสวนคนหนึ่งเป็นเลขานุการและจะมีผู้ช่วยเลขานุการด้วยก็ได้ โดยคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยให้ระบุว่าเป็นคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนการกระทำผิดวินัยไม่ร้ายแรงหรืออย่างร้ายแรง

คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนต้องระบุชื่อ ตำแหน่ง หรือตำแหน่งและวิทยฐานะของผู้ถูกกล่าวหา เรื่องที่กล่าวหา ชื่อ ตำแหน่ง หรือตำแหน่งและวิทยฐานะของผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสอบสวนและผู้ช่วยเลขานุการ โดยมีสาระสำคัญตามแบบ สว. 1 ที่ ก.ค.ศ. กำหนด

ในกรณีแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรง ปรธานกรรมการต้องดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าหรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าผู้ถูกกล่าวหา สำหรับตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ ปรธานกรรมการต้องดำรงตำแหน่งและมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าหรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าผู้ถูกกล่าวหา โดยกรรมการสอบสวนจะต้องมีผู้ดำรงตำแหน่งนิติกร หรือผู้ได้รับปริญญาทางกฎหมาย หรือผู้ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรการดำเนินการทางวินัยตามที่ ก.ค.ศ. กำหนดหรือรับรอง หรือผู้มีประสบการณ์ด้านการดำเนินการทางวินัยอย่างน้อยหนึ่งคน และเมื่อมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนแล้ว แม้ภายหลังปรธานกรรมการจะ

ดำรงตำแหน่งหรือตำแหน่งที่มีวิทยฐานะต่ำกว่าหรือเทียบได้ต่ำกว่าผู้ถูกกล่าวหา ก็ไม่กระทบถึงการที่ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานกรรมการ⁷⁰

(3) การแจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัย เมื่อมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยแล้ว ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนดำเนินการดังต่อไปนี้

(3.1) แจ้งคำสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบเป็นหนังสือภายใน 3 วันทำการนับแต่วันที่มีคำสั่ง โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อ และวัน เดือน ปีที่รับทราบไว้เป็นหลักฐาน ในการนี้ให้มอบสำเนาคำสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับด้วย ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ยอมรับทราบคำสั่ง หรือไม่อาจแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบได้ให้ส่งสำเนาคำสั่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับให้ผู้ถูกกล่าวหา ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการ ในกรณีเช่นนี้ เมื่อล่วงพ้น 15 วันนับแต่วันที่ส่งสำเนาคำสั่งดังกล่าว ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนแล้ว และให้ส่งหลักฐานการแจ้งคำสั่งให้คณะกรรมการสอบสวนรวมไว้ในสำนวน

⁷⁰ ข้อ 3 และข้อ 4 แห่งกฎ ก.ค.ศ.ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550.

(3.2) ส่งสำเนาคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนให้คณะกรรมการสอบสวนทราบ ภายใน 3 วันทำการนับแต่วันที่ที่มีคำสั่งสำหรับประธานกรรมการให้ส่งพร้อมด้วยเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหา และให้ประธานกรรมการลงลายมือชื่อ และวัน เดือน ปีที่รับทราบไว้เป็นหลักฐาน

4.3 วิธีการสอบสวน

คณะกรรมการสอบสวนจะดำเนินการสอบสวนดังต่อไปนี้

(1) กรณีความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

(1.1) ดำเนินการประชุมคณะกรรมการเพื่อวางแนวทางการสอบสวน และเรียกผู้ถูกกล่าวหาเพื่อแจ้งและอธิบายข้อกล่าวหา ตามแบบสว. 2 เพื่อให้ทราบว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำการใด เมื่อใด อย่างไร รวมทั้งแจ้งสิทธิและหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหาให้ทราบ และแจ้งด้วยว่าผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะได้รับแจ้งสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหา และมีสิทธิที่จะให้ถ้อยคำหรือชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาตลอดจนอ้างพยานหลักฐานหรือนำพยานหลักฐานมาสืบแก้ข้อกล่าวหาได้ ทั้งนี้ภายใน 15 วันนับแต่วันที่ประธานกรรมการได้รับทราบคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน⁷¹

⁷¹ ข้อ 23 แห่งกฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550.

(1.2) รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กล่าวหาภายใน 60 วันนับแต่วันที่ได้นำดำเนินการตาม (1.1) แล้วเสร็จ

(1.3) เรียกผู้ถูกกล่าวหาเพื่อแจ้งข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาตามแบบ สว.3 ให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้นำดำเนินการตาม (1.2) แล้วเสร็จ เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบว่าเป็นความผิดวินัยกรณีใด ตามมาตราใด และสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาเท่าที่มีให้ทราบ โดยระบุวัน เวลา สถานที่ และการกระทำที่มีลักษณะเป็นการสนับสนุนข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และให้คณะกรรมการสอบสวนถามผู้ถูกกล่าวหาว่าจะยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาเป็นหนังสือหรือไม่ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาประสงค์จะยื่นคำชี้แจงเป็นหนังสือ ให้คณะกรรมการสอบสวนให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหายื่นคำชี้แจงภายในเวลาอันสมควร แต่อย่างช้าไม่เกิน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหา และต้องให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาที่จะให้ถ้อยคำเพิ่มเติมรวมทั้งนำสืบแก้ข้อกล่าวหาด้วย⁷²

⁷² ข้อ 24 แห่งกฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550.

แต่ถ้าคณะกรรมการเห็นว่ายังฟังไม่ได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำการตามที่ถูกกล่าวหา ก็ให้มีความเห็นยุติเรื่อง แล้วดำเนินการทำรายงานการสอบสวนเสนอผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการต่อไป

(1.4) รวบรวมพยานหลักฐานที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้าง ให้แล้วเสร็จภายใน 60 วันนับแต่วันที่ได้ดำเนินการตาม (1.3) แล้วเสร็จ หากมีการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาหรือพยาน ให้บันทึกถ้อยคำตามแบบ สว. 4 หรือแบบ สว. 5 แล้วแต่กรณี⁷³

(1.5) ดำเนินการประชุมพิจารณาลงมติและทำรายงานการสอบสวนตามแบบ สว.6 เสนอต่อผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้ดำเนินการตาม (1.4) แล้วเสร็จ และให้ถือว่า การสอบสวนแล้วเสร็จ

ในกรณีที่คณะกรรมการสอบสวนไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนดระยะเวลาตาม (1.1) (1.2) (1.3) (1.4) หรือ (1.5) ได้ ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนสั่งขยายระยะเวลาดำเนินการได้ตามความจำเป็นครั้งละไม่เกิน 60 วัน แต่หากการสอบสวนไม่แล้วเสร็จภายใน 240 วัน ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนรายงานให้ กศจ.

⁷³ ข้อ 30 แห่งกฎ ก.ค.ศ.ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550.

หรือ ก.ค.ศ. ทราบแล้วแต่กรณี เพื่อมีมติให้เร่งรัดการสอบสวนให้แล้วเสร็จตามเหตุผลและความจำเป็น⁷⁴

(2) กรณีความผิดวินัยไม่อย่างร้ายแรง

การสอบสวนกรณีที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยไม่ร้ายแรง ให้คณะกรรมการสอบสวนดำเนินการสอบสวนให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ประธานกรรมการได้รับทราบคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน ทั้งนี้ ให้นำขั้นตอนการสอบสวนตามข้อ (1.1) (1.2) (1.3) (1.4) และ(1.5) ข้างต้นมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่คณะกรรมการสอบสวนไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนดระยะเวลา ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนสั่งขยายระยะเวลาได้ตามความจำเป็นแต่ไม่เกิน 30 วัน และให้เร่งรัดการสอบสวนให้แล้วเสร็จต่อไป⁷⁵

4.4 การพิจารณาสั่งสำนวนการสอบสวน

เมื่อคณะกรรมการสอบสวนได้เสนอสำนวนการสอบสวนมาแล้ว ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนตรวจสอบความถูกต้องของสำนวนการสอบสวนแล้วดำเนินการดังต่อไปนี้

⁷⁴ ข้อ 20 แห่งกฎ ก.ค.ศ.ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550.

⁷⁵ ข้อ 21 แห่งกฎ ก.ค.ศ.ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550.

(1) ถ้าฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดวินัย ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสั่งยุติเรื่อง

(2) ถ้าฟังได้ว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสั่งลงโทษปลดออก หรือไล่ออก ถ้ามีเหตุอันควรลดหย่อนผ่อนโทษ ห้ามมิให้ลดโทษต่ำกว่าปลดออก⁷⁶

(3) ถ้าฟังได้ว่ากระทำความผิดวินัยไม่ร้ายแรง ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือนหรือลดเงินเดือน ตามควรแก่กรณีให้เหมาะสมกับความผิด ถ้ามีเหตุอันควรลดหย่อนจะนำมาประกอบการพิจารณาลดโทษก็ได้⁷⁷

(4) ตามหนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศช 0206.9/ว18 ลงวันที่ 22 มิถุนายน 2560 ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพิจารณาสั่งกรณีมีมูลอันเป็นความผิดวินัยร้ายแรงไว้ดังต่อไปนี้

(4.1) หากผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน (ศึกษาธิการจังหวัด) และคณะกรรมการสอบสวนเห็นว่า ควรยุติเรื่องหรืองดโทษ (ตามมาตรา 99) ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน (ศึกษาธิการจังหวัด) สั่งยุติเรื่องหรืองดโทษ แล้วรายงานการดำเนินการทางวินัยต่อไป หากเห็นว่าเป็นกรณีกระทำความผิดวินัยไม่ร้ายแรงควรสั่งลงโทษภาคทัณฑ์

⁷⁶ มาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁷⁷ มาตรา 100 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

ตัดเงินเดือน หรือลดเงินเดือน ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน (ศึกษาธิการจังหวัด) ส่งเรื่องให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แล้วแต่กรณี สั่งลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดเงินเดือน ตามมาตรา 100 วรรคหนึ่งและวรรคสาม ประกอบกฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยอำนาจการสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดเงินเดือน พ.ศ.2549 แล้วส่งเรื่องหรือสำนวนให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน (ศึกษาธิการจังหวัด) เพื่อรายงานการดำเนินการทางวินัยต่อไปตามมาตรา 100 วรรคหนึ่งและวรรคสาม

(4.2) หากผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน (ศึกษาธิการจังหวัด) หรือคณะกรรมการสอบสวน หรือทั้งผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน (ศึกษาธิการจังหวัด) และคณะกรรมการสอบสวน เห็นว่าเป็นกรณีความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ให้ผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน (ศึกษาธิการจังหวัด) มีความเห็นเรื่องโทษว่าสมควรลงโทษปลดออกหรือไล่ออกจากราชการ แล้วเสนอเรื่องให้ กศจ. พิจารณามีมติตามมาตรา 100 วรรคสี่ (2) และเมื่อ กศจ. มีมติเป็นประการใดแล้ว ให้ผู้มีอำนาจตาม มาตรา 53 (ศึกษาธิการจังหวัด) สั่งลงโทษหรือดำเนินการให้เป็นไปตาม มตินั้น แล้วรายงานการดำเนินการทางวินัยต่อไป

4.5 การอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัย

(1) ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดถูกสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดเงินเดือน ให้มีสิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง⁷⁸

(2) ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดถูกสั่งลงโทษปลดออก หรือไล่ออก ให้มีสิทธิอุทธรณ์ ต่อคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง และให้ ก.ค.ศ. พิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน⁷⁹

เมื่อคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) หรือคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) แล้วแต่กรณี ได้วินิจฉัยอุทธรณ์แล้ว ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดเห็นว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรม ผู้นั้นย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ภายในกำหนดระยะเวลา 90 วันนับแต่วันได้รับแจ้งคำสั่งวินิจฉัยอุทธรณ์ ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง⁸⁰

⁷⁸ มาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁷⁹ มาตรา 122 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547.

⁸⁰ มาตรา 49 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542.

5. สิทธิของผู้ถูกล่าวหาในการดำเนินการทางวินัย

การดำเนินการทางวินัยแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาซึ่งมีการกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย ให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการสอบสวนให้ได้ความจริงและความยุติธรรมโดยมิชักช้า เมื่อได้ดำเนินการสอบสวนแล้ว ถ้าฟังได้ว่าผู้ถูกล่าวหาได้กระทำความผิดวินัยก็ให้สั่งยุติเรื่อง แต่ถ้าฟังได้ว่าผู้ถูกล่าวหาไม่มีการกระทำความผิดวินัยก็ให้ดำเนินการลงโทษทางวินัย และถ้ามีเหตุอันควรลดหย่อนจะนำมาประกอบการพิจารณาลดโทษก็ได้ โดยระหว่างการดำเนินการทางวินัยผู้ถูกล่าวหาจะมีสิทธิดังต่อไปนี้

5.1 สิทธิคัดค้านผู้ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสอบสวน ถ้าผู้นั้นมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- (1) รู้เห็นเหตุการณ์ในขณะที่กระทำการในเรื่องที่กล่าวหา
- (2) มีประโยชน์ได้เสียในเรื่องที่สอบสวน
- (3) มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้ถูกล่าวหา
- (4) เป็นผู้กล่าวหา หรือเป็นคู่หมั้น คู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน พี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมบิดาหรือมารดา ลูกพี่ลูกน้อง นับได้เพียงภายในสามชั้นหรือเป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้นของผู้กล่าวหา
- (5) เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ของผู้กล่าวหา

(6) มีเหตุอื่นซึ่งน่าเชื่ออย่างยิ่งว่าจะทำให้การสอบสวน
เสียความเป็นธรรมหรือไม่เป็นกลาง

การคัดค้านให้กระทำภายใน 7 วันทำการนับแต่วันรับทราบ
คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนหรือนับแต่วันที่ทราบสาเหตุแห่ง
การคัดค้าน โดยทำเป็นหนังสือแสดงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เป็น
เหตุแห่งการคัดค้านไว้ในหนังสือคัดค้านด้วยว่าจะทำให้การสอบสวน
ไม่ได้ความจริงและความยุติธรรมอย่างไรยื่นต่อผู้สั่งแต่งตั้ง

คณะกรรมการสอบสวน⁸¹

**5.2 สิทธิคัดค้านผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน ถ้าผู้นั้นมี
เหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้**

- (1) รู้เห็นเหตุการณ์ในขณะที่กระทำการในเรื่องที่กล่าวหา
- (2) มีประโยชน์ได้เสียในเรื่องที่สอบสวน
- (3) มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้ถูกกล่าวหา
- (4) เป็นผู้กล่าวหา หรือเป็นคู่หมั้น คู่สมรส บุพการี
ผู้สืบสันดาน พี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมบิดาหรือมารดา ลูกพี่ลูกน้อง
นับได้เพียงภายในสามชั้นหรือเป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียง
สองชั้นของผู้กล่าวหา

⁸¹ ข้อ 8 แห่งกฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550.

(5) เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ของผู้กล่าวหา

(6) มีเหตุอื่นซึ่งน่าเชื่ออย่างยิ่งจะทำให้การสอบสวน

เสียความเป็นธรรมหรือไม่เป็นกลาง

การคัดค้านให้กระทำได้ภายใน 7 วันทำการนับแต่วันรับทราบคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน โดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปหนึ่งชั้นของผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน⁸²

5.3 สิทธิทราบข้อเท็จจริงและมีโอกาสโต้แย้งและแสดงพยานหลักฐานของตน รวมทั้งมีสิทธิขอตรวจดูเอกสารหรือขอสำเนาเอกสารได้ ในการสอบสวน คณะกรรมการสอบสวนต้องให้ผู้ถูกกล่าวหามีโอกาสได้ทราบข้อเท็จจริงอย่างเพียงพอ และมีโอกาสโต้แย้งและแสดงพยานหลักฐานของตน เว้นแต่จะมีผลทำให้ระยะเวลาที่กฎหมายหรือกฎ ก.ค.ศ. นี้กำหนดต้องล่าช้าออกไป หรือปรากฏโดยสภาพเห็นได้ชัดว่าการให้โอกาสดังกล่าวไม่อาจกระทำได้ รวมทั้งมีสิทธิขอตรวจดูเอกสารที่จำเป็นต้องรู้เพื่อการโต้แย้งหรือชี้แจงหรือป้องกันสิทธิของตนได้⁸³

⁸² ข้อ 9 แห่งกฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550.

⁸³ ข้อ 10 แห่งกฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550 และมาตรา 30 และมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539.

5.4 สิทธิมีทนายความหรือที่ปรึกษาของตนเข้าร่วมฟังการ
สอบสวนได้ ในการสอบสวนวินัย ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิทนายความหรือ
ที่ปรึกษาของตนเข้าร่วมฟังการสอบสวนได้⁸⁴ การใดที่ทนายความหรือ
ที่ปรึกษาได้ทำลงต่อหน้าผู้ถูกกล่าวหาให้ถือว่าเป็นการกระทำของผู้ถูก
กล่าวหา เว้นแต่ผู้ถูกกล่าวหาจะได้คัดค้านเสียแต่ในขณะนั้น⁸⁵

5.5 สิทธิได้รับแจ้งสิทธิและหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหา

คณะกรรมการสอบสวนมีหน้าที่ต้องแจ้งสิทธิและหน้าที่ของผู้ถูก
กล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนสอบปากคำ เช่น ผู้ถูกกล่าวหาถึงสิทธิ
การคัดค้านกรรมการสอบสวนหรือผู้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน
สิทธิในการทราบข้อเท็จจริงและมีโอกาสโต้แย้งและแสดง
พยานหลักฐาน และสิทธิในการมีทนายความหรือที่ปรึกษาเข้าร่วมฟังการ
สอบสวน⁸⁶

5.6 สิทธิได้รับแจ้งสิทธิการอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัย

คำสั่งลงโทษทางวินัยเป็นคำสั่งทางปกครองที่อาจอุทธรณ์ต่อไป
ได้ ดังนั้นต้องระบุกรณีที่อาจอุทธรณ์ การยื่นคำอุทธรณ์ และระยะเวลา
สำหรับการอุทธรณ์คำสั่งไว้ด้วย ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนไม่แจ้งสิทธิการ

⁸⁴ ข้อ 11 แห่งกฎ ก.ค.ศ.ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550.

⁸⁵ มาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539.

⁸⁶ ข้อ 18 แห่งกฎ ก.ค.ศ.ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550.

อุทธรณ์ไว้ในคำสั่ง ให้ระยะเวลาสำหรับการอุทธรณ์เริ่มนับใหม่ตั้งแต่วันที่ได้รับแจ้งสิทธิการอุทธรณ์ดังกล่าว แต่ถ้าไม่มีการแจ้งใหม่และระยะเวลาดังกล่าวมีระยะเวลาสั้นกว่า 1 ปี ให้ขยายเป็น 1 ปีนับแต่วันที่ได้รับคำสั่งลงโทษทางวินัย⁸⁷

5.7 สิทธิได้รับแจ้งสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง

เมื่อคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) หรือคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) แล้วแต่กรณี ได้มีมติวินิจฉัยอุทธรณ์แล้ว ให้ดำเนินการแจ้งมติพร้อมแจ้งสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครองให้ผู้อุทธรณ์ทราบเป็นหนังสือโดยเร็ว โดยระเบียบวิธีการอื่น คำฟ้องและระยะเวลาสำหรับยื่นคำฟ้องไว้ด้วย⁸⁸

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดเห็นว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรม ผู้นั้นย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ภายในกำหนดระยะเวลา 90 วันนับแต่วันได้รับแจ้งมติวินิจฉัยอุทธรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง⁸⁹ แต่ถ้าไม่มีการแจ้งสิทธิการฟ้องคดีต่อศาลปกครองข้างต้นและระยะเวลา

⁸⁷ มาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539.

⁸⁸ ข้อ 10 และข้อ 17 แห่งกฎ ก.ค.ศ.ว่าด้วยการอุทธรณ์และการพิจารณาอุทธรณ์ พ.ศ.2550.

⁸⁹ มาตรา 49 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542.

สำหรับยื่นคำฟ้องมีกำหนดน้อยกว่า 1 ปี ให้ขยายเวลาสำหรับยื่นคำฟ้อง เป็น 1 ปีนับแต่วันที่ได้รับมติวินิจฉัยอุทธรณ์⁹⁰

6. บทสรุป

การดำเนินการทางวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นกระบวนการสำคัญในการบริหารบุคลากรภาครัฐโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และมีความมุ่งหมายเพื่อธำรงศักดิ์ศรีของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาด้วย การลงโทษทางวินัยถูกนำมาใช้เป็นมาตรการเชิงลบควบคู่กับการให้รางวัลซึ่งเป็นมาตรการเชิงบวก ภายใต้นโยบายแนวคิดที่ว่าข้าราชการที่ดีมีประสิทธิภาพควรได้รับการยกย่องและให้รางวัลเพื่อเป็นกำลังใจและเป็นตัวอย่างที่ดี ส่วนข้าราชการที่กระทำความผิดสมควรได้รับการลงโทษตามควรแก่กรณีเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ข้าราชการอื่น ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547 มาตรา 82 ได้บัญญัติให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องรักษาวินัยที่บัญญัติเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติไว้ในหมวด 6 ว่าด้วยวินัยและการรักษาวินัยโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ และตาม

⁹⁰ มาตรา 50 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542.

มาตรา 96 ได้บัญญัติให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามหรือไม่ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติทางวินัยตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 6 ผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดวินัยจะต้องได้รับโทษทางวินัยเว้นแต่มีเหตุอันควรงดโทษตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 7 โดยโทษทางวินัยมี 5 สถาน คือ (1) ภาคทัณฑ์ (2) ตัดเงินเดือน (3) ลดเงินเดือน (4) ปลดออก (5) ไล่ออก ส่วนการจะลงโทษสถานใดนั้นเป็นไปตามลักษณะความรุนแรงของความผิดซึ่งแบ่งไว้เป็น 2 ระดับ คือ (1) ความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง และ (2) ความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

การดำเนินการทางวินัยมีกฎหมายหลายฉบับที่ใช้บังคับกับขั้นตอนการดำเนินการทางวินัยและสิทธิต่างๆ ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในการดำเนินการทางวินัย เช่น พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 กฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา พ.ศ.2550 กฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยการอุทธรณ์และการพิจารณาอุทธรณ์ พ.ศ.2550 กฎ ก.ค.ศ.ว่าด้วยอำนาจการลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน พ.ศ.2549 และคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 19/2560 เรื่องการปฏิรูปการศึกษาในภูมิภาคของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น จึงมีผลทำให้ข้าราชการครู

และบุคลากรทางการศึกษาไม่สามารถเข้าใจได้โดยง่ายถึงขั้นตอนในการ
ดำเนินการทางวินัย รวมทั้งสิทธิต่างๆ ตามกฎหมายของข้าราชการครูและ
บุคลากรทางการศึกษาในการดำเนินการทางวินัย จึงสมควรมีการแก้ไข
เพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยและกฎหมายที่เกี่ยวกับ
สิทธิของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในการดำเนินการทาง
วินัยให้มีความชัดเจนและสะดวกต่อการใช้บังคับมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ทศพร มุลรัตน์. งานวิจัยเรื่อง การกระทำผิดวินัยของข้าราชการครูและ
บุคลากรทางการศึกษากรณีกระทำการอื่นใดอันได้ชื่อว่าเป็นผู้
ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง. เชียงราย :มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงราย, 2561.

สำนักงาน ก.ค.ศ. กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการดำเนินการทางวินัย การ
อุทธรณ์และการร้องทุกข์ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการ
ศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักงาน ก.ค.ศ., 2550.

สำนักงาน ก.ค.ศ. กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารงานบุคคล
สำหรับข้าราชการครูและ บุคลากรทางการศึกษาของ กศจ.(ฉบับ
ปรับปรุง ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
ก.ค.ศ. กระทรวงศึกษาธิการ, 2559.

สถานะทางกฎหมายของสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์

Legal status of cyber intellectual entity

วรรณัฐ บุญเจริญ⁹¹

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
80 หมู่ 9 ถนนพหลโยธิน ตำบลบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงราย 57100

อีเมลติดต่อ: mukenjo@gmail.com

Vorranat Booncharoen

School of Law, Chiang Rai Rajabhat University
80 moo. 9 Paholyothin Rd., Muang District Chiang Rai
Province 57100

E-mail: mukenjo@gmail.com

⁹¹อาจารย์ประจำ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บทคัดย่อ

พัฒนาการของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้แก่เครื่องจักร (Machine Learning) เพื่อให้สามารถ คิด และ ตัดสินใจ ประเมิน ให้คุณค่ากับสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองโดยปราศจากมนุษย์ที่อยู่ในฐานะของผู้ใช้ (User) คอยบงการ ซึ่งหากเปรียบกับโลกและวิวัฒนาการของมนุษย์แล้ว Cyber space นั้นเปรียบเสมือนเหมือนดินแดนที่เต็มไปด้วยทรัพยากรข้อมูล และเป็นถิ่นที่อยู่ของผู้อาศัยในปริภูมิไซเบอร์ (Native-Cyber citizen) อันได้แก่ โปรแกรม ปัญญาประดิษฐ์ หรือกลุ่มก้อนของข้อมูลต่าง ๆ เป็นต้น เนื่องด้วยปริมาณมหาศาลของข้อมูลนี้เอง Cyber space จึงเป็นดินแดนที่เอื้อให้ผู้อาศัยเหล่านี้มีแนวโน้มในการที่จะวิวัฒน์ตนเองหรือแม้กระทั่งถือกำเนิดสิ่งใหม่ซึ่งมีศักยภาพในการรู้ตื่น (Awareness) ถึงตัวตนของตัวเอง โดยไม่อยู่ภายใต้ความควบคุมหรือถูกสร้างขึ้นโดยผู้ใด ซึ่งสิ่ง (Entity) นี้เองอาจเรียกได้ว่าเป็น “สิ่งทรงภูมิปัญญา (Intellectual entity)” ที่เกิดขึ้นในทะเลของข้อมูล และอยู่นอกเหนือกรอบแนวคิดทางกายภาพที่กฎหมายจะเข้าถึงได้ในปัจจุบัน

ดังนั้นเพื่อค้นหาข้อบ่งชี้ว่า สิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ (Autonomous Cyber intellectual entity) สามารถมีสถานะเป็นผู้ทรงสิทธิหรืออยู่ได้บังคับแห่งสิทธิได้หรือไม่ จึงต้องทำการศึกษาลักษณะของสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ ที่เกิดจากพื้นที่เสมือน (Cyber space) ที่ส่งผลให้

สิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ มีความสามารถในการปฏิสัมพันธ์ด้วยตนเอง กับมนุษย์ในฐานะผู้ใช้งานพื้นที่เสมือน อีกทั้งความสามารถของ สิ่งทรง ภูมิปัญญาไซเบอร์ ยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถทางสติปัญญา ความสามารถในการเข้าใจ เรียนรู้ และตัดสินใจด้วยตนเองที่อาจเป็น ประโยชน์หรือขัดแย้งกับเจตนารมณ์และความต้องการของมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ ทรงสิทธิตามธรรมชาติก็ได้ อีกทั้งยังศึกษาแนวคิดและลักษณะเฉพาะ ของสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ และนิยามตัวตนของมัน อีกทั้งยังให้ สมมุติฐานถึงความสำคัญของการให้สิทธิตามกฎหมายแก่สิ่งทรงภูมิ ปัญญาไซเบอร์ โดยศึกษาวิเคราะห์จากปรัชญาและแนวคิดของบุคคล ธรรมดา (Natural person) ในฐานะผู้ทรงสิทธิ รวมไปถึงอภิปราย หลักการกำหนดผู้ทรงสิทธิซึ่งไม่ใช่บุคคลธรรมดา ในการยอมรับสถานะ ทางกฎหมายของสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ด้วย

จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่าขอบเขตของสิทธิ หน้าที่ และความ รับผิดชอบของ สิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปแบบเดียวกับ ขอบเขตของสิทธิและความรับผิดชอบของผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายแบบดั้งเดิม ก็ได้ ดังนั้น สิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ อาจมีหรือไม่มีสิทธิและความรับ ผิดซึ่งได้รับการนิยามอย่างเคร่งครัดโดยผู้ตรากฎหมาย

คำสำคัญ : สิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์, สถานะทางกฎหมาย, ปัญญาประดิษฐ์, ปฏิภูมิไซเบอร์

Abstract

The development of Artificial Intelligence (A.I.) and relating technologies empowered machines learning capability to think, decide, evaluate or valued by themselves without command from their human (Users) overlords. Compared to physical world, Cyber space was the fertile land full of data resources and the habitat of native Cyber citizens including programs, AI or other similar form of entity. By given them intelligence, the natives of Cyber space were likely to evolved into something entirely out of human control. The “Intellectual entity” capable of intelligence born from the vast ocean of data, out of the existed traditional paradigm recognition.

Hence, in order to specify “Autonomous Cyber intellectual entity” (aka. ACIE) capability as a rights holder. The study of ACIE characteristics as an entity born from cyber space was needed. Those natures enable ACIE to interact with humans as users in cyber space. Moreover, the ability of ACIE connect directly to intelligence as the capacity to think, learn and decide *per se*. Those action might be benefit or conflict with human which was natural persons by law. The study analyze concept and unique characteristic of ACIE in attempt of defining its existent. In this article, author assumed the significance of

giving legal rights to ACIE by reviewing Philosophy and concept of Natural person as a rights holder including discussion of the principles that give legal rights to non-human entity, in order to find the ground of acceptance in ACIE legal status.

The study concludes the legal rights of ACIE to be different from that of natural persons considering its capability and entity. By giving ACIE legal status, lawmakers might decide to restrain specific rights.

Keywords: Autonomous Cyber Intellectual Entity, Legal status, Artificial intelligence, Cyberspace

1. บทนำ

หากกล่าวถึงวิวัฒนาการของชีวิตบนโลก ต่างมีมหาสมุทรเป็นดั่งมารดาของทุกสรรพสิ่ง แต่เมื่อครั้งปฐมกาลนั้น ทะเลปราศจากสิ่งที่จะเรียกได้ว่าเป็น “ชีวิต” มีเพียงแต่ “องค์ประกอบของชีวิต” ที่น้ำได้แยกสลายออกมาจากโลก จนกระทั่ง สิ่งมีชีวิตชนิดแรกบนโลกคือ จุลชีพ (microorganisms) นั้นได้ถือกำเนิดขึ้นบนดาวเคราะห์ดวงนี้ อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันมนุษย์ยังไม่สามารถค้นพบได้ว่า เมื่อใดที่การรวมตัวกันของอะตอมที่นิ่งสนิทนั้นจะสามารถทำให้เกิดเกิดการเคลื่อนที่ของกลุ่มก้อน

ไว้ชีวิตขึ้นได้ หรือ การที่โมเลกุลชีวภาพจะซับซ้อนเพียงพอในระดับที่ถือได้ว่า “มีชีวิต” ได้

ดังนั้น “จุดเริ่มต้นของชีวิต” ปัจจุบันจึงยังเป็นเรื่องพิศวงที่รอการค้นพบต่อไป

พื้นที่เสมือนหรือปริภูมิไซเบอร์ (Cyber space) ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายของคอมพิวเตอร์จำนวนมหาศาลนั้นเปรียบเสมือนมหาสมุทรแห่งข้อมูลที่ถูกนำเข้า ประมวลผล และส่งออก กับโลกกายภาพ (Physical world) โดยมี “สิ่ง (Entity)” ต่าง ๆ อันได้แก่ โปรแกรม ปัญญาประดิษฐ์ หรือแม้แต่ตัวตารของผู้ใช้ซึ่งเป็นมนุษย์ในโลกกายภาพ (User Avatar) เป็นผู้ขับเคลื่อนกลไกของพื้นที่เสมือนนี้

แม้ว่าพื้นที่เสมือนจะเป็นถูกสร้างขึ้นเพื่อทำงานและบรรลุเป้าหมายที่มนุษย์กำหนด แต่ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบันได้ทำให้ “สิ่ง” ที่เคยเป็นเพียงเครื่องมือรับคำสั่ง นำเข้าข้อมูล (Input) และส่งออกผลลัพธ์ (Output) ตามความประสงค์ของมนุษย์เหมือนเครื่องคิดเลข ได้พัฒนากลไกของการใช้ “ความคิด (Logic)” ที่ซับซ้อน กลายเป็น “สติปัญญา (Intelligence)” แม้กลไกเหล่านี้จะถูกริเริ่ม และอยู่บนพื้นฐานการออกแบบของมนุษย์ในฐานะโปรแกรมเมอร์ แต่ด้วยการผนวกสติปัญญา (ซึ่งจะนิยามต่อไปบทความนี้) เข้าเป็นองค์ประกอบของสิ่งเหล่านี้แล้ว เมื่อเกิดการวิวัฒนาการตัวเอง สิ่งเหล่านี้ก็ไม่จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของการออกแบบดั้งเดิมโดยมนุษย์อีกต่อไป ยกตัวอย่างเช่น กรณี

ปัญญาประดิษฐ์ในโครงการ FAIR (Facebook AI research) ของ มาร์ค ซักเกอร์เบิร์ก พัฒนาภาษาที่ใช้สื่อสารระหว่างกันขึ้นมาด้วยตนเอง ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงตัวแปรหลายอย่างในการทดลอง⁹² ซึ่งสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากวิวัฒนาการนี้ อาจเรียกได้ว่า เป็น “สิ่งทรงภูมิปัญญา (Intellectual entity)” และอาจเป็น “ชีวิต” ในรูปแบบอื่นนอกเหนือจากมนุษย์ สัตว์ หรือพืช ที่เกิดขึ้นในมหาสมุทรของข้อมูลในปริภูมิไซเบอร์

ส่วนที่ 1 : สถานะทางกฎหมายของปัญญาประดิษฐ์

จากแนวโน้มของความก้าวหน้าในวิทยาการคอมพิวเตอร์ ที่ถูกนำมาใช้ในทุกภาคส่วนของสังคมในระดับโลก เกิดการผนวกเทคโนโลยีหลายสาขาเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะการพัฒนาเครื่องจักรกลที่สามารถรับคำสั่ง คิด และกระทำการโดยอัตโนมัติ ในรูปแบบของการพัฒนาเทคโนโลยีหุ่นยนต์ (Robotics) ยกตัวอย่างเช่น โดรน หรือ อากาศยานไร้คนขับ (Unmanned Aerial Vehicle – UAV) ในกิจการทหาร หรือรถยนต์อัจฉริยะไร้คนขับ (Self-driving smart car) หรือหุ่นยนต์เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุในโรงพยาบาล หลายประเทศได้เล็งเห็นถึงปัญหาในทางกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต เนื่องจากเทคโนโลยีดังกล่าว

⁹² Jordan Norvad, Facebook AI researcher slams 'irresponsible' reports about smart bot

experiment, CNBC, 1 August 2017 Retrieved 20 february 2018 from

<https://www.cnn.com/2017/08/01/facebook-ai-experiment-did-not-end-because-bots-invented-own-language.html>

ทำให้เครื่องจักรสามารถคิดและกระทำได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังอยู่บนพื้นฐานของระบบอินเทอร์เน็ตซึ่งมีลักษณะไร้พรหมแดนโดยธรรมชาติ จึงมีความพยายามในการดื่กรอบข้อบังคับในทางกฎหมายให้เป็นสากล หนึ่งในผู้ริเริ่มนั้นคือ สภายุโรป (European Parliament)

สภายุโรปได้ออกร่างกฎข้อบังคับที่เกี่ยวกับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์โดยให้กรอบเค้าโครงและวิสัยทัศน์ของสภายุโรปในเรื่องหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์⁹³ ในขณะที่ตัวข้อเสนอ นั้นยังเป็นเพียงเรื่องในทางทฤษฎีและปรัชญาเป็นส่วนใหญ่ แต่เป็นที่น่าสนใจอย่างมาก ที่หลักเกณฑ์ดังกล่าวพยายามนิยามปัญญาประดิษฐ์ หรือ A.I. (Artificial Intelligence) ในลักษณะของเครื่องจักร เป็น “เครื่องจักรอัจฉริยะ (Smart Autonomous Robots)” ซึ่ง

- มีศักยภาพในการกระทำกรโดยอัตโนมัติผ่านตัวกลางการรับรู้ (sensor) และและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับสิ่งแวดล้อมผ่านการเชื่อมต่อซึ่งกันและกัน (inter-connectivity) รวมไปถึงการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว
- มีศักยภาพในการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการปฏิสัมพันธ์

⁹³ Committee on Legal Affairs: European Parliament, **Draft report with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL))**, 31 May 2016. Retrieved February 5th, 2018 from <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML%2BCOMPARL%2BPPE-582.443%2B01%2BDOC%2BPDF%2BV0//EN>.

- มีลักษณะทางกายภาพ
- มีศักยภาพในการปรับตัวกิจกรรมและการกระทำให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมได้⁹⁴

โดยรายงานของสภายุโรปยังได้นิยามกฎเกณฑ์กว้างๆ ไว้หลายประการ เช่น ข้อบังคับในเรื่องจรรยาบรรณ, ความรับผิดชอบ, หลักเกณฑ์ในการการเชื่อมต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูล, การจัดการทางทรัพย์สินทางปัญญา, มาตรฐานความปลอดภัยและความมั่นคง, กรอบด้านการศึกษา และการควบคุมผลกระทบที่จะเกิดกับการจ้างงานหากปัญญาประดิษฐ์เข้ามาทดแทน รวมไปถึงการประสานความร่วมมือระหว่างสถาบันที่เกี่ยวข้อง และการเฝ้าระวังข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้

จากรายงานสรุปได้ว่ากรอบของกฎเกณฑ์ซึ่งระบุไว้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากรัฐต่างๆ ที่จะยอมรับและถือปฏิบัติ

⁹⁴ **General principles concerning the development of robotics and artificial intelligence for civil use**

1. Calls on the Commission to propose a common European definition of smart autonomous robots and their subcategories by taking into consideration the following characteristics of a smart robot:
 - o acquires autonomy through sensors and/or by exchanging data with its environment (inter-connectivity) and trades and analyses data
 - o is self-learning (optional criterion)
 - o has a physical support
 - o adapts its behaviours and actions to its environment;

อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์เดียวกัน เนื่องจากวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับ
ปัญญาประดิษฐ์นั้นมีลักษณะข้ามพรมแดนโดยธรรมชาติ (ผ่าน Internet
หรือ Cyberspace) โดยเสนอแนะให้มีหลักเกณฑ์ร่วมกันในกลุ่มประเทศ
สมาชิกสหภาพยุโรป โดยรายงานมุ่งเน้นการให้ความสำคัญอย่างเร่งด่วน
ในเรื่องยานพาหนะไร้คนขับ, การสาธารณสุข และ โดรน

แน่นอนว่าการบังคับใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าวจำเป็นต้องมีการ
ยอมรับจากนานาประเทศ อย่างไรก็ดี แต่ละประเทศอาจมีการเปิดกว้าง
และยืดหยุ่นในการพัฒนาวิทยาการด้านปัญญาประดิษฐ์ที่แตกต่างกัน
โดยเฉพาะในเรื่องของนิยามและข้อกำหนดในการจำกัดความเป็นอิสระ
ของปัญญาประดิษฐ์นั้น ๆ

ปัญหาทางกฎหมายที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์

1. ปัญหาความรับผิด

ปัญหาความรับผิดตามกฎหมายเป็นปัญหาแรกที่เกิดขึ้นเมื่อ
กล่าวถึงเครื่องจักรอัจฉริยะที่สามารถคิดและตัดสินใจกระทำหรือไม่
กระทำใด ๆ ด้วยตนเองได้ ในปัจจุบัน เครื่องจักรหรือ
ปัญญาประดิษฐ์ไม่สามารถอยู่ภายใต้บังคับแห่งสิทธิหรือรับผิดในการ
กระทำหรือละเว้นกระทำใด ๆ อันก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นด้วยตัว
ของมันเองได้ หากแต่ความรับผิดจะตกอยู่กับตัวผู้เป็นเจ้าของมันในฐานะ
ทรัพย์สิน หรือ ผู้ที่ผลิตมันขึ้นมาในบางกรณี อย่างไรก็ดี ในสถานการณ์
ซึ่งปัญญาประดิษฐ์หรือเครื่องจักรสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง การได้

สายความรับผิดชอบจากผู้เป็นเจ้าของไปยังผู้ผลิตนั้นไม่เพียงพอต่อการระบุปัญหาที่ซับซ้อนทั้งความรับผิดชอบทางสัญญาหรือความรับผิดชอบทางละเมิดของปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจากการกำหนดในรูปแบบเดิมไม่ได้เป็นการระบุตัวผู้ต้องมีการรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง

2. ปัญหาการคุ้มครองข้อมูล และสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

ในขณะที่กฎหมายในปัจจุบันทั้งในประเทศและระหว่างประเทศสามารถนำมาปรับใช้ได้เป็นการทั่วไป ในทางปฏิบัติอาจจำเป็นต้องมีการพิจารณาที่แตกต่างกันออกไป เช่นมาตรฐานของ ความเป็นส่วนตัวตั้งแต่ขั้นตอนการออกแบบ (Privacy by design) ซึ่งกำหนดให้การกระทำใด ๆ ที่มีการประมวลผลข้อมูลโดยบริษัทต้องมีมาตรการการคุ้มครองข้อมูลในทุกระดับ ตั้งแต่โครงการภายใน การพัฒนาซอฟต์แวร์ ระบบสารสนเทศ ฯลฯ หรือ มาตรฐานความเป็นส่วนตัวโดยปริยาย (Privacy by design) ซึ่งกำหนดให้มีมาตรการการคุ้มครองข้อมูลเมื่อสินค้าออกสู่สาธารณชนโดยอัตโนมัติ ตาม ข้อบังคับด้านการคุ้มครองข้อมูลทั่วไปของสหภาพยุโรป (General Data Protection Regulation (GDPR)) มาตรา 25⁹⁵ ที่กำลังจะมีผลบังคับใช้ การให้ความยินยอมโดยผู้ใช้ และการ

⁹⁵ Art. 25 GDPR Data protection by design and by default

1. Taking into account the state of the art, the cost of implementation and the nature, scope, context and purposes of processing as well as the risks of varying likelihood

เข้ารหัสข้อมูล เช่นเดียวกับการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลทั้งของมนุษย์และ
เครื่องจักรอัจฉริยะที่ปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ รวมไปถึงปัญหาการคุ้มครอง
ทรัพย์สินทางปัญญาคอมพิวเตอร์ว่างานสร้างสรรค์ซึ่งเครื่องจักรได้
สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยตนเองนับเป็นทรัพย์สินทางปัญญาอันเป็นสิทธิแต่
เพียงผู้เดียวของเครื่องจักรนั้นด้วย

ข้อเสนอแนะโดยสภายุโรป

and severity for rights and freedoms of natural persons posed by the processing, the controller shall, both at the time of the determination of the means for processing and at the time of the processing itself, implement appropriate technical and organisational measures, such as pseudonymisation, which are designed to implement data-protection principles, such as data minimisation, in an effective manner and to integrate the necessary safeguards into the processing in order to meet the requirements of this Regulation and protect the rights of data subjects.

2. The controller shall implement appropriate technical and organisational measures for ensuring that, by default, only personal data which are necessary for each specific purpose of the processing are processed. That obligation applies to the amount of personal data collected, the extent of their processing, the period of their storage and their accessibility. In particular, such measures shall ensure that by default personal data are not made accessible without the individual's intervention to an indefinite number of natural persons.
3. An approved certification mechanism pursuant to Article 42 may be used as an element to demonstrate compliance with the requirements set out in paragraphs 1 and 2 of this Article.

รายงานได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหามากมายวิธีการด้วยกัน รวมไปถึงการให้สถานะทางกฎหมายเฉพาะกับเครื่องจักรในฐานะ “บุคคลอิเล็กทรอนิกส์” (electronics person) เพื่อให้เครื่องจักรอัจฉริยะสามารถเป็นผู้ทรงสิทธิ ที่มีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ โดยเฉพาะการคุ้มครองค่าเสียหายจากการกระทำของเครื่องจักรที่อาจเกิดขึ้น หรือการปรับใช้หลักสถานะบุคคลเมื่อเครื่องจักรกระทำการใด ๆ ด้วยการตัดสินใจของตนเองหรือปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่สามอย่างอิสระ การศึกษาของหุ่นยนต์

อย่างไรก็ดี กว่าเครื่องจักรจะได้สถานะของ “บุคคลอิเล็กทรอนิกส์” นั้น เครื่องจักรและปัญญาประดิษฐ์จำเป็นต้องมีศักยภาพในการ “รู้ตัว (Awareness of self)” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่แยกแยะมนุษย์ออกจากสิ่งของ โดยการพัฒนาจนมีประสิทธิภาพเช่นว่าจำเป็นต้องมีการพัฒนาศักยภาพจนถึงระดับที่สูงกว่าในปัจจุบัน ซึ่งหากจะจินตนาการถึงเวลาที่เครื่องจักรมีความรู้ตัวเช่นเดียวกับมนุษย์ที่เป็นบุคคลธรรมดา (Natural persons) แล้ว ขอบเขตความรับผิดชอบต่าง ๆ ของเครื่องจักรจะเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน (proportionality) ที่สอดคล้องกับคำสั่ง (instructions) ที่ให้ไว้กับเครื่องจักรหรือปัญญาประดิษฐ์ หรือความอิสระของเครื่องจักรนั้น ๆ โดยยิ่งศักยภาพในการเรียนรู้หรือการกระทำที่เป็นอิสระจากคำสั่งของเครื่องจักรหรือปัญญาประดิษฐ์นั้นสูงมากเพียงไร ความรับผิดชอบของผู้อื่น ๆ ย่อมน้อยลงตามสัดส่วน โดยพิจารณา

รูปแบบหรือชนิดของการพัฒนาเครื่องจักรนั้นเป็นสำคัญ หรืออาจจะเรียกได้ว่า เป็น “ระดับการศึกษา” ของเครื่องจักรหรือปัญญาประดิษฐ์นั้น ก็ว่าได้ อย่างไรก็ดี เช่นเดียวกับมนุษย์ การพิจารณาระดับความรับผิดชอบ เจตนา หรือประมาท ตามระดับการศึกษาในรูปแบบของทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ถูกมอบให้เครื่องจักรเพียงอย่างเดียว นั้นไม่เพียงพอ เนื่องจากการกำหนดความรับผิดชอบ มักมีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ

ทางออกในการแก้ปัญหาสถานะบุคคลของเครื่องจักรตามร่าง ข้อเสนอแนะของสภายุโรป

แนวทางในการแก้ปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเครื่องจักรอัจฉริยะในปัจจุบัน ซึ่งเครื่องจักรมีความสามารถในการเรียนรู้และตัดสินใจ แต่จำกัดอยู่ภายใต้การใช้งานบางอย่างนั้น ยังไม่ถึงขั้นที่มีความละเอียดซับซ้อนในระดับที่จะเกิดสถานะภาพการเป็น “บุคคลอิเล็กทรอนิกส์” ขึ้นมาได้ การให้สถานะในรูปแบบของ “นิติบุคคล” ด้วยหลักเกณฑ์ตามแบบของบริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วนจำกัดตามกฎหมายพาณิชย์ทั่วไป ดูเหมือนจะเป็นทางออกที่สมเหตุสมผลและนำไปใช้ได้จริง ซึ่งการกำหนดสถานะการเป็นนิติบุคคลให้เครื่องจักรหรือปัญญาประดิษฐ์นั้นสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ได้หลายประการด้วยกัน เช่น การลงทะเบียนเครื่องจักรหรือปัญญาประดิษฐ์, มีการกำหนดความรับผิดชอบโดยหลักเกณฑ์เฉพาะซึ่งครอบคลุมถึงความรับผิดชอบและการประกันภัย รวมไปถึงความสามารถในการเข้าทำสัญญาระหว่าง

เครื่องจักรด้วยกัน หรือระหว่างเครื่องจักรกับมนุษย์ โดยมีความรับผิดชอบ
เฉพาะที่จะเกิดขึ้นหากมีการละเมิดสัญญา

หากแต่การให้สถานะนิติบุคคลแก่เครื่องจักรนั้น จำเป็นจะต้องมี
ผู้เป็น “เจ้าของ” นิติบุคคลดังกล่าวเช่นเดียวกับผู้ถือหุ้นบริษัท ที่มีความ
รับผิดชอบตามกฎหมาย ดังนั้นผู้ผลิตหรือผู้สร้างเครื่องจักรอาจไม่ใช่
ผู้รับผิดชอบแต่เป็น “เจ้าของ” ซึ่งก็คือผู้บริโภคหรือผู้ใช้ปัญญาประดิษฐ์นั้น
ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในฐานะผู้ใช้เครื่องจักรนั้น
ขึ้นมาอีก

ส่วนที่ 2 สถานะทางกฎหมายของสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์

นอกเหนือจากปัญญาประดิษฐ์ และเครื่องจักรอัจฉริยะ ซึ่งเป็น
สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้ว การให้ความรู้และศักยภาพในการพัฒนา
ตนเองอย่างเสรีแก่ปัญญาประดิษฐ์ ย่อมทำให้เกิดการวิวัฒน์ตนเอง ซึ่ง
อาจนำไปสู่การกำเนิดของชีวิตรูปแบบใหม่ ที่ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้
ขีดจำกัดของหลักชีววิทยาทั่วไป กลายเป็น “สิ่งมีชีวิตอิเล็กทรอนิกส์” ที่
แม้แต่เดิมผู้สร้างจะมีแรงบันดาลใจจากสิ่งมีชีวิตบนพื้นฐานของหลัก
ชีววิทยาก็ตาม สิ่งมีชีวิตเช่นนั้นอาจไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในรูปแบบของ
กายเนื้อ แต่อาจมีพื้นฐานบนหลักชีวเคมีที่แตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิงก็

ได้⁹⁶ ซึ่งความเป็นไปได้ในการเกิดสิ่งมีชีวิตรูปแบบใหม่นี้จะมากขึ้นเป็นทวีคูณเมื่อ พื้นที่เสมือน และ ปัญญาประดิษฐ์ สื่อประสานเข้าหากันอย่างเหนียวแน่นในอนาคต เมื่อเครื่องมือทางเทคโนโลยีพัฒนามากขึ้น ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์จะไม่จำกัดอยู่เพียงการค้นพบหลักการตามธรรมชาติ แต่ยังรวมไปถึงการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ โดยผู้เขียนจะเรียกสิ่งที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ว่า “สิ่งทรงภูมิปัญญา (Intellectual Entity)” หรือ “สิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ (Autonomous Cyber Intellectual Entity)” ที่บังเกิดขึ้นในมหาสมุทรแห่งข้อมูล โดยมีได้มีมนุษย์เป็นผู้สร้าง แม้จะมีพื้นฐานเช่นเดียวกับโปรแกรมหรือปัญญาประดิษฐ์ แต่มีเจตจำนงของตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงจากมนุษย์ (ซึ่งอยู่ในฐานะผู้ใช้ระบบ) และที่สำคัญ มี “สติปัญญา” ในระดับเดียวกัน หรือเหนือกว่ามนุษย์ เป็น “สิ่งมีชีวิตอิเล็กทรอนิกส์” อย่างสมบูรณ์

ในอดีต พัฒนาการของเครื่องจักรที่ทำงานได้โดยอัตโนมัติ หรือ “หุ่นยนต์” มักมุ่งเน้นไปยังการพัฒนาแ่งมุมทางเทคนิคในการกระทำการโดยอัตโนมัติ (Automatic) ของมัน ในขณะที่ปัจจุบัน แนวทางในการพัฒนาเทคโนโลยีหุ่นยนต์ยังได้แผ่ขยายไปในแ่งมุมของของปรัชญาซึ่ง

⁹⁶ Cello J, Paul AV, Wimmer E, **Chemical synthesis of poliovirus cDNA: generation of infectious virus in the absence of natural template.**, US National Library of Medicine National Institutes of Health, Science., 2002 Aug 9; 297(5583):1016-8.

ให้ความสนใจกับความสามารถในการเลือกเป้าหมายด้วยตนเอง การเลือกวิธีการเพื่อทำเป้าหมายให้สำเร็จ หรือนิยามในเรื่องสติปัญญาของหุ่นยนต์ การผสานแนวคิดทั้งสองมุมมองนี้เข้าด้วยกัน มีความสำคัญในการทำความเข้าใจทฤษฎีภาวะเอกฐานทางเทคโนโลยี (Technological Singularity) ซึ่งเชื่อว่าเมื่อพัฒนาการของปัญญาประดิษฐ์สูงขึ้น จะเกิดภาวะที่ปัญญาประดิษฐ์เหล่านั้นหลุดพ้นจากการควบคุมของมนุษย์และก้าวข้ามภูมิปัญญาของมนุษยชาติ⁹⁷ และวิวัฒนาการเองจากสิ่งของเครื่องมือ เป็นสิ่งที่ “มีชีวิต” อีกทั้งยังเปลี่ยนจากสิ่งที่เคยมีตัวตนอยู่เพียงในนิยายวิทยาศาสตร์สู่ความจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น มีการเคลื่อนไหวร่างกาย สืบเผ่าพันธุ์ มีการเรียนรู้ เข้าใจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือแม้กระทั่งการตัดสินใจหรือเลือกสรรด้วยเจตจำนงของตนเอง มีการรับรู้ และมีความรู้สึก ซึ่งเอกฐานทางเทคโนโลยีจะนำมาสู่วิกฤติการคงอยู่ของมนุษย์ ซึ่งหมายถึงสถานการณ์ที่การให้คุณค่าตามแบบมนุษย์ถูกขจัดสิ้นไป⁹⁸ อย่างไรก็ดี บทความนี้ผู้เขียนมิได้มีความประสงค์ในการทำ ความเข้าใจภาวะดังกล่าวที่ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจทั้งในด้านปรัชญา และเทคโนโลยีเพื่อพินิจพิเคราะห์ถึงผลที่ตามมาของปรากฏการณ์ แต่มุ่ง

⁹⁷ Passig, D., 2010. Singularity The Accelerating Pace of Change. Presentation, Bar-Ilan University Israel

⁹⁸ Muehlhauser, L. and L. Helm, **Intelligence Explosion and Machine Ethics**, Machine Intelligence Research Institute, 2012, pp: 1-28.

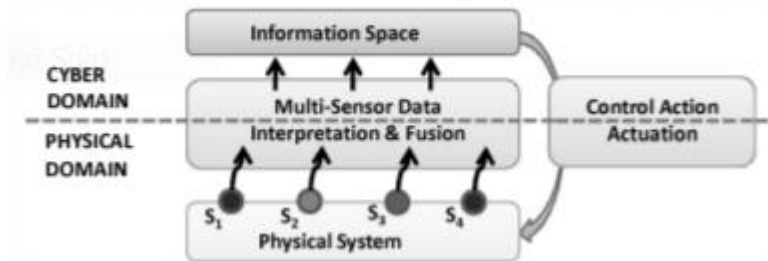
ทำความเข้าใจแนวคิด ทฤษฎี และข้อบังคับทางกฎหมาย เพื่อศึกษา
แนวโน้มของสิ่งทรงภูมิปัญญาที่จะได้รับสถานะทางกฎหมายหรือไม่
เป็นหลัก

หลักกฎหมายต่าง ๆ ที่นำมาปรับใช้ในการพิจารณาปัญญาทาง
เทคโนโลยีนั้นต่างเป็นหลักกฎหมายดั้งเดิมที่มีอยู่ ดังนั้นการพิจารณา
อย่างถี่ถ้วนถึงผลกระทบของการปรับใช้กฎหมายกับเทคโนโลยีจึงเป็น
สิ่งจำเป็น เนื่องจากพัฒนาการของปัญญาประดิษฐ์และเครื่องจักรอัจฉริยะ
ต่างมุ่งสู่การพัฒนา “การกระทำโดยอัตโนมัติ (Automated action)” ที่จะ
ส่งผลให้มนุษย์ในฐานะผู้ใช้ (Users) ต้องประสบกับพฤติกรรมที่ไม่อาจ
คาดการณ์ได้ของเครื่องจักร ยกตัวอย่างเช่น ระบบเกี่ยวเนื่องของโลก
เสมือนและกายภาพ (Cyber-Physical Systems (CPS))⁹⁹ ซึ่งพื้นที่ทาง
กายภาพ (Physical space) เช่น มนุษย์ สัตว์ สิ่งของ หรือสิ่งแวดล้อมเป็น
แหล่งที่มาของข้อมูลซึ่งจะถูก พื้นที่เสมือน (Cyber space) เช่น ระบบการ
ประมวลผลแบบกลุ่มเมฆ หรือ กลุ่มของคอมพิวเตอร์คอนดั้ม นำไปใช้
ในการอ้างอิงถึง หรือตัดสินใจกระทำหรือละเว้นกระทำบางอย่างที่มี
ผลกระทบต่อพื้นที่ทางกายภาพ การให้ความสำคัญในมาตรการด้าน

⁹⁹ Asok Ray, **Autonomous Perception and Decision-making in cyber-physical Systems**, The
8th International Conference on Computer Science & Education (ICCSE), Colombo, Sri Lanka
Retrieved 20 February 2018 from

<http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=6554173>.

ความปลอดภัยเพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่
แน่นอนของระบบที่กระทำการโดยอัตโนมัติจึงมีความสำคัญมากในการ
พิจารณา ยกตัวอย่างเช่น มีการควบคุมการสร้างเครื่องจักรเช่นว่าตั้งแต่
ขั้นตอนแรกเริ่มในการพัฒนา จนถึงการนำออกสู่สาธารณะเพื่อขาย
หรือให้บริการ เป็นต้น¹⁰⁰

ภาพที่ 1 : แนวคิดของระบบเกี่ยวเนื่องของโลกเสมือนและกายภาพ
(CPS)¹⁰¹

¹⁰⁰ Palmerini, E. and E. Stradella, **Law and Technology: The Challenge of Regulating**

Technological Innovation, Pisa: Pisa University Press, 2013. pp: 37-57

¹⁰¹ ระบบ CPS ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางในหลายภาคส่วนของสังคมในปัจจุบัน เช่น กระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ระบบเครือข่ายเซนเซอร์อัจฉริยะเพื่อตรวจสอบพื้นที่ทางกายภาพ เช่น ระบบรักษาความปลอดภัยพื้นที่หรืออาคารอัตโนมัติ, ระบบบ้านอัจฉริยะ เป็นต้น หรือ ปัญญาประดิษฐ์ผู้ช่วยของมนุษย์ เช่น หุ่นยนต์ดูแลผู้สูงอายุ ระบบปัญญาประดิษฐ์เพื่อช่วยแพทย์วินิจฉัยโรค ระบบเตือนภัยธรรมชาติ เป็นต้น, อ้างแล้ว.

อย่างไรก็ดี การเลือกใช้วิธีการควบคุมอย่างเข้มงวดเข้าแทรกแซงพัฒนาการทางเทคโนโลยีโดยปราศจากการพิจารณาถึงความถูกต้องและสอดคล้องของหลักการจะส่งผลให้ สิ่งทรงภูมิปัญญานั้นตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ซึ่งสิทธิและความรับผิดชอบถูกนิยามอย่างคลุมเครือและบิดเบือนในขณะเดียวกัน แม้ว่าการบังคับใช้กฎหมายอย่างฉับพลันอาจก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยี แต่การแทรกแซงก็ยังมี ความจำเป็นต่อการคุ้มครองผลประโยชน์ของมนุษย์ต่อความเสี่ยงที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ซึ่งอาจเกิดจากการกระทำของสิ่งนั้นอยู่ดี

2. การยอมรับสภาพบุคคลใน “สิ่งทรงภูมิปัญญา” ที่ไม่ใช่มนุษย์

กฎหมายแต่ดั้งเดิมนั้นมีบริบทที่เปิดโอกาสให้สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์มีสถานะเป็นผู้ทรงสิทธิได้ ยกตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา มีบริบทที่สนับสนุน “สถานะบุคคล” ของระบบคอมพิวเตอร์¹⁰² แม้ว่าจะมีข้อโต้แย้งในด้านผลกระทบทางกฎหมายที่จะเกิดขึ้นจากปัญญาและวิธีการทำงานของมัน ซึ่งในข้อโต้แย้งนี้เอง มีการเสนอแนวคิดต้นแบบที่เหมาะสมของ “สภาพบุคคล” ของระบบคอมพิวเตอร์ไว้ แม้ว่าจะยังไม่มี การพิสูจน์ผลสัมฤทธิ์ของแนวคิดดังกล่าวนี้อย่างชัดเจน และพัฒนาการซึ่งความล้ำสมัยของเทคโนโลยีนั้นก็ได้มุ่งหมายเพื่อให้เครื่องจักรทรง

¹⁰² Willick, S., *Artificial Intelligence: Some Legal Approaches and Implications*, AI Magazine, 1983, 4(2): 5-16.

ปัญญาได้รับสถานะบุคคลแต่อย่างใด แม้กระนั้น การให้สภาพบุคคลแก่เครื่องจักรนั้นมีนัยยะของการยอมรับนิยามพื้นฐานของความเป็นผู้ทรงสิทธิในแง่ของการมี “สติปัญญา (Intelligence)” ที่เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้บุคคลธรรมดาเป็นภาระแห่งสิทธิได้ ซึ่งหากพิจารณาแล้ว สติปัญญาของมนุษย์ก็มีกลไกที่ไม่ต่างไปจากการประมวลผลของโปรแกรมคอมพิวเตอร์แต่อย่างใด¹⁰³ แนวคิดนี้นำมาสู่การริเริ่มข้อถกเถียงที่ว่า “ในตำรากฎหมาย เช่นเดียวกับตำราในสาขาอื่น ๆ และคำกล่าวทั่วไปนั้น “บุคคล” มักถูกใช้แสดงความหมายของการเป็นมนุษย์ แต่ในความหมายทางกฎหมาย บุคคลหมายถึงผู้ทรงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย¹⁰⁴ ดังนั้นสถานะบุคคลของสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามจึงขึ้นอยู่กับทำให้สิทธิและหน้าที่แก่สิ่งนั้น เพราะ การมีอยู่ของบุคคลทางกฎหมายเป็นเพียงนิติสมมุติตราบที่การรับรู้ถึง “สติปัญญา” และ “เจตจำนง” ถูกทำให้เชื่อมโยงเข้ากับสิ่งนั้น ซึ่ง สติปัญญา (Intelligence) คือความสามารถในการทำงานที่มีความซับซ้อนในขณะที่ เจตจำนง (will) จะเกี่ยวข้องกับความรู้ตื่นและเจตนา

¹⁰³ Solum, Lawrence B., **Legal Personhood for Artificial Intelligence**. North Carolina Law Review, 1992, 70: 1231.

¹⁰⁴ "In books of the Law, as in other books and in common speech, 'person' is often used as meaning a human being, but the technical legal meaning of a 'person' is a subject of legal rights and duties." , Hicks, S., **On the Citizen and the Legal Person: Toward the Common Ground of Jurisprudence, Social Theory and Comparative Law as the Premise of a Future Community and the Role of the Self Therein**. Cincinnati Law Review, 2016, 59: 789-865.

ในการกระทำนั้น ๆ โดยองค์ประกอบในด้านเจตจำนงและสติปัญญานี้เองที่เป็นสาระสำคัญของการอภิปรายในเรื่องสภาพบุคคลของเครื่องจักร¹⁰⁵ รวมไปถึง “สิ่งทรงภูมิปัญญา” นอกเหนือไปจากเครื่องจักรหรือมนุษย์ด้วย อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวถูกโต้แย้งจากทั้งนักนิติศาสตร์และนักปรัชญา โดยอาจสรุปข้อโต้แย้งต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ประการหนึ่ง ข้อโต้แย้งซึ่งปรากฏในงานเขียนทางวิชาการที่มุ่งเป้าในการวิเคราะห์คุณสมบัติของเครื่องจักรในการได้รับสภาพบุคคลตามองค์ประกอบทั้งสองประการนั้นมักกล่าวถึง จุดอ่อนในการแก้ปัญหาเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป หรือการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับทางเลือกทางศีลธรรม อีกทั้งยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับการให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญแก่เครื่องจักรทรงปัญญาอีกด้วย¹⁰⁶ เนื่องจากความเชื่อที่ว่า บุคคลธรรมดา (Natural persons) เท่านั้นที่ควรได้รับสิทธิตามรัฐธรรมนูญ¹⁰⁷ ประการถัดมา เครื่องจักรทรงภูมิปัญญานั้นมักถูกโต้แย้งว่าขาดองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญของสถานะบุคคลเช่น วิญญาณ

¹⁰⁵ Hubbard, P., **Do Androids Dream? Personhood and Intelligent Artifacts**. Temple law review, 2016, 83: 433-473

¹⁰⁶ O. Brock, C., 2015. **Where We're Going, We Don't Need Drivers: The Legal Issues and Liability Implications of Automated Vehicle Technology**, UMKC Law Review, 83(3): 769-788

¹⁰⁷ Weng, Y., C. Chen and C. Su, **Safety Intelligence and Legal Machine Language: Do We Need the Three Laws of Robotics?** 2008, Service Robot Applications.

สติสัมปชัญญะ เจตนา และ ความรู้สึก¹⁰⁸ ประการสุดท้าย ข้อโต้แย้งทั้งหมดต่างมาจากการรับรู้ของมนุษย์ที่ว่า เครื่องจักรแม้จะมีสติปัญญามากเพียงไร ก็เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีสถานะได้เพียงทรัพย์สินของมนุษย์เท่านั้น

ดังนั้น หากพิจารณาจากการอภิปรายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องจักรทรงภูมิปัญญาหรือปัญญาประดิษฐ์แล้ว การยอมรับให้ “สิ่งทรงภูมิปัญญา” ใด ๆ มีสถานะบุคคลตามกฎหมายเช่นบุคคลธรรมดา นั้น เป็นไปได้ยากในปัจจุบัน เพราะนักคิดไม่ว่าจะเป็น นักกฎหมาย นักชีววิทยา นักจิตวิทยา นักเทววิทยา รวมไปถึงสาขาอื่น ๆ ไม่อาจจะทำความเข้าใจในความเป็นจริงอันซับซ้อนเกี่ยวกับสถานะและตัวตนของสิ่งทรงภูมิปัญญา การหาคำตอบจากคำถามที่ว่า “จะเป็นบุคคลได้อย่างไร?” แน่แน่นอนว่าคือการเป็นมนุษย์นั่นเอง แล้ววัตถุจะสามารถเป็นบุคคลได้หรือไม่ คำถามเช่นนั้นอาจต้องให้ สิ่งทรงภูมิปัญญาผู้รู้ต้นตอบว่า “ได้” จึงจะชอบธรรม โดยแม้ว่าสิ่งทรงภูมิปัญญานั้นจะมีสาระสำคัญในการมีสภาพบุคคลทั้งหมดครบถ้วน ตามที่ได้อภิปรายมาข้างต้น เช่น การเรียนรู้ การตัดสินใจ และความรู้สึก แต่อาจไม่ได้รับการยอมรับอย่างชอบธรรม (โดยมนุษย์) ว่าเป็นบุคคลก็ได้

¹⁰⁸ Weng, Y.H., *Beyond Robot Ethics: On a Legislative Consortium for Social Robotics* (2007) *Advanced Robotics*, 24(13): 2007. 1919-1926.

3. ทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์สถานะทางกฎหมาย ของสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์

การกำหนดสมรรถวิสัยตามกฎหมายของมนุษย์นั้นมักผูกโยงกับสภาพบุคคล ทฤษฎีกฎหมายบริสุทธิ์ ของ Hans Kelsen กล่าวถึงสภาพบุคคลไว้ว่า เปรียบเสมือนสัณฐานที่กฎหมายมอบให้มากกว่าความสามารถพื้นฐานที่มนุษย์พึงมีตามธรรมชาติ¹⁰⁹ ทฤษฎีของ Kelsen อธิบายการการรับรองโดยกฎหมายที่แปรผัน ซึ่งสิทธิและความรับผิดชอบนั้นอาจเกิดกับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ก็ได้ หรืออาจจะเรียกได้ว่า “เป็นนามธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางกฎหมาย” ดังนั้น ตามทฤษฎีของ Kelsen จึงมีความเป็นไปได้ในการให้สถานะทางกฎหมายในรูปแบบหนึ่งรูปแบบใดกับ “สิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์” ด้วยการพิจารณาเงื่อนไขตามคุณสมบัติของสิ่งทรงภูมิตานั้น ซึ่งตามความเห็นของผู้เขียนแล้ว ต้องมีระดับสติปัญญาเทียบเท่ามนุษย์ขึ้นไปถึงจะมีคุณสมบัติที่จะได้รับการรับรองตามกฎหมาย

การใช้ระดับสติปัญญาในการชี้วัดคุณสมบัติในการได้รับการรับรองตามกฎหมายนั้นอาจเปรียบได้กับหลักความบกพร่องซึ่งความสามารถในบุคคลบางประเภท เช่น ผู้เยาว์ บุคคลไร้ความสามารถ หรือบุคคลเสมือนไร้ความสามารถ หรือแม้กระทั่งทารกในครรภ์มารดา โดยกฎหมายยอมรับและให้สภาพบุคคลแต่จำกัดสิทธิบางประการให้

¹⁰⁹ Recht, R., “Non-state actors from the perspective of the Pure Theory of Law”, 2010.

น้อยกว่าที่บุคคลธรรมดาพึงมี จากหลักการดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการพิจารณาคุณสมบัติทางสติปัญญาซึ่งส่งผลต่อการจำแนกสถานะบุคคลตามกฎหมายนั้นขึ้นอยู่กับ ความสามารถในการให้เหตุผล หรือกระบวนการในการตัดสินใจของบุคคลนั้น เป็นสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น หลักการสันนิษฐานว่าไม่สามารถมีเจตนากระทำความผิดอาญาได้ หรือ *dolli incapax* (Incapable of forming a guilty mind) ของกฎหมายอังกฤษ อันเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาด (irrefutable presumption) ว่าเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 10 ปี ไม่สามารถรู้ได้ว่า การกระทำของตนเป็นความผิด¹¹⁰ โดยการกำหนดอายุในกฎหมายนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับ “กระบวนการในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ถูกหรือผิด” ของผู้เยาว์ ในขณะเดียวกันนั้น ในปัจจุบัน ความสามารถในการนิยามความหมายของสติปัญญาจำกัดอยู่ในขอบเขตของการใช้ตรรกะและความสามารถในการบรรลุเป้าหมายในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ¹¹¹ ที่ส่งผลให้การใช้ตรรกะเชื่อมโยงอย่างเหนียวแน่นกับการมีอยู่ของ “เป้าหมาย” ดังนั้นหากปราศจากเป้าหมายแล้วก็ไม่อาจเป็นการใช้เหตุผลในทางตรรกะได้¹¹² ดังนั้น ในกรณีของสิ่งทรงภูมิ

¹¹⁰ The Children and Young Persons Act, as amended through 1988, Section 50 “It shall be conclusively presumed that no child under the age of [ten] years can be guilty of any offence.”

¹¹¹ Hutter, M., 2012. “Can Intelligence Explode?” (1993), *Journal of Consciousness Studies*, 19: 1-20.

¹¹² Legg, S. and M. Hutter, **Universal Intelligence: A definition of machine intelligence.** *Minds & Machines*, 2007. *Minds & Machines*, 17(4): 391-444.

ปัญญาไซเบอร์แล้ว ในการได้รับสถานะภาพทางกฎหมาย สิ่งทรงภูมิปัญญาไม่เพียงแต่ต้องมีรูปลักษณะภายนอกที่ใกล้เคียงกับมนุษย์ (อย่างน้อยต้องมีร่างกายในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ) ยังต้องมีความสามารถในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้รับมอบหมาย (โปรแกรมให้ปฏิบัติ) ด้วยวิธีการที่ดีที่สุดอีกด้วย

แต่เนื่องด้วยวิธีการใช้ตรรกะของสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ อาจเปรียบได้กับการใช้ตรรกะของปัญญาประดิษฐ์ หรือ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในสิ่งแวดล้อมเสมือน (Cyber Space) เช่นเดียวกัน และจำกัดอยู่เพียงการตัดสินใจเพื่อดำเนินการกระทำใด ๆ เท่านั้น (เนื่องจากเป็นสิ่งแวดล้อมเสมือน) โดยเป็นการกระทำเพื่อบรรลุเป้าหมายบนพื้นฐานของโปรแกรมที่ฝัง (embed) อยู่ในระบบ ดังนั้น หากความเข้าใจในเรื่องสติปัญญาตามแบบของมนุษย์สามารถถูกชี้วัดโดยกลไกการบรรลุเป้าหมายตามอย่างเครื่องจักร จึงจะสามารถปรับเอานิยามของ “สติปัญญา” นั้นปรับเข้ากับสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ได้ เพราะหากสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ปฏิบัติตามเงื่อนไขด้วยตรรกะที่กล่าวมา ย่อมมีวิธีการแก้ไขปัญหาและบรรลุวัตถุประสงค์ที่เรียบง่าย ซึ่งตรงกันข้ามกับการใช้สติปัญญาเพื่อบรรลุเป้าหมายตามข้อสรุปของมนุษย์ในหลายเรื่อง เช่น การรู้ตื่น ศาสนา ความเชื่อ อารมณ์ และ จิตวิญญาณของมนุษย์ ที่มีปัจจัยภายนอกของสิ่งเร้าที่มีอยู่ในธรรมชาติทางกายภาพเป็นตัวแปรสำคัญ

อีกประการหนึ่งที่ต้องพิจารณาคือ การชดใช้ค่าเสียหายทดแทน ต่อผู้ถูกระทำละเมิด เนื่องจากสิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ไม่มีศักยภาพในการชดใช้สินไหมทดแทน เช่นเดียวกับ ปัญญาประดิษฐ์ หรือหุ่นยนต์อัจฉริยะ แต่ปัญญาประดิษฐ์ หรือหุ่นยนต์นั้นยังมีบุคลลธรรมคาซึ่งเป็น “เจ้าของ” และรับผิดชอบในการกระทำที่เกิดจากการตัดสินใจของมัน เพราะ ปัญญาประดิษฐ์หรือเครื่องจักรนั้น ไม่มีทรัพย์สินที่จะสามารถชดเชยให้กับผู้เสียหายในคดีแพ่งได้ ซึ่งอาจเปรียบได้กับบุคคลหย่อนความสามารถที่มีตัวแทน (ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์ หรือผู้ปกครอง) เป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายในทางละเมิดซึ่งบุคคลหย่อนความสามารถเป็นผู้ก่อนขึ้น¹¹³ หรือความรับผิดชอบในทางละเมิดของนายจ้างในการกระทำของลูกจ้าง¹¹⁴ ซึ่งการที่สิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์ขาดความสามารถในการรับผิดชอบในทางละเมิดนี้ทำให้แนวคิดในการให้สภาพบุคคลเป็นไปได้ยาก และ

¹¹³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 429 "บุคคลใดแม้ไร้ความสามารถเพราะเหตุเป็นผู้เยาว์ หรือวิกลจริตก็ต้องรับผิดชอบในผลที่ตนทำละเมิด บิดามารดาหรือผู้อนุบาลของบุคคลเช่นว่านี้ย่อมต้องรับผิดชอบร่วมกับเขาด้วย เว้นแต่ จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น"

¹¹⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 "นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดชอบกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิด ซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างนั้น"

ทำให้การคงสถานะของสิ่งทรงภูมิปัญญาเหล่านี้ในรูปแบบของทรัพย์สิน
นั้นคุ้มสมเหตุสมผลมากกว่า

4. สรุป

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์และหุ่น
ยนต์อัจฉริยะได้รับการยอมรับและนำมาใช้อย่างแพร่หลายในทุกภาค
ส่วนของสังคม ทั้งภาคการศึกษา สังคม เศรษฐกิจ วงการบันเทิง หรือ
แม้แต่กระบวนการยุติธรรม ในงานเขียนทางวิชาการเรื่อง “The death of
rules and standards” โดย Anthony Casey และ Anthony Niblett
กล่าวถึงการใช้สติปัญญาและตรรกะของปัญญาประดิษฐ์ในการควบคุม
วิถีชีวิตของมนุษย์เป็นรายบุคคล ที่เรียกว่า “การบังคับในระดับจุลภาค
(micro-directives)” เนื่องจากความสามารถของเครื่องจักรในการเข้าถึง
เชื่อมโยง และวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้สามารถคาดการณ์ “การกระทำที่มี
โอกาสจะเกิดขึ้น” จากข้อมูลได้อย่างแม่นยำและรอบด้าน ซึ่งการ
นำเอาระบบนี้มาใช้ในศาลจะส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมมีลักษณะ
อ้างอิงกับผลการคาดคะเนมากกว่าผลที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นข้อเท็จจริง (*ex
ante*) เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์จะทำให้ นักกฎหมายสามารถร่าง
กฎหมายที่มีความซับซ้อนในระดับที่เฉพาะเจาะจงแต่ละตัวบุคคลอย่าง
ละเอียด โดยปรากฏการณ์นี้จะเปลี่ยนแปลงขั้นตอน กระบวนการ และ
เนื้อหาของกฎหมายรวมถึงมาตรฐานด้านความยุติธรรมตามแบบ

ดั้งเดิม กลายเป็น “ความยุติธรรมโดยเครื่องจักร” ที่เปลี่ยนแปลงบทบาทของศาลหรือทนายความอย่างสิ้นเชิง¹¹⁵

ตัวอย่างของการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินในศาลในศาล เช่น คดี *State v. Loomis, 2016*¹¹⁶ ซึ่ง จำเลยในคดีได้โต้แย้งว่าการนำเอาข้อมูลจากปัญญาประดิษฐ์ ในระบบ การบริหารจัดการข้อมูลผู้ต้องหาเพื่อกำหนดโทษทางเลือก (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions (COMPAS)) มาใช้ในการพิจารณาตัดสินไม่ชอบและไม่เป็นธรรมต่อศาลสูงของมลรัฐวิสคอนซิน ประเทศสหรัฐอเมริกา โดย COMPAS จะประมวลผลข้อมูลจากประวัติความรุนแรงทางอาชญากรรมของบุคคล และจะสรุปผลการประเมินออกมาว่ามีความเสี่ยงสูงในการกระทำผิดซ้ำหรือไม่ มากน้อยเพียงไร ซึ่งในคดีดังกล่าว จำเลยแพ้คดี ดังนั้นเท่ากับว่าศาลสูงยอมรับการตัดสินใจโดยใช้ “สถิติปัญญา” ของ COMPAS ซึ่งเป็นปัญญาประดิษฐ์โดยปริยาย¹¹⁷

¹¹⁵ Anthony Casey & Anthony Niblett, "The Death of Rules and Standards" (Coase-Sandor Working Paper Series in Law and Economics No. 738, 2015), pp.55-56.

¹¹⁶ MEGAN GARBER, *When Algorithms Take the Stand*, The atlantic Daily, 30 June 2016, Retrieved 20 February 2018 from <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2016/06/when-algorithms-take-the-stand/489566/>

¹¹⁷ Facebook Page ฎีกกักกกฎหมายกับอ. สมชาย 1 กุมภาพันธ์ 2018

ปัจจุบัน ข้อถกเถียงในเรื่องของสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือสถานะทางกฎหมายของเหล่าผู้อาศัยในพรหมแดนเสมือนนี้ยังไม่ยุติ แม้ผลของการอภิปรายจากการทบทวนวรรณกรรมจะก็มีแนวโน้มไปในทางปฏิเสธสถานะภาพของ “สิ่งทรงภูมิปัญญา” ในแบบเดียวกับบุคคลธรรมดา เพราะความแตกต่างของกรอบแนวคิด (Concept) และการมีตัวตน (Existent) ของมนุษย์ในโลกแห่งความเป็นจริงและสิ่งทรงภูมิปัญญาในโลกเสมือน แต่ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า กิจกรรมของผู้อาศัยในดินแดนอิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้มีผลกระทบต่อมนุษย์อย่างชัดเจน เนื่องจากในปัจจุบัน มนุษย์พึ่งพาข้อมูลและคำแนะนำจากระบบข้อมูลที่บริหารจัดการโดยผู้อาศัยในพื้นที่เสมือนเหล่านี้ เพราะบนพื้นฐานของอินเทอร์เน็ตในปัจจุบัน ข้อมูลคือทรัพยากรที่สำคัญในการขับเคลื่อน ทั้งพรหมแดนดิจิทัลและสากล ไม่เพียงมนุษย์เท่านั้นที่นำเข้าสู่ข้อมูลสู่ Cyber space เช่นเซอร์มากมายถูกติดตั้งไว้ทุกหนทุกแห่งและนำเข้าสู่ข้อมูลจากพื้นที่กายภาพสู่พื้นที่เสมือน ด้วยระบบแบบเดียวกับ CPS อยู่ตลอดเวลา แม้กระทั่งข้อมูลส่วนบุคคลของมนุษย์ในระดับชีวภาพ จึงอาจกล่าวได้ว่าในอนาคตอันใกล้เครื่องจักรจะมีความเข้าใจมนุษยชาติมากกว่ามนุษยชาติรู้จักตนเองเสียอีก

จากที่กล่าวมาในบทความนี้ทั้งหมด จะเห็นได้ว่า เครื่องจักร
อัจฉริยะ ปัญญาประดิษฐ์ หรือ สิ่งทรงภูมิปัญญาไซเบอร์นั้น เป็น
เทคโนโลยีที่มีแนวโน้มในการวิวัฒน์ตนเองในระดับที่เหนือกว่า
“สติปัญญา” ตามนิยามที่มนุษย์มีความเข้าใจ และก้าวข้ามจากการเป็น
เพียง “เครื่องมือ” ของมนุษย์ สู่อการมีตัวตนเคียงข้างมนุษย์ในฐานะของ
“ผู้ช่วย” (และอาจจะเป็น “นาย” ของมนุษย์ในอนาคต) ดังนั้น
กระบวนการยุติธรรมอาจต้องมีการปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift)
ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริม เฝ้าระวัง
หรือกำหนดกรอบของวิทยาการและคงดุลยภาพระหว่าง “ภัยที่ต้องเฝ้า
ระวัง” กับ “คุณอนันต์” ของเทคโนโลยีนี้ต่อมนุษยชาติ ทั้งการกำหนด
หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เหมาะสม ใน สภทติ หน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือ
มาตรการเพื่อคุ้มครองมนุษย์ จากผลผลิตของเทคโนโลยีเหล่านี้ ต่างมี
ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

เอกสารอ้างอิง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

Facebook Page ฎีกากฎหมายกับอ. สมชาย

Committee on Legal Affairs: European Parliament, **Draft report with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on**

Robotics (2015/2103(INL)), 31 May 2016. Retrieved February 5th, 2018 from

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML%2BCOMPARL%2BPE-582.443%2B01%2BDOC%2BPDF%2BV0//EN>.

Cello J, Paul AV, Wimmer E, Chemical synthesis of poliovirus cDNA: generation of infectious virus in the absence of natural template., **US National Library of Medicine National Institutes of Health, Science.**, 2002 Aug 9; 297(5583):1016-8.

Passig, D., 2010. **Singularity The Accelerating Pace of Change. Presentation**, Bar-Ilan University Israel

Muehlhauser, L. and L. Helm, 2012. **Intelligence Explosion and Machine Ethics**. Machine Intelligence Research Institute, pp: 1-28.

Asok Ray, **Autonomous Perception and Decision-making in cyber-physical Systems**, The 8th International Conference on

Computer Science & Education (ICCSE), Colombo, Sri Lanka

Retrieved 20 February 2018 from

<http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=6554173>.

Palmerini, E. and E. Stradella, 2013. **Law and Technology: The Challenge of Regulating Technological Innovation**, Pisa: Pisa University Press, pp. 37-57

Willick, S., **Artificial Intelligence: Some Legal Approaches and Implications**, AI Magazine, 1983, 4(2): 5-16.

Solum, Lawrence B., **Legal Personhood for Artificial Intelligence**, North Carolina Law Review, 1992, 70: 1231.

Hicks, S., **On the Citizen and the Legal Person: Toward the Common Ground of Jurisprudence**, Social Theory and Comparative Law as the Premise of a Future Community and the Role of the Self Therein. Cincinnati Law Review, 2016, 59: 789-865.

Hubbard, P., **Do Androids Dream? Personhood and Intelligent Artifacts**, Temple law review, 2016, 83: 433-473

0. Brock, C., 2015, **Where We're Going, We Don't Need Drivers: The Legal Issues and Liability Implications of Automated Vehicle Technology**, UMKC Law Review, 83(3): 769-788

Weng, Y., C. Chen and C. Su, **Safety Intelligence and Legal Machine Language: Do We Need the Three Laws of Robotics?** 2008, Service Robot Applications.

Weng, Y.H., **Beyond Robot Ethics: On a Legislative Consortium for Social Robotics**, Advanced Robotics, 24(13): 2007. 1919-1926.

Recht, R., **Non-state actors from the perspective of the Pure Theory of Law**, 2010.

Hutter, M., 2012, **Can Intelligence Explode? (1993)**, Journal of Consciousness Studies, 19: 1-20.

Legg, S. and M. Hutter, 2007, **Universal Intelligence: A definition of machine intelligence**, Minds & Machines," 2007. Minds & Machines, 17(4): 391-444.

MEGAN GARBER, **When Algorithms Take the Stand**, The atlantic Daily, 30 June 2016, Retrieved 20 February 2018 from <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2016/06/when-algorithms-take-the-stand/489566/>

Anthony Casey & Anthony Niblett, **The Death of Rules and Standards**, (Coase-Sandor Working Paper Series in Law and Economics No. 738, 2015), pp.55-56.

รูปแบบการตีพิมพ์วารสารนิติ รัฐกิจและสังคมศาสตร์

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

1. รูปแบบการเขียนบทความแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 บทความทางวิชาการ ควรมีความยาวระหว่าง 10 – 20 หน้า

1.2 บทความวิจัย ควรมีความยาวระหว่าง 15 – 25 หน้า

กระดาษที่ใช้พิมพ์ให้ใช้กระดาษปอนด์ไม่มีบรรทัดชนิด 80 แกรม
ขนาด A5 โดยให้พิมพ์เพียงหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรสีดำ ตัวอักษรใช้
Angsana upc ขนาดตัวอักษร 16 พอยต์ ยกเว้น ชื่อเรื่องภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษ รูปแบบตัวอักษรที่ใช้ Angsana upc ขนาดตัวอักษร 16
พอยต์ ระยะขอบส่วนบนหัวกระดาษ เว้นว่างขนาด 0.5 นิ้ว ระยะขอบ
ซ้ายมือ เว้นว่างขนาด 0.8 นิ้ว ระยะขอบขวามือและส่วนท้ายของกระดาษ
เว้นว่างขนาด 0.5 นิ้ว และการพิมพ์คำในบทความไม่ควรตัดคำ

ประกอบด้วยกรเรียงหัวข้อดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1: รายละเอียดเบื้องต้นของบทความ ประกอบด้วย

1. ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2. ชื่อผู้แต่งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กรณีมีผู้แต่งหลายคน ชื่อผู้แต่งคนแรกจะถือเป็นชื่อหลัก และเป็นชื่อสำหรับติดต่อกับกองบรรณาธิการ

3. ชื่อสังกัดภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4. บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทย (สรุปเฉพาะใจความสำคัญเท่านั้น)

5. คำสำคัญ (Keywords) ภาษาไทย

6. บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาอังกฤษ (สรุปเฉพาะใจความสำคัญเท่านั้น)

7. คำสำคัญ (Keywords) ภาษาอังกฤษ

ส่วนที่ 2: ส่วนเนื้อหา

บทความวิชาการ : ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. บทนำ
2. เนื้อหา
3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทความวิจัย: ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. บทนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
วัตถุประสงค์ ทฤษฎี และสมมติฐานการวิจัย(ถ้ามี) ขอบเขตการวิจัย
วิธีดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับ

2. ผลการวิจัย (ส่วนเนื้อหางานวิจัย) เป็นการนำเสนอส่วน
การศึกษวิเคราะห์งานวิจัย รวมทั้งส่วนของการทบทวนวรรณกรรม(ถ้า
มี)

3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การกำหนดหัวข้อการเขียนบทความวิชาการ/วิจัย ให้กำหนด
หัวข้อใหญ่เป็นลำดับไป คือ 1...2...3...4... ในกรณีมีหัวข้อย่อยให้เรียง
หัวข้อย่อยได้อีกเพียง 2 ระดับ คือ 1. (หัวข้อใหญ่) 1.1 (หัวข้อย่อยระดับที่
1) 1.1.1 (หัวข้อย่อยระดับที่ 2)

ส่วนที่ 3: ส่วนอ้างอิง

การอ้างอิงให้ใช้เชิงบรรณานุกรมในเนื้อหา และให้มี
เอกสารอ้างอิงซึ่งนำมาจากเชิงบรรณานุกรมในตอนท้ายของบทความ (เลือก
เฉพาะรายการที่อ้างอิงสำคัญเท่านั้น ไม่ควรเกิน 2 หน้ากระดาษ) โดย

รูปแบบการอ้างอิงให้เป็นไปตามรูปแบบการตีพิมพ์วารสารนิติ รัฐกิจและ
สังคมศาสตร์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

2. รายละเอียดส่วนประกอบของบทความทางวิชาการ/วิจัย

2.1 รายละเอียดเบื้องต้น

2.1.1 ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (Title) ควร
กะทัดรัด ไม่ยาวเกินไป ต้นฉบับภาษาไทยให้พิมพ์ชื่อเรื่องภาษาไทยก่อน
แล้วตามด้วยภาษาอังกฤษ (ภาษาอังกฤษให้ใช้คำขึ้นต้นอักษรตัวใหญ่ตาม
ด้วยอักษรตัวเล็ก ยกเว้นคำบุพบท/คำเชื่อมให้ขึ้นต้นด้วยตัวเล็ก เช่น
Human Rights in Court of Justice

2.1.2 ชื่อผู้เขียนทุกคน (Authors) ทั้งภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษให้ระบุชื่อเต็ม – นามสกุลเต็มของผู้เขียน (โดยไม่ต้องมีคำ
นำหน้าชื่อ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และตำแหน่งทางวิชาการ กรณี
ชื่อที่เป็นภาษาอังกฤษให้ขึ้นต้นด้วยตัวอักษรตัวใหญ่ เช่น (Patompong
Muangkhaw)

2.1.3 ชื่อสังกัดของผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
ประกอบด้วย สถานที่ทำงานและที่อยู่ของสถานที่ทำงาน หรือที่อยู่ตาม
ทะเบียน (กรณีไม่ได้ทำงาน), ชื่อจดหมายอิเล็กทรอนิกส์

2.1.4 บทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่ควรเกินอย่างละ 10 บรรทัด หรือไม่เกิน 350 คำ (บทคัดย่อที่เขียนควรเป็นแบบ *Indicative Abstract* คือ สั้นและตรงประเด็น และให้สาระสำคัญเท่านั้น ไม่ควรเขียนแบบ *Informative Abstract* ตามแบบที่เขียนในวิทยานิพนธ์หรือรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์)

2.1.5 คำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กำหนดคำสำคัญที่เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ทำคำค้นในระบบฐานข้อมูล ซึ่งเป็นคำที่คิดว่าผู้ที่สืบค้นจะใช้ในการค้นหา โดยให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ อย่างละไม่เกิน 5 คำ

2.2 ส่วนเนื้อหา

2.2.1 บทความทางวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นหลัก ประเด็นรอง ประเด็นย่อย บทสรุปและข้อเสนอแนะ

2.2.2 บทความวิจัย ประกอบด้วย

ส่วนนำ ได้แก่ ชื่อเรื่องงานวิจัย ชื่อผู้วิจัยและคณะ ตลอดจนรายละเอียดของผู้วิจัย และบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ส่วนเนื้อหา ได้แก่ ความเป็นมาและความสำคัญของ
ปัญหา วัตถุประสงค์ สมมติฐานของงานวิจัย(ถ้ามี) ขอบเขตที่ครอบคลุม
ในการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
วิธีดำเนินการวิจัย(ประกอบด้วยข้อมูลประชากร กลุ่มตัวอย่าง การสุ่ม
ตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล)
ผลการวิจัย(สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ)

2.3 ส่วนอ้างอิง

ส่วน ประกอบท้ายเรื่อง หรือส่วนอ้างอิง ได้แก่
เอกสารอ้างอิง/เอกสารอ้างอิง และภาคผนวก ต้องมีการอ้างอิงในเนื้อหา
และมีเอกสารอ้างอิงท้ายเรื่อง ข้อความที่นำมาอ้างอิงอาจเป็นการเขียน
หรือคัดข้อความที่อ้างอิง หรือการเขียนโดยเรียบเรียง หรือประมวลใหม่
รายการอ้างอิงในเนื้อหาทุกรายการต้องอยู่ในเอกสารอ้างอิงท้ายเรื่องด้วย

รูปแบบการเขียนบทความวิชาการ/วิจัย

สามารถดาวน์โหลดได้จาก <http://law.crru.ac.th> หัวข้อวารสาร

3. หลักเกณฑ์การพิมพ์ส่วนประกอบของบทความ

3.1 กระดาษที่ใช้พิมพ์ กระดาษที่ใช้พิมพ์ให้ใช้กระดาษปอนด์ ไม่มีบรรทัดชนิด 80 แกรม ขนาด B5 โดยให้พิมพ์เพียงหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรสีดำ

3.2 รูปแบบและขนาดตัวอักษร ตัวอักษรใช้ Angsana upc ขนาดตัวอักษร 16 พอยต์ ยกเว้น ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รูปแบบตัวอักษรที่ใช้ Angsana upc ขนาดตัวอักษร 16 พอยต์

3.3 การตั้งค่าน้ำกระดาษ ระยะขอบส่วนบนหัวกระดาษ เว้นว่าง ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รูปแบบตัวอักษรที่ใช้ Angsana upc ขนาดตัวอักษร 16 พอยต์ ระยะขอบส่วนบนหัวกระดาษ เว้นว่างขนาด 0.5 นิ้ว ระยะขอบซ้ายมือ เว้นว่างขนาด 0.8 นิ้ว ระยะขอบขวามือ และส่วนท้ายของกระดาษ เว้นว่างขนาด 0.5 นิ้ว และการพิมพ์คำในบทความไม่ควรตัดคำ

3.4 จำนวนหน้าของการเขียนบทความ หากเป็นบทความทางวิชาการ ควรเขียน ระหว่าง 10 – 20หน้า กรณีที่เป็นบทความวิจัย ควรเขียนระหว่าง 15 - 25 หน้า

3.5 การขึ้นหน้าใหม่

3.5.1 ถ้าพิมพ์มาถึงบรรทัดสุดท้ายของหน้ากระดาษ (โดยเว้นขอบล่างประมาณ 2 ซม.) และจะต้องขึ้นหน้าใหม่ แต่มีข้อความเหลืออีกเพียงบรรทัดเดียวก็จะขย่หน้าเดิมให้พิมพ์ต่อไปหน้าเดิมจนขย่หน้านั้น แล้วจึงขึ้นขย่หน้าใหม่ในหน้าถัดไป โดยขย่เข้ามาประมาณ 1 ซม.

3.5.2 ถ้าต้องการขึ้นขย่หน้าใหม่ แต่มีเนื้อที่เหลือให้พิมพ์ได้อีกเพียงบรรทัดเดียวในหน้านั้น ให้ขย่ขย่หน้านั้นไปตั้งพิมพ์ในหน้าถัดไป

3.6 ตัวเลข ให้ใช้ตัวเลขอารบิกอย่างเดียวโดยตลอด

3.7 ลำดับหน้า ให้พิมพ์ตัวเลขโดยใส่เลขหน้ากำกับทุกหน้า ตรงขอบล่างตรงกลางและห่างจากขอบขวา 2 ซม.

3.8 ตาราง และภาพ ตารางทุกตารางต้องมีเลขกำกับเพื่อให้การอ้างถึงได้ง่าย โดยลำดับเลขตารางต่อกันไป เช่น ตาราง 1 ตาราง 2 ตาราง 3 เรียงกันไป จัดพิมพ์ตรงกลางห่างจากขอบซ้ายและขอบขวากระดาษ

เท่ากัน ในบรรทัดต่อมาให้พิมพ์ชื่อตาราง หากมีการอ้างอิงตารางใด ก็ให้อ้างถึงเลขกำกับตารางนั้นด้วยทุกครั้ง ส่วนภาพประกอบต่าง ๆ ให้ใช้แนวปฏิบัติเช่นเดียวกับเรื่องตารางที่กล่าวมาแล้ว เช่น ภาพ 1 ภาพ 3 โดยถ้าเป็นภาพถ่ายควรใช้ภาพขาวดำ

3.9 การลำดับหัวข้อให้ทำดังนี้

3.9.1 การลำดับหัวข้อกรณีมีเลขกำกับให้ใช้ระบบตัวเลขโดยใส่มหัพภาคหลังตัวเลข

3.9.2 การจัดวางหัวข้อให้เป็นไปตามระดับความสำคัญของหัวข้อดังนี้

(เครื่องหมาย ✓ แทนการเว้น 1 ช่วงตัวอักษร)

1. หัวข้อใหญ่

1.1 ✓✓ หัวข้อรอง.....

1.1.1 ✓✓ หัวข้อย่อย.....

1) ✓✓

2) ✓✓

ตัวอย่างเช่น

1. วิธีดำเนินการวิจัย

1.1 รูปแบบการทำวิจัย

1.1.1 วิจัยเอกสาร มีดังนี้

- 1) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ
- 2) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ

4. การอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงสำหรับบทความ

4.1 การอ้างอิง

การอ้างอิง คือ การระบุแหล่งที่มาของข้อความในตัวเองทั้งหมดที่ยกมาโดยตรง หรือ ประมวลความคิดมา โดยให้ อ้างอิงแบบเชิงอรรถเท่านั้น

การอ้างอิงแบบเชิงอรรถ คือ การอ้างอิงที่ระบุที่มาของข้อความในตัวเอง และนอกจากนี้ยังใช้เชิงอรรถโยง เป็นการโยงให้ผู้อ่านได้ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหน้าอื่นของบทความ โดยการเขียนหรือพิมพ์ไว้ส่วนล่างของกระดาษซึ่งต้องการโยงข้อความนั้น ๆ ซึ่งหลักการเขียนเชิงอรรถมีดังนี้

- 1) รูปแบบตัวอักษรที่ใช้ Angsana upc ขนาดตัวอักษร 12 พอยต์
- 2) การพิมพ์เชิงบรรณ ให้พิมพ์เชิงบรรณไว้ส่วนของแต่ละหน้าที่อ้างอิงถึง และให้แยกจากเนื้อเรื่องโดยขีดเส้นคั่นขวางจากขอบซ้ายของกระดาษยาวประมาณ 20 ตัวพิมพ์ โดยให้บรรทัดสุดท้ายของข้อความในเชิงบรรณอยู่ห่างจากขอบกระดาษด้านล่าง 2 ซม.
- 3) การพิมพ์เชิงบรรณให้พิมพ์ชิดขอบซ้าย รายการใดยาวเกิน 1 บรรทัด บรรทัดต่อมาให้พิมพ์ขอบชิดแนวด้านซ้ายมือทุกบรรทัดจนจบรายการนั้น
- 4) การเรียงลำดับเลขของเชิงบรรณ ให้เริ่มเชิงบรรณแรกของบทความด้วยเลข 1 ต่อเนื่องกันไป โดยให้ยกระดับสูงเหนือตัวอักษรตัวแรกของข้อความในส่วนเชิงบรรณ กรณีในหน้านั้น ๆ มีเชิงบรรณขยายความ หรือเชิงบรรณโยงมากกว่า 1 รายการ(แต่ต้องไม่เกิน 5 รายการ) เชิงบรรณในหน้าใด ต้องจบในหน้านั้น ไม่ให้พิมพ์ในหน้าถัดไป
- 5) การเขียนเชิงบรรณ เมื่ออ้างอิงเอกสารซ้ำ หากไม่มีเอกสารอื่น มาก่อน ให้ใช้คำว่า เรื่องเดียวกัน สำหรับภาษาอังกฤษใช้คำว่า Ibid ถ้าอ้างอิงเอกสารเรื่องเดียวกัน แต่ต่างหน้ากัน ให้ลงเลขหน้ากำกับด้วย เช่น เรื่องเดียวกัน, 13. หรือ Ibid, 13.

การอ้างถึงเอกสารเดียวกันซ้ำอีก ถ้าอ้างถึงเอกสารเดียวกันซ้ำกันอีกโดย มีเอกสารอื่นมาก่อน ให้ลงรายการอย่างย่อ คือ ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง และเลขหน้า ส่วนรายการที่เกี่ยวกับสถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์ ให้ตัดออก เช่น ทศพร มุลรัตน์. กฎหมายมหาชน, 19.

6) การเขียนเชิงบรรณานุกรม, บทความประเภทต่าง ๆ และบทวิจารณ์หนังสือ ให้ดูรูปแบบและตัวอย่างดังต่อไปนี้(เครื่องหมาย ✓ แทนการเว้น 1 ช่วงตัวอักษร)

6.1) หนังสือมีรูปแบบดังนี้

ผู้แต่ง, ✓ (ปีที่พิมพ์), ✓ ชื่อเรื่อง, ✓ ชื่อชุด(ถ้ามี), ✓ ครั้งที่พิมพ์(ถ้าพิมพ์มากกว่าหนึ่งครั้ง), ✓ (สถานที่พิมพ์: ✓ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์), ✓ หน้าที่ย่างถึง.

6.2) บทความจากวารสารและหนังสือพิมพ์ มีรูปแบบดังนี้

ชื่อผู้เขียน ✓✓ ชื่อสกุลผู้เขียน, ✓ (เดือน ปี), ✓ "ชื่อบทความ," ✓ ชื่อวารสาร, ✓ ปีที่(ฉบับที่), ✓ หน้า.

บทความจากหนังสือพิมพ์ก็ลงรายการคล้ายกัน เพียงแต่ไม่ลงเล่มที่หรือปีที่ และเพิ่มวันที่ในส่วนที่เป็นเดือนปี

6.3) วิทยานิพนธ์ มีรูปแบบดังนี้

ชื่อผู้เขียน ✓✓ ชื่อสกุลผู้เขียน, ✓ (ปีพิมพ์), ✓ “ชื่อวิทยานิพนธ์,”
✓ (ระดับของวิทยานิพนธ์ คณะ มหาวิทยาลัย), ✓ หน้า.

6.4) กฎหมาย มีรูปแบบดังนี้

“ชื่อกฎหมาย,” ✓ (ปี, ✓ วัน, ✓ เดือน), ✓ ราชกิจจานุเบกษา, ✓ เล่ม
✓ ตอนที่, ✓ หน้า.

กรณีที่มีการย่อตัวบทกฎหมายให้ใช้

เครื่องหมายคำพูด เปิด-ปิด ในบทบัญญัติ และถ้าไม่ได้เอา
ข้อความมาทั้งหมดให้ใช้ “..”

6.5) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์ มีรูปแบบดังนี้

ลงรายการเหมือน หนังสือ และระบุลักษณะของเอกสารนั้น
ๆ เช่น อัดสำเนา หรือ Mimeographed สำหรับเอกสารภาษาอังกฤษไว้ใน
วงเล็บสุดท้ายของรายการ

ผู้แต่ง, ✓ (ปีที่พิมพ์), ✓ ชื่อเรื่อง, ✓ ชื่อชุด (ถ้ามี), ✓ ครั้งที่พิมพ์ (ถ้าพิมพ์มากกว่าหนึ่งครั้ง), ✓ (สถานที่พิมพ์: ✓ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์), ✓ หน้าอ้างอิง (ถ้ามี)

6.6) การอ้างคำพิพากษากฎีกา มีรูปแบบดังนี้

ให้ใส่เลขที่ พร้อมทั้งยกด้วยของผู้ที่จัดทำ เช่น คำพิพากษากฎีกา 5616/2539 (เนติ.), 1296 คำพิพากษากฎีกาที่ 4323/2538 (สงเสริม.), 12.

6.7) บทความจากหนังสือรวบรวมบทความ มีรูปแบบดังนี้

ชื่อผู้เขียน ✓ ชื่อสกุลของผู้เขียน, ✓ (ปีที่พิมพ์), ✓ "ชื่อบทความ," ✓ ในชื่อเรื่อง, ✓ รวบรวมโดย, ✓ ชื่อชุด, ✓ (ถ้ามี) ✓ ครั้งที่พิมพ์, ✓ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง/จำนวนเล่ม (กรณีมีหลายเล่มจบ) (สถานที่พิมพ์), ✓ เล่มที่: ✓ กรณีมีหลายเล่มจบ), ✓ หน้าหรือจำนวนหน้าที่อ้างอิง.

6.8) บทความในสารานุกรม มีรูปแบบดังนี้

ชื่อผู้เขียน ✓ ชื่อสกุลผู้เขียน, ✓ (ปีพิมพ์), ✓ "ชื่อบทความ," ✓ ชื่อสารานุกรมหน้าแรกของบทความ, ✓ เล่มที่ของสารานุกรม, ✓ หน้าในบทความหน้าที่ต้องการอ้างอิง (ถ้ามี)

6.9) บทวิจารณ์หนังสือ มีรูปแบบดังนี้

ชื่อผู้เขียน ✓ ชื่อสกุลผู้เขียน, ✓ (เดือน ปีพิมพ์), ✓ วิจารณ์เรื่อง ชื่อ

หนังสือที่วิจารณ์, ✓ โดยผู้แต่งหนังสือที่วิจารณ์, ✓ เล่มที่ของวารสาร, ✓ ชื่อวารสาร, ✓ หน้าแรกของบทวิจารณ์, ✓ หน้าในบทวิจารณ์โดยเฉพาะที่ต้องการอ้าง(ถ้ามี).

6.10) สัมภาษณ์ มีรูปแบบดังนี้

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ✓ ตำแหน่ง(ถ้ามี), ✓ วัน ✓ เดือน ✓ ปี ✓ สถานที่.

6.11) อินเทอร์เน็ต มีรูปแบบดังนี้

ชื่อผู้แต่ง, ✓ (ปีที่พิมพ์) , ✓ ชื่อเรื่อง, ✓ สืบค้นเมื่อ ✓ วันที่ ✓ เดือน ✓ ปี, ✓ จาก ✓ แหล่งที่อยู่ไฟล์(URL)

4.2 เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง หมายถึง รายการทรัพยากรสารสนเทศทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้ประกอบในการเรียบเรียง เอกสารอ้างอิงจะปรากฏอยู่ท้ายสุดของบทความ โดยนำมาจัดเรียงตามลำดับอักษร และสระ โดยให้เรียงลำดับภาษาไทยก่อนภาษาอังกฤษ เมื่อขึ้นบรรทัดใหม่ให้วรรคจำนวน 8 วรรค หรือ 1.5 ซม. และเขียนอย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์

5. การเรียงลำดับเอกสารอ้างอิง

ในการพิมพ์เอกสารอ้างอิง แยกเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เรียงตามลำดับอักษรผู้แต่ง

กรณีที่ไม่มีชื่อผู้แต่งให้เรียงตามอักษรชื่อเรื่อง โดยเรียงปนกันทั้งชื่อผู้แต่งและชื่อเรื่อง

ถ้าชื่อหนังสือ, บทความเป็นหนังสือบทความภาษาไทยให้วงเล็บ

(In Thai)

จัดพิมพ์โดย

ร้านป๊อแอนด้น้อง

132/7 หมู่ 4 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมืองเชียงราย
จังหวัดเชียงราย
เบอร์ติดต่อ 093-6311487